

RACHUNKOWOŚĆ

D E B I U T Y S T U D E N C K I E

RACHUNKOWOŚĆ

pod redakcją

Roberta Kowalaka

i Michała Biernackiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2019

Senacka Komisja Wydawnicza

Witold Kowal – przewodniczący (Wydział Nauk Ekonomicznych),
Andrzej Bąk (Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki),
Małgorzata Domiter (Wydział Nauk Ekonomicznych),
Józef Dziechciarz (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),
Paweł Kuśmierczyk (Wydział Nauk Ekonomicznych),
Janusz Lyko (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),
Krystyna Mazurek-Łopacińska (Wydział Nauk Ekonomicznych),
Daniel Ociński (Wydział Inżynierijno-Ekonomiczny),
Kazimierz Perechuda (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),
Przemysław Skulski (Wydział Nauk Ekonomicznych),
Ewa Stańczyk-Hugiet (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),
Iwo Augustyński, Joanna Gauza, Dawid Kościwicz, Bartosz Scheuer

Recenzenci

Piotr Luty, Edward Wiszniowski

Redakcja wydawnicza

Joanna Świrska-Korlub

Redakcja techniczna

Barbara Łopusiewicz

Korekta

Rafał Galos

Skład i łamanie

Małgorzata Myszkowska

Projekt okładki

Beata Dębska

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2019

ISBN 978-83-7695-748-7

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Anna Baranów: Kreatywna rachunkowość a oszustwa księgowe	9
Weronika Chuchła: Rachunkowość kreatywna a agresywna – gdzie leży granica?.....	16
Angelika Grabowska: Raj podatkowy – oszustwo czy optymalizacja podatkowa?.....	24
Agnieszka Jadaś: Ocena przesłanek wdrożenia <i>split payment</i> w Polsce.....	32
Kinga Kurzawa: Uproszczenia w sprawozdaniach finansowych mikro- i małych przedsiębiorstw	38
Karolina Mosiolek: Samochód osobowy w przedsiębiorstwie a planowane od roku 2019 zmiany podatkowe	48
Krzysztof Myśliwiec: Przesłanki korzystania z leasingu środków transportu dla mikroprzedsiębiorcy na tle prawa podatkowego	55
Katarzyna Paluch: Ujęcie różnic kursowych według prawa bilansowego i podatkowego.....	63
Justyna Pitucha: Rola rachunkowości zarządczej w działalności przedsiębiorstw na rzecz ochrony środowiska.....	71
Magdalena Placzek: Leasing w ujęciu MSSF 16 i polskiego prawa bilansowego.....	78
Natalie Spichała: Leasing a MSSF – ocena zmian.....	85
Sylwia Stępień: Zasadnicze zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu	92
Patrycja Świerczek: Optymalizacja podatkowa w zakresie podatku od nieruchomości.....	99
Roksana Wąsowska: OECD wobec konkurencyjności stawek podatku dochodowego od osób prawnych.....	106
Karolina Woźniak: Metody przeciwdziałania wyłudzeniom VAT	113
Jagoda Zalecińska: Obowiązek w zakresie prowadzenia ewidencji obrotu oraz kwot podatku należnego przy użyciu kas rejestrujących.....	119
Paulina Żuczkowska: Danina solidarnościowa – założenia i ocena zmian	126

Summaries

Anna Baranów: Creative accounting vs. frauds.....	15
Weronika Chuchła: Creative vs. aggressive accounting – where is the border line?.....	23

Angelika Grabowska: Tax heaven – fraud or tax optimization?	31
Agnieszka Jadaś: The assessment of premises implementation split payment in Poland	37
Kinga Kurzawa: Simplifications in financial statements of micro and small enterprises	47
Karolina Mosiolek: Car in a company vs. governmental project of changes in income tax from 2019	54
Krzysztof Myśliwiec: Circumstances for the use of lease of means of trans- port at micro-entrepreneur against the background of tax law	62
Katarzyna Paluch: Recognition of exchange differences according to accounting law and tax law	70
Justyna Pitucha: The role of management accounting in enterprises' activi- ties for environmental protection	77
Magdalena Placzek: Leases in the IFRS 16 and in the Polish Accounting Act	84
Natalie Spichała: Lease vs. IFRS – assessment of changes	91
Sylwia Stępień: Fundamental changes in the law on combating money laun- dering and terrorist financing	98
Patrycja Świerczek: Tax optimization in a range of real estate tax	105
Roksana Wąsowska: OECD towards competitive corporate income tax rates	112
Karolina Woźniak: Methods of counteraction of VAT frauds	118
Jagoda Zalecińska: Obligation to keep records of turnover and amounts of tax due by using cash registers	125
Paulina Żuczkowska: The solidarity tribute – assumptions and assessment of changes	132

Wstęp

Rachunkowość odgrywa w życiu gospodarczym coraz większą rolę. Globalizacja rynków i informatyzacja wymagają znajomości wielu zagadnień związanych z działalnością jednostek gospodarczych. Zwiększyła się liczba zadań, jakie ciążyą na rachunkowości, oraz liczba odbiorców, którzy są zainteresowani informacjami z niej pochodzącymi. Wielu menedżerów dostrzega wagę rachunkowości we wspieraniu zarządzania. Odbywa się to przez wycenę majątku, obliczenie przychodów i kosztów, ustalenie wyniku finansowego oraz ocenę sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.

Aktualnie w obrębie rachunkowości wyróżnia się rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą. Z rachunkowością również są związane rozliczenia podatkowe, kadrowe. Biorąc to pod uwagę, rachunkowość można traktować nie tylko jako naukę kreującą nowe rozwiązania teoretyczne, ale także jako naukę praktyczną, bez której nie może funkcjonować żadna jednostka gospodarcza zarówno w kraju, jak i za granicą. Te spostrzeżenia były przyczyną powstania niniejszego opracowania, będącego zbiorem siedemnastu referatów naukowych przygotowanych przez studentów Wydziału Zarządzania Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Tematyka artykułów dotyczy trzech obszarów: rachunkowości finansowej, rachunkowości zarządczej oraz prawa podatkowego. Zaprezentowane teksty są rezultatem zainteresowań studentów wynikających z programu studiów na kierunku „finanse i rachunkowość”, obejmującego wiele zagadnień związanych z rachunkowością.

Największą liczbę artykułów poświęcono tematyce podatków lub rozwiązań związanych z prawem podatkowym i prawem bilansowym. Prezentowane publikacje dotyczą rajów podatkowych, przesłanek wdrożenia *split payment*, przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, podatku od nieruchomości, konkurencyjności stawek podatku dochodowego od osób prawnych, wyłudzeń VAT lub użycia kas rejestrujących. Większość opracowań omawia zmiany wprowadzane w 2019 r., np. regulacje związane z wykorzystaniem w przedsiębiorstwie samochodu osobowego.

Książka zawiera również artykuły poświęcone zagadnieniom rachunkowości finansowej. Poruszono w nich takie problemy, jak: rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna, sprawozdawczość finansowa w jednostkach mikro, ujęcie różnic kursowych oraz leasing.

W obszarze rachunkowości zarządczej omówiono jej wykorzystanie na rzecz ochrony środowiska.

Referaty zostały zaprezentowane przez studentów na III Konferencji Studenckiej pt. „Rachunkowość – problemy i dylematy”, która odbyła się 25-26 stycznia 2019 r. w Turawie. Jej organizatorem był Instytut Rachunkowości Wydziału Zarządzania, Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, a także Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.

Zebrane w niniejszej publikacji teksty pokazują bardzo duży potencjał naukowy studentów, którzy nie boją zmierzyć się z tematami trudnymi, ważnymi i aktualnymi dla praktyki gospodarczej. Przedstawione przez autorów problemy powinny zainteresować zarówno studentów, jak i pracowników naukowych oraz praktyków gospodarczych. Przygotowane artykuły mają wysoki poziom merytoryczny, a jednocześnie prezentują wiele rozwiązań mogących mieć zastosowanie w konkretnych jednostkach gospodarczych.

Robert Kowalak

Streszczenie: W artykule zaprezentowano kryteria związane z rachunkowością kreatywną i agresywną. Ukazano związek rachunkowości kreatywnej z oszustwem księgowym. Celem artykułu jest wyznaczenie granicy oszustwa księgowego oraz wskazanie momentu jej przekroczenia. W tekście zwraca się uwagę na najczęściej stosowane techniki fałszowania sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa. Wskazano także na tendencję związaną z wielkością liczby spółek wchodzących w skład danej grupy.

Słowa kluczowe: rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna, oszustwa księgowe.

1. Wstęp

Postępująca globalizacja, rozwijająca się technologia oraz dynamiczne przeobrażenia w gospodarce wywołały wiele zmian, między innymi w funkcjonowaniu przedsiębiorstw, w których coraz częściej dochodzi do oszustw finansowych. W ich wyniku znacznie spadło zaufanie do wiarygodności informacji przedstawianych w sprawozdaniach finansowych. Wszelkie przejawy sprzecznego z zasadami księgowania ujmowania operacji finansowych w przedsiębiorstwach zaczęto określać mianem rachunkowości kreatywnej. Wynikiem tego były liczne dyskusje dotyczące pozytywnego lub negatywnego aspektu ujmowania tego terminu.

Artykuł ma za zadanie wskazać różnice między rachunkowością kreatywną a rachunkowością agresywną oraz wyznaczyć granice oszustwa księgowego. Zaprezentowano w nim również najczęściej stosowane techniki fałszerstwa sprawozdań finansowych w przedsiębiorstwach. Metodami badawczymi zastosowanymi w pracy są studia literaturowe.

2. Granice między rachunkowością kreatywną, agresywną i oszukańczą

Zazwyczaj słowo „kreatywność” w ogólnym odczuciu ma pozytywne zabarwienie, nasuwające na myśl nowatorskie, pomysłowe oraz twórcze rozwiązywanie problemów. Jednakże w rachunkowości podejście do kreatywności często jest utożsamiane jedynie z manipulacjami i fałszerstwem.

W rzeczywistości większość przedsiębiorstw wykorzystuje pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej, jednocześnie dbając o to, by nie naruszyć przy tym ani oczekiwań odbiorców, ani tym bardziej wymogów prawa. Zarządzający bowiem starają się przedstawić dane finansowe w taki sposób, by wizerunek przedsiębiorstwa był jak najkorzystniejszy. Mimo to wszystkie podjęte czynności mieszczą się w granicach wytyczonych przez odpowiednio zinterpretowane normy prawne i nie zniekształcają rzeczywistego stanu finansowego podmiotu. Przykładem tego typu działania jest dążenie do zmniejszenia podatkowych obciążeń.

Odpowiednie zastosowanie polityki rachunkowości może sprawić, że podobne przedsiębiorstwa, prowadzone w jednakowych warunkach i dysponujące takim samym majątkiem, mogą uzyskać różne wyniki finansowe. Jednakże różnice wynikające ze sposobu ujęcia metod wyceny czy amortyzowania majątku są przejściowe, a koszty ostatecznie wpłyną na wynik ekonomiczny. Zatem podejście kreatywne daje jedynie zarządzającemu możliwość zadecydowania o tym, w jakim momencie te koszty ująć [Wiercińska 2008, s. 14].

Negatywne aspekty rachunkowości kreatywnej sprawiają, że nadaje się jej nazwę rachunkowości agresywnej. Stosujący taką politykę w rachunkowości wciąż postępują zgodnie z obowiązującymi przepisami, równocześnie zniekształcając obraz sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Manipulacje te mają za zadanie wprowadzić odbiorców informacji w błąd. Agresywna rachunkowość jest odpowiedzialna za takie działania, jak: sztuczne zawyżanie zysków, ukrywanie ryzyka finansowego, unikanie ograniczeń w zaciąganiu pożyczek, manipulacja wskaźnikami finansowymi w analizach na potrzeby rynku.

Przejawami stosowania w firmie agresywnej rachunkowości są częste zamiany polityki rachunkowości i zasad ewidencji, w wyniku czego w raportach jest zauważalna dominacja treści nad formą. Jednym z klasycznych przykładów rachunkowości agresywnej jest fakturowanie sprzedaży, zanim towar zostanie wydany z magazynu lub wyprodukowany.

Ze *stricte* oszukańczą rachunkowością mamy do czynienia w przypadku działań finansowych zamierzonych, powodujących fałszywe przedstawienie faktów w sprawozdaniach. Obejmują one: manipulowanie dokumentami, fałszowanie lub zmianę rejestrów lub dokumentów, sprzeniewierzenie zasobów majątkowych, zatuszowanie lub pominięcie informacji o skutkach transakcji w rejestrach i dokumentach, rejestrowanie transakcji, które nie miały miejsca oraz błędne stosowanie zasad rachunkowości [Wiercińska 2008, s. 147].

Różnice między rachunkowością kreatywną, rachunkowością agresywną i rachunkowością oszukańczą zostały zaprezentowane w tabeli 1.

Między rachunkowością agresywną a rachunkowością oszukańczą jest bardzo cienka granica, co wynika z tego, że rachunkowość agresywna wykazuje pewne cechy oszustwa. Jednakże stosowanie rachunkowości agresywnej nie zawsze powinno być utożsamiane z oszustwem księgowym. Działania te, mimo zniekształcania obrazu i manipulacji danymi, wciąż mogą się mieścić w granicach prawa.

Tabela 1. Różnice między rachunkowością kreatywną, agresywną i oszukańczą

Rachunkowość kreatywna	Rachunkowość agresywna	Rachunkowość oszukańcza
– umiejętne wykorzystanie praw wyboru polityki rachunkowości w ramach obowiązującego prawa, – rozwiązania są zgodne z obowiązującymi przepisami prawnymi, – rozwiązania są zgodne z koncepcją rzetelnego i jasnego obrazu, – celem jest przedstawienie rzetelnego sprawozdania finansowego, – przedstawienie wizerunku jest zgodne z założonymi celami zarządzającego, – zastosowanie podejścia, które dostrzega zmiany zachodzące w podmiocie i reaguje na nie, co przekłada się na odpowiednią prezentację danych finansowych	– rozwiązania są zgodne z obowiązującymi przepisami prawnymi, – celem jest ukształtowanie z góry założonego pozytywnego wizerunku jednostki zgodnie z zamierzeniem osób zarządzających, – trudna do wykrycia, – prowadzi do manipulacji danymi finansowymi, – ma na celu wprowadzenie odbiorców informacji w błąd, – obejmują działania, wykorzystujące sztuczki księgowe, będące na granicach legalności	– działania niezgodne z prawem, – prowadzi do oszukańczego sprawozdania finansowego, – zamierzone fałszywe przedstawienie faktów, – umyślne działanie w celu zapewnienia sobie nieuczciwych lub bezprawnych korzyści, – łatwa do wykrycia, – błędne stosowanie zasad rachunkowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Wiercińska 2008, s. 143-148; Król 2015, s. 11-21].

3. Oszustwa księgowe

O oszustwie mówimy za każdym razem, kiedy sprawca z premedytacją wprowadza w błąd inną osobę w celu wykorzystania popełnionego błędu do osiągnięcia majątkowych korzyści. Według prawa zakwalifikowanie postępowania do kategorii oszustwa następuje, gdy sfalszowanie informacji jest istotne, sprawca jest świadomy fałszu w momencie składania oświadczenia, ofiara polega na fałszywej informacji, a samo sfalszowanie informacji prowadzi do powstania szkody.

W niniejszym artykule skupiono się jednak na oszustwie księgowym, które polega na łamaniu prawa za pomocą działań wykorzystujących luki prawne w zakresie rachunkowości. W praktyce większość technik oszustw księgowych ma na celu wpływanie na wynik finansowy i obejmuje fałszowanie kategorii przychodów i kosztów. W mniejszym stopniu oszustwa dotyczą bezpośrednio aktywów i pasywów. Techniki te przyporządkowano odpowiednim grupom, co przedstawiono w tabeli 2.

Oszustwo księgowe łączy się z chęcią przedstawienia firmy w jak najlepszym świetle. Stosuje się w tym celu wiele metod upiększania danych w sprawozdaniach finansowych, co odbywa się z wykorzystaniem wszelkich luk i niedopowiedzeń

Tabela 2. Techniki oszustw księgowych

Techniki pozwalające na manipulowanie		
Poziomem kosztów	poziomem przychodów	wartością aktywów i pasywów (za pomocą majątku)
– niewłaściwe aktywowanie kosztów, – wadliwa prezentacja kosztów prac badawczo-rozwojowych, – manipulowanie odpisami amortyzacyjnymi, – tworzenie cichych rezerw, – nieprawidłowe odpisy aktualizujące aktywów, – brak uwzględnienia normalnego rozmiaru działalności w wycenie zapasów	– przyspieszone fakturowanie i manipulowanie okresem ujęcia przychodów, – sprzedaże z klauzulą odkupu, – rozwiązywanie nieuzasadnionych rezerw, – fikcyjna sprzedaż, – szacunek przychodu w kontaktach długoterminowych, – wykorzystanie cen transferowych	– fałszowanie terminów płatności, – niewłaściwe klasyfikowanie rozrachunków ze względu na termin płatności, – niewłaściwe klasyfikowanie aktywów finansowych ze względu na ich faktyczny okres użytkowania, – ujęcie zobowiązań warunkowych, – manipulowanie aktywowaniem kosztów, jeżeli wydatki lub zużycie kosztów będzie dotyczyło okresów innych niż okres, w którym je poniesiono, – brak rzetelnego wyodrębnienia strumieni działalności kontynuowanej i niekontynuowanej, – nieujawnienie realnych zagrożeń i kontynuacji działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Kaczmarek 2010, s. 5-6].

w regulacjach prawnych. Niektóre z tych metod są klasyfikowane jako nadużycia, mające charakter negatywny, z kolei pozostałe wykazują związek z nowatorskimi działaniami, które mają wiele wspólnego z faktycznym umiejętnym upiększaniem danych. Ta druga kategoria działań ma charakter pozytywny i jest określana mianem polityki bilansowej. Powszechne jest stwierdzenie, że polityka bilansowa jest nie tylko „sztuką tego, co możliwe”, lecz również sztuką tego, co jest prawem dozwolone [Kaczmarek 2006, s. 10]. Świadczą o tym zjawiska określane jako twórcza księgowość, upiększanie sprawozdań finansowych, wygładzanie dochodów, finansowanie pozabilansowe, maskowanie bilansu, strojenie okna wystawowego, rasowanie czy fryzowanie sprawozdań [Tokarski 2008, s. 289]. Terminy te łączą się ze zjawiskiem kreowania przez zarząd sprawozdań finansowych w taki sposób, by sytuacja firmy poprawiła się (nie zawsze zgodnie z prawem). Do przyczyn fałszowania sprawozdań finansowych należą:

- chciwość,
- natura ludzka, w której leżą takie negatywne zachowania, jak: brak lojalności, brak etyki zawodowej,

- presja sprostania oczekiwaniom rynkowym,
- presja sprostania oczekiwaniom właścicieli i wierzycieli,
- osobiste korzyści kadry kierowniczej, np. nagrody finansowe za dobre wyniki,
- możliwości, jakie powstają przez luki prawne,
- możliwości wykorzystania zasad rachunkowości,
- globalizacja rynków, która przez coraz mniej przejrzyste i zrozumiałe struktury holdingowe ułatwia manipulacje (wielopoziomowe struktury składają się z wielu spółek zależnych rozrzuconych po całym świecie i działających w różnych branżach i formach prawnych, więc ich poziom skomplikowania wzrasta).

Falszowanie sprawozdań finansowych może dotyczyć wszystkich obszarów wykazywanych w bilansie i rachunku zysków i strat, przy czym z analizy funkcjonowania firm stosujących rachunkowość kreatywną wynika, że najczęściej są to działania dotyczące:

- nieprawidłowej wyceny aktywów i pasywów oraz instrumentów finansowych,
- fikcyjnych zapisów księgowych,
- nieprawidłowej lub wybrakowanej dokumentacji operacji gospodarczych,
- fikcyjnie wykazanych nierozliczonych zaliczek,
- zmiany zasad wyceny z roku na rok,
- wprowadzania kosztów niedotyczących danej działalności,
- braku inwentaryzacji należności,
- nieaktualnej dokumentacji inwestycyjnej,
- zawyżenia wyniku finansowego przez nietworzenie odpisów aktualizujących składniki majątkowe,
- wykorzystania odroczonego podatku dochodowego do kreowania wyniku,
- zaniżania wyniku przez kwalifikowanie do kosztów wydatków o charakterze inwestycyjnym,
- kwalifikowania przychodów do rozliczeń międzyokresowych przychodów,
- nieprawidłowej kwalifikacji przychodów na przełomie roku,
- przesunięcia kosztów między latami sprawozdawczymi,
- nieuzasadnionej przeceny majątku,
- błędnej kwalifikacji kosztów,
- nieprawidłowego ujęcia transakcji w czasie,
- nieprawidłowej ewidencji,
- nienaliczania odsetek od zobowiązań i należności,
- nieprawidłowych odpisów amortyzacyjnych,
- nieprawidłowej wyceny produkcji w toku,
- braku kompletności kosztów i przychodów,
- nieprawidłowego podziału na długoterminowe i krótkoterminowe pasywa,
- nieuzgodnienia rozrachunków na podstawie uzgodnień sald,
- zawyżania aktywów,
- zawyżania kapitałów,
- nietworzenia rezerw na świadczenia pracownicze,

- braku wykazywania zmian polityki rachunkowości,
- błędów w stosowaniu prawa podatkowego,
- nieprzestrzegania zasady ostrożności,
- błędów w szacowaniu rezerw na zobowiązania,
- braku wyceny bilansowej,
- uznawania za odrębne środki trwałe urządzeń, które nie spełniają samodzielnych funkcji użytkowych, ale są elementami środka trwałego,
- wykazywania należności krótkoterminowych jako długoterminowych w celu uzyskania niższych wskaźników rotacji,
- braku polityki rachunkowości,
- utrzymywania należności nieściągalnych, umownych, przedawnionych i wykazywania ich w aktywach [Tokarski 2008, s. 284-285].

W ustawie o rachunkowości są przewidziane środki mające na celu ograniczenie skali fałszowania sprawozdań finansowych. Zgodnie z rozdziałem 9 (art. 77-79) dotyczącym odpowiedzialności karnej przewidziano karę grzywny, pozbawienia wolności do lat 2 albo też możliwość zastosowania obu tych kar łącznie. Sankcje przewidziane w Kodeksie karnym są już znacznie wyższe. Zgodnie z art. 297 za popełnienie oszustwa finansowego ustawodawca przewidział karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. W razie ukrywania sytuacji finansowej przedsiębiorstwa i prowadzenia działań mających na celu uniemożliwienie w przyszłości zaspokojenia roszczeń wierzycielowi, o czym mowa w art. 300, przewidziano karę pozbawienia wolności do lat 3.

4. Zakończenie

Kategoria „rachunkowość kreatywna” nie informuje odbiorcy o tym, czy przyjęte metody powodują powstanie nieprawidłowości w sprawozdaniu finansowym, zatem nie powinna być postrzegana jako pojęcie wartościujące. Może to wywoływać problemy z dokonaniem rozróżnienia między rachunkowością kreatywną a rachunkowością agresywną. Przeprowadzone studia literaturowe pozwalają jednak wskazać między nimi istotne różnice, przyczyniając się do wyznaczenia granic oszustwa księgowego. Z analiz wynika, iż rachunkowość kreatywna zajmuje się prowadzeniem rejestracji, ewidencji, przetwarzania i prezentacji zdarzeń gospodarczych zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi oraz zasadami rachunkowości. Opiera się ona na sposobie twórczym i niestandardowym. Natomiast rachunkowość agresywna stosuje te same działania w sposób sprzeczny lub niewłaściwie interpretujący przepisy i zasady rachunkowości, co może zaszkodzić użytkownikom informacji przez przedstawienie sytuacji firmy niezgodnej ze stanem faktycznym. Zauważono tu zależność związaną z wielkością liczby spółek wchodzących w skład danej grupy. Im jest ona większa, tym łatwiej zastosować manipulacje księgowe i tym trudniej jest je wykryć [Kaczmarek 2010, s. 7].

Rosnąca liczba połączeń przedsiębiorstw oraz coraz częstsze integracje rynków kapitałowych spowodowały, że przepływom kapitału między krajami zaczęło towarzyszyć coraz większe ryzyko inwestowania. Presja uzyskania odpowiedniej efektywności rynków ukształtowała potrzebę wysokiej jakości informacji finansowej służącej do podejmowania racjonalnych decyzji gospodarczych. Za stan tych informacji odpowiadają osoby tworzące te informacje oraz osoby, które dokonują ich weryfikacji. Zatem ujawnienie kompletnej i wiarygodnej informacji w sprawozdaniach finansowych zależy od tego, jaki stosunek do prawa mają osoby zajmujące się rachunkowością. Istotną kwestią jest nie tylko profesjonalizm, ale przede wszystkim postawa etyczna menadżerów, księgowych, audytorów i członków rad nadzorczych.

Literatura

- Kaczmarek M., 2006, *Polityka bilansowa w kreowaniu wartości*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Kaczmarek M., 2010, *Oszustwa księgowe – wybrane zagadnienia z teorii i praktyki*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Król D., 2015, *Rachunkowość kreatywna, a rachunkowość agresywna*, Nauki o Finansach, s. 11-21.
- Maćkowiak E., 2015, *Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, s. 143-151.
- Tokarski M., 2008, *Kreatywna księgowość a fałszowanie sprawozdań finansowych*, Przedsiębiorczość – Edukacja, s. 289-295.
- Wiercińska A., 2008, *Granice między kreatywną, agresywną i oszukańczą rachunkowością*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, s. 142-149.

CREATIVE ACCOUNTING VS. FRAUDS

Summary: The article presents differences between creative accounting and aggressive accounting. It shows a connection of creative accounting with accounting fraud. The article also determines the limits of accounting fraud and points out common manipulation techniques of financial statements used by ventures.

Keywords: creative accounting, aggressive accounting, frauds.

Streszczenie: Artykuł przedstawia problematykę wyznaczenia granicy między pojęciem rachunkowości kreatywnej i agresywnej. Przytacza definicje rachunkowości kreatywnej w polskiej literaturze przedmiotowej oraz analizuje genezę i odbiór pojęcia przez opinię publiczną. Na podstawie literatury i przedstawionych przykładów nie można ustalić jednej definicji omawianego terminu, ponieważ wciąż nie ma zgodności co do interpretacji tego zjawiska. W dalszej części tekstu poruszono kwestię rachunkowości agresywnej – zaprezentowano definicję, jej odniesienie do rachunkowości kreatywnej oraz metody typowe dla tej praktyki. Celem artykułu jest nakreślenie granicy między tymi dwoma pojęciami i ich zdefiniowanie. Zastosowane metody to studia literaturowe, wnioskowanie oraz analiza przykładowych spółek wykorzystujących rachunkowość kreatywną i agresywną.

Słowa kluczowe: rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna.

1. Wstęp

Rachunkowość to najstarszy system ewidencji gospodarczej – jej zakres jest niezwykle szeroki, przez co często może nie być ona interpretowana w jeden, wspólny dla wszystkich sposób. Pomimo dużej swobody, jaką oferuje jednostkom m.in. wybór polityki rachunkowości, każda z nich zobowiązana jest do przestrzegania przepisów szczegółowo zapisanych w Ustawie o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz.U. nr 121, poz. 591 z późn. zm.). Rachunkowość polega na ciągłym i systematycznym gromadzeniu danych, ich przetwarzaniu, prezentowaniu, analizowaniu oraz ich stałym, praktycznym ewidencjonowaniu. W codziennym życiu jednostki gospodarczej rachunkowość spełnia wiele ważnych funkcji, jednak na potrzeby artykułu szczególną uwagę zwraca się na jej funkcje informacyjną, kontrolną, dowodową oraz sprawozdawczo-analityczną [Sawicki 2002, s.14-15].

Celem artykułu jest przedstawienie takich pojęć, jak „rachunkowość kreatywna” i „rachunkowość agresywna”, oraz wskazanie granicy, która je dzieli. Artykuł ma za zadanie pokazać, że mimo iż omawianą kwestię regulują ustawy, międzynarodowe standardy rachunkowości czy zasady, w dalszym ciągu można obserwować praktyki, dzięki którym jednostki gospodarcze kreują swój wyidealizowany obraz, co często czynią w sposób nieuczciwy i nieprawdziwy. Studia literaturowe oraz analiza przykładowych spółek, o których mowa w kontekście rachunkowości kreatywnej i agresywnej, pozwoliły na zebranie danych i informacji wystarczających do tego, aby niniejszy artykuł mógł powstać.

2. Rachunkowość kreatywna

Rachunkowość kreatywna w literaturze opisywana jest na wiele różnych sposobów. Można doszukać się definicji zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Biorąc pod uwagę okoliczności, w jakich wykształciło się to pojęcie, oraz towarzyszące mu skandale finansowe, prawdopodobne jest, że kreatywność w tym kontekście nie będzie przez wszystkich pozytywnie postrzegana.

W języku potocznym sformułowanie „kreatywna księgowość” często kojarzy się z oszustwami finansowymi i m.in. z umyślnym fałszowaniem sprawozdań finansowych, zatajaniem informacji czy nieuczciwym osiąganiem zysku. Wraz ze wzrostem zainteresowania tym zagadnieniem jego interpretacje w literaturze zaczęły być coraz bardziej precyzyjne i nie tak negatywne, jak na początku funkcjonowania tego terminu. Geneza słowa „kreatywny” pozwoliła odbiorcom spojrzeć na to zjawisko z innej strony – człowiek kreatywny to taki, który potrafi stworzyć coś nowego, oryginalnego i pomysłowego [Maćkowiak 2015, s. 144]. Pozytywne opinie na omawiany temat wyrażają E. Mączyńska i S. Surdykowska. Pierwsza autorka odnosi się do rachunkowości kreatywnej jako prowadzenia ewidencji, przetwarzania oraz rejestracji danych, prezentacji oraz ich ewidencji w sposób niebezpośrednio wskazany w przepisach, jednak ciągle zgodny z zasadami rachunkowości [Mączyńska 2002]. Uzupełnieniem tej definicji może być stanowisko drugiej autorki, która sądzi, że rachunkowość kreatywna to wszelkie innowacje wykorzystywane do interpretacji oraz obliczania wartości prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, które jednak dalej mieszczą się w granicach prawa [Surdykowska 2004, s. 424]. Należy dodać, że P. Gut podczas definiowania tego terminu czerpał inspirację bezpośrednio z genezy słowa „kreatywność”. Według niego rachunkowością kreatywną jest „prowadzenie rejestracji, ewidencji, przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych przy zastosowaniu obowiązujących przepisów i właściwie interpretowanych zasad rachunkowości w sposób, który nie jest bezpośrednio w tych przepisach wskazany, a który jest wynikiem twórczego i niestandardowego zastosowania tych przepisów i zasad” [Gut 2006, s. 10-11].

Biorąc pod uwagę przytoczone definicje, można odnieść wrażenie, że omawiane zjawisko jest pozytywne – pozwala bowiem na indywidualne podejście do niektórych przepisów przy jednoczesnym prawidłowym wykorzystaniu zasad rachunkowości i działaniu w zgodzie z prawem. Zjawisko, które na pierwszy rzut oka wydawać się może wręcz nielegalne, w rzeczywistości okazuje się czymś innym. Skąd więc tak wiele negatywnych opinii i głosów sprzeciwu wobec omawianego zagadnienia?

Rozgłos, niekoniecznie pozytywny, rachunkowość kreatywna zyskała przy okazji afer finansowych spółek typu Enron. Skandal, jaki ona wywołała, odbił się echem nie tylko na rynku amerykańskim, ale również światowym, a wśród opinii publicznej spowodował utratę zaufania do zawodów zarówno ekonomicznych, jak i prawnych. W 2001 r. Enron niespodziewanie ogłosił bankructwo. Dla większości osób

było to wielkim szokiem, ponieważ wśród światowej branży energetycznej Enron był jednym z liderów i cieszył się zaufaniem inwestorów – wszystko wskazywało na to, że znajduje się w dobrej sytuacji finansowej. Jak się okazało, bankructwo było bezpośrednim następstwem skandalu związanego z fałszowaniem sprawozdań finansowych. Spółka ukrywała długi, zawyżała zyski, nie odnotowywała kosztów, a przy tym preparowała, fałszowała a nawet niszczyła dokumentację. Działania, które wówczas podjęto w spółce, nazwano kreatywną rachunkowością, choć z kreatywnością miały one mało wspólnego.

Skandale takich spółek, jak Enron lub WorldCom, nie były jedynymi aferami finansowymi, w związku z którymi wspominało się o kreatywnej księgowości. Zdecydowanie wpłynęły one na negatywne odbieranie tego zjawiska. Należy również nadmienić, że po wspomnianych aferach Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił ustawę, która zaczęła wymagać od zarządów spółek ujawniania dodatkowych dokumentów dotyczących systemu kontroli wewnętrznej, od władz spółek wymagała kontroli jakości usług audytorskich oraz nałożyła na nie dodatkowe kary i sankcje w przypadku wykrycia błędów w sprawozdaniach finansowych. Ponadto wprowadziła bezwzględny wymóg niezależności audytora [Ustawa Sarbanesa-Oxleya...].

Sytuacja ta wpłynęła na ukształtowanie się wielu negatywnych opinii na temat rachunkowości kreatywnej. Niektóre z nich jasno wskazują, że jest to zjawisko stawiane na równi z oszustwem finansowym, agresywną księgowością, ze sterowaniem zyskiem, z trikami finansowymi; stosowano nawet powstałe po 2001 r. określenie: „rachunkowość typu Enron”.

W. Wąsowski jako jeden z autorów opowiadających się przeciw omawianemu zagadnieniu, a jednocześnie dokładnie rozróżniający każde z podanych pojęć, uważa, że nadrzędna zasada: *true and fair view*, czyli zasada przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu, zostaje w tych przypadkach złamana, a kreatywność w takim rozumieniu jest zbędna [Wąsowski 2010, s. 14-15].

W literaturze nie ma jednoznacznej interpretacji rachunkowości kreatywnej. Autorzy przedstawiają ją w świetle zarówno pozytywnym, jak i negatywnym. Występują również opinie, których autorzy nie opowiadają się kategorycznie po żadnej ze stron, za to dokładnie analizują oba stanowiska i pod uwagę biorą nie tyle metodę, ile intencje osoby, która się nią posługuje.

K. Schneider nie umieszcza rachunkowości kreatywnej w jednej z dwóch kategorii. Przytacza wiele przykładów z literatury, cytując autorów, którzy również wyrazili swoją opinię, finalnie skupiając się na osobie, która rachunkowości twórczej używa, a także na tym, w jaki sposób to robi. Pokazuje, że samo zjawisko jest nieodłącznym elementem rachunkowości, ponieważ „tempo powstawania nowych rozwiązań w praktyce rachunkowości (...), wyprzedza teorię rachunkowości oraz [tempo – przyp. aut.] tworzenia nowych regulacji prawnych” [Schneider 2007, s. 236]. Badacz ten równocześnie zwraca uwagę na to, że kreatywna księgowość służy przedstawieniu danych bilansowych w jak najkorzystniejszym dla spółki świetle, a nie rozmyślnej defraudacji i zawyżaniu zysku. Autor na podstawie intencji

rozgranicza dwa pojęcia – rachunkowość kreatywną i agresywną [Schneider 2007, s. 230-238].

Ze względu na historię kształtowania się tego zjawiska nie zaskakuje, że w środowisku występuje tyle odmiennych definicji twórczej księgowości. Mimo że niektóre z nich mogą okazać się bardzo skrajne, należy się doszukać wśród nich zarówno różnic, jak i podobieństw. Większość z nich można przydzielić do jednej z trzech grup: opinii pozytywnych, negatywnych lub ambiwalentnych, co przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Występujący w literaturze podział rachunkowości kreatywnej ze względu na jej wartościowanie

Pozytywna	Ambiwalentna	Negatywna
Cebrowska i Jeżowski [2000] Gierusz [2010] Gut [2006] Kamiński i Owczarek [2008] Krzywda [1999] Mączyńska [2002] Micherda [2004] Moczyłowska [2002] Świdarska [2003]	Hołda, Kutera i Surdykowska [2006] Hołda i Staszal [2015] Schneider [2007] Bednarek, Wiatr, Kurek [2008]	Hasik [2006] Piaszczyk [2011] Sawicki [1998] Sojak [2004] Wąsowski [2010] Zajchowska-Solak [2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Hołda 2016, s. 47].

W polskiej literaturze naukowej istnieje duża rozbieżność w definiowaniu pojęcia rachunkowości kreatywnej. Analizując dane zawarte w tabeli 1 słuszne wydaje się stwierdzenie, że choć dużo częściej mówi się o jej pozytywnym aspekcie, problem stworzenia jednomyślnej definicji jest w dalszym ciągu aktualny.

3. Rachunkowość agresywna

Termin „rachunkowość agresywna” często pojawia się, kiedy wspomina się o rachunkowości kreatywnej. Tych dwóch pojęć bardzo często, jednak błędnie, używa się zamiennie, mimo że określają różne zdarzenia. W praktyce wyznaczenie granicy między tymi dwoma zjawiskami nie jest tak oczywiste.

Rachunkowość agresywną najczęściej definiuje się jako świadome i celowe prowadzenie takiej rejestracji, ewidencji oraz prezentacji danych, by w sposób często sprzeczny z przepisami osiągnąć zamierzony cel. Rachunkowość agresywna dąży do tego, by przedstawić inne niż w rzeczywistości informacje o spółce z użyciem tendencyjnej i niewłaściwej interpretacji zasad rachunkowości. Jest to zjawisko negatywne, również z tego względu, że zwiększa asymetrię informacji w środowisku i okłamuje jej odbiorców [Gut 2006, s. 11]. Główną motywacją do jej użycia są pobudki osobiste osób zarządzających spółką, dążących do osiągnięcia korzyści przez zatajenie prawdziwych danych i użycie różnorodnych manipulacji finansowych.

Rachunkowość zarówno kreatywna, jak i agresywna jest zamierzona, celowa i dokładnie przemyślana, ale w zależności od przypadku zostanie oceniona pozytywnie lub negatywnie. Na podstawie rysunku 1 można wnioskować, że ta druga zawsze przedstawia „podkoloryzowane” księgi rachunkowe oraz sprawozdania finansowe sporządzone na podstawie błędnych lub spreparowanych wartości. W efekcie tak przygotowane dokumenty nie przedstawiają jednostki w sposób jasny i rzetelny, czego efektem jest złamanie zasady *true and fair view* [Schneider 2007, s. 231].

Rys. 1. Powiązanie rachunkowości kreatywnej z agresywną

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Wiercińska 2008, s. 148].

Niektóre praktyki w rozumieniu agresywnej rachunkowości są znane od lat. Głośne afery finansowe, w których kontekście używa się sformułowania „kreatywna rachunkowość”, tak naprawdę często podlegały już pod techniki rachunkowości agresywnej. Metody, których użyto, by osiągnąć zamierzony cel, naruszały prawo, a przede wszystkim zasady rachunkowości i etykę zawodową. Niektóre praktyki rachunkowości agresywnej są już tak znane, że jednostki kontrolujące potrafią w dużym stopniu je wykryć i im zapobiec. Jedną z nich jest użycie niczym nieograniczonego prawa do wyboru i zmiany polityki rachunkowości w taki sposób, by manipulować danymi oraz celowo wprowadzić w błąd odbiorcę informacji. Oprócz tej najczęstszej metody jednostki wypracowały inne, które zakładając ten sam cel, polegają na:

- ewidencji fikcyjnych transakcji sprzedaży, np. zaliczaniu do przychodu niewykonanej usługi,
- nieksięgowaniu kosztów według otrzymanych faktur, np. odsyłaniu faktury do wystawiającego pod błahym pretekstem;
- ujęciu wpływu z tytułu umowy wieloletniej jako przychodu w roku bieżącym,
- zaliczaniu do wartości niematerialnych i prawnych pozostałego oprogramowania, innego niż licencje, prawa autorskie i patenty,

- uznaniu za odrębny obiekt urządzeń, które nie spełniają samodzielnej funkcji użytkowej, lecz stanowią część innego środka trwałego,
- traktowaniu remontów jako modernizacji, które podwyższają wartość bilansową środków trwałych [Gierusz 2010, s. 3].

Wymienione przykłady mogą być interpretowane jako oszustwa księgowo. Są to działania, które balansują na granicy zgodności z prawem lub wręcz ją przekraczają. Określanie tych działań mianem rachunkowości kreatywnej może być krzywdzące dla sympatyków i zwolenników tego pojęcia. Rachunkowość agresywna w praktyce i założeniach niestety rzadko łączy się ze słownikową definicją kreatywności, o której mowa w artykule. Pojęcie to jest w większości nieznane opinii publicznej, przez co wszelkie oszustwa, defraudacje i fałszerstwa zostają jednoznacznie zaklasyfikowane jako kreatywna księgowość. Nie można zapomnieć, że choć w mediach głośno mówi się właśnie o rachunkowości kreatywnej, przypadki, o których mowa, tak naprawdę rzadko do niej nawiązują. Pomiędzy pojęciami agresywnej rachunkowości i kreatywnej rachunkowości istnieją choćby takie różnice, jak na przykład motyw ich użycia, wykorzystane metody i ich zgodność z prawem, a ponadto cel, który chce się osiągnąć, czy działanie zgodne lub niezgodne z etyką zawodową.

Rachunkowość agresywną należy określić jako takie użycie polityki rachunkowości i sztuczek księgowych, które naruszając prawo bądź leżąc na jego granicy, ma na celu przedstawienie wizerunku firmy zgodnie z oczekiwaniami, w sposób prowadzący do manipulacji danymi finansowymi i do wprowadzenia w błąd odbiorców informacji [Wiercińska 2008, s. 148].

4. Podsumowanie

Umysł ludzki jest nieskończony, a człowiek każdego dnia tworzy wokół siebie nowe wydarzenia i idee. Ciekawość leży w ludzkiej naturze, a chęć nieustannego rozwoju wpływa na jego kreatywność, która może mieć efekt zarówno dobry, jak i zły. Pojęcia rachunkowości kreatywnej i agresywnej zbyt często występują jako sformułowania bliskoznaczne i są błędnie interpretowane jako synonimy. Na przestrzeni lat podczas formowania się pojęcia rachunkowości kreatywnej funkcjonowało ono głównie w kontekście wielu nieuczciwych praktyk stosowanych w środowisku finansowym. Tak zakorzenione w ludzkiej psychice, szybko zostało zaadaptowane przez media i opinię publiczną jako chwytliwy synonim oszustwa finansowego. W aktualnym rozumieniu pojęcia nie uznano by praktyk opisanych w artykule za praktyki rachunkowości kreatywnej, lecz jako praktyki rachunkowości agresywnej.

Autorka niniejszego tekstu uważa, że choć granica między pojęciem kreatywnej a agresywnej rachunkowości jest bardzo cienka, to nadal istnieje. Rachunkowość kreatywną definiuje ona jako nieszablonowe interpretowanie zapisów prawa, jednak ciągle mieszczące się w jego granicach, natomiast rachunkowość agresywną – jako taką, która to prawo narusza i łamie. Kwestię tego, w którym dokładnie miejscu leży granica, autorka traktuje jako niezmiennie otwartą i jest zdania, że w najbliższym

czasie problem ten nie zostanie jednoznacznie rozwiązany. Kreacja nie jest z definicji negatywna, lecz staje się taka, gdy służy do zaspokojenia własnych pobudek kosztem innych.

Literatura

- Bednarek G., Wiatr M., Kurek M., 2008, *Sprawozdawczość finansowa a kreatywna rachunkowość – propozycja bilansu wg W. Osbahra*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Cebrowska T., Jeżowski M., 2000, *Falszowanie i fryzowanie bilansów – nieco historii*, Problemy Rachunkowości, 1/2000.
- Gierusz K., 2010, *Pojęcia i przejawy rachunkowości kreatywnej i agresywnej*, Accountica, nr 17.
- Gut P., 2006, *Kreatywna księgowość a falszowanie sprawozdań finansowych*, C.H. Beck, Warszawa.
- Hasik W., 2006, *Polityka bilansowa (rachunkowość kreatywna) a controlling operacyjny w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 1101.
- Hołda A., 2016, *Percepcja pojęcia „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i środowisko profesjonalnych księgowych w Polsce*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 87 (143).
- Hołda A., Kutera M., Surdykowska S., 2006, *Oszustwa księgowe. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa.
- Hołda A., Staszal A., 2015, *Pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej*, UEK, Kraków.
- Kamiński R., Owczarek Ł., 2008, *Polityka przedsiębiorstw w zakresie sprawozdawczości finansowej*, Ars Boni et Eequi, Poznań.
- Krzywda D., 1999, *Rachunkowość finansowa*, FRRwP, Warszawa.
- Maćkowiak E., 2015, *Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej*, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 74, tom 2.
- Mączyńska E., 2002, *To zwykła defraudacja*, Rzeczpospolita, 9 sierpnia, <http://archiwum.rp.pl/artyku-1/397137-To-zwykla-defraudacja.html>, dostęp: 13.09.2018.
- Micherda B., 2004, *Współczesna rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu działalności jednostki gospodarczej*, UEK, Kraków.
- Moczydłowska W., 2002, *Kreatywna tak, agresywna nie*, Gazeta Prawna, nr 229.
- Piaszczyk A., 2011, *System kontroli przedsiębiorstwa w gospodarce pokryzysowej na przykładzie jednostek zainteresowania publicznego*, C.H. Beck, Warszawa.
- Prusak B., 2003, *Zniekształcenie rzeczywistej sytuacji finansowej przedsiębiorstw wskutek prowadzenia agresywnej księgowości*, Prace Naukowe Katedry Ekonomii i Zarządzania Przedsiębiorstwem PG, nr 2.
- Sawicki K., 1998, *Polityka bilansowa i sprawozdawczość finansowa w zarządzaniu firmą*, Ekspert, Wrocław.
- Sawicki K., 2002, *Istota i zasady funkcjonowania rachunkowości. Podstawy rachunkowości*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Schneider K., 2007, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa.
- Sojak S., 2004, *Kreatywna rachunkowość – falszerstwo czy pomysł na wyższy zysk?*, Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Toruniu, nr 3 (3).
- Surdykowska S., 2004, *Rachunkowość kreatywna a MSR/MSSF*, Polska Szkoła Rachunkowości, SGH, Warszawa.
- Świdarska G.K., 2003, *Zmiany w prawie gospodarczym a kreatywna rachunkowość*, KIBR, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. nr 121, poz. 591 z późn. zm.).
- Ustawa Sarbanesa-Oxleya z dnia 30 lipca 2002 r., Kongres Stanów Zjednoczonych (Pub. L. 107-204, 116 Stat. 745, enacted July 30, 2002).
- Wąsowski W., 2010, *Kreatywna rachunkowość. Falszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa.

- Wiercińska A., 2008, *Granice między kreatywną, agresywną i oszukańczą rachunkowością*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 2.
- Zajchowska-Solak E., 2010, *Rachunkowość kreatywna – wpływ na rzetelność sprawozdań finansowych*, Zeszyty Naukowe WSZiB w Krakowie, nr 17.

CREATIVE VS. AGGRESSIVE ACCOUNTING – WHERE IS THE BORDER LINE?

Summary: This paper presents the problem of finding the difference between creative and aggressive accounting. It shows the definition of creative accounting and its place in Polish literature and it also analyzes the genesis and public opinion's attitude about this case. The aim of the article is to find the definition of this concept. Unfortunately it cannot be established because there is no consensus on the interpretation of creative accounting. In the further part the paper discusses the issue of aggressive accounting and its reference to creative accounting. It shows typical methods used for this practice and its definition. The article attempts to help define the similarities and differences between these two practices.

Keywords: creative accounting, aggressive accounting.

Streszczenie: Artykuł przedstawia problematykę rajów podatkowych na świecie oraz w Unii Europejskiej. Wyjaśniono w nim różnice między uchylaniem się od opodatkowania a unikaniem płacenia podatków. Na podstawie azyli podatkowych poruszono również problem optymalizacji podatkowej, który dotyka władz wielu państw. Dokonano podziału rajów ze względu na kryteria i charakteryzujące je typy. Na przykładzie Polski ukazano niedawno wprowadzone, a także planowane rozwiązania, które mają na celu zwalczać raje podatkowe. Celem artykułu jest rozważenie problemu powstawania takich oaz. Zastanawiające jest to, czy stanowią one legalny sposób optymalizacji podatkowej, czy też może są przestępstwem popełnianym przez przedsiębiorców. W pracy jako metody badawcze wykorzystano studia literaturowe, analizę aktów prawnych oraz dyrektyw, a także wnioskowanie.

Słowa kluczowe: raj podatkowy, optymalizacja podatkowa, unikanie opodatkowania.

1. Wstęp

W powszechnym rozumieniu podatki stanowią obowiązkowe, nieodpłatne świadczenie pieniężne na rzecz państwa lub jednostki samorządu terytorialnego. Dzięki temu rząd może inwestować w rozwój infrastruktury, wojska, policji, oświaty czy też służby zdrowia. Każdy podmiot działający na rynku musi się liczyć z koniecznością dostosowania się do istniejącego prawa podatkowego. Jak powiedział w 1789 roku B. Franklin w swoim liście do przyjaciela Jeana Baptiste’a Leroya: „Tylko dwie rzeczy w życiu są pewne – śmierć i podatki”. Słowa te odnosiły się do niepewności uchwalonej Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Mimo że wyciągnięte z kontekstu, zdaniem historyków są jednym z najbardziej szczerych stwierdzeń wynikających z wydarzeń politycznych. Oznaczają, że można być najbogatszym człowiekiem na świecie, ale nie ucieknie się od śmierci i opodatkowania. Według naukowców należy zapłacić obowiązkowe podatki i zaakceptować swoją śmiertelność [Internet 10].

Rajem podatkowym potocznie nazywa się terytoria, na których przepisy podatkowe są wyjątkowo łagodne dla obcokrajowców i kapitału zagranicznego. Państwa te świadomie reklamują się jako miejsca, w których nie ma obciążeń podatkowych. Według Organizacji Współpracy Gospodarczej, która dąży do osiągnięcia jak najwyższego poziomu wzrostu gospodarczego, oazą podatkową nazywa się jurysdykcję w sposób celowy kształtującą swoje prawo niezgodnie ze standardami obowiązującymi w krajach członkowskich [*Harmful Tax Competition...*].

Celem artykułu jest rozważenie problemu powstawania rajów podatkowych. Przedstawione są w nim różnice między oszustwem podatkowym a optymalizacją podatkową. Ponadto na przykładzie Polski ukazano planowane metody walki z uchylaniem się przez jednostki gospodarcze od odpowiedzialności zapłaty podatków.

Metody badawcze pozwalające na rozważanie postawionej tezy stanowią analizę literatury dotyczącej podatków, aktów prawnych, dyrektyw oraz wnioskowanie przez analogię.

2. Raje podatkowe na świecie

Raje podatkowe od wielu lat stanowią poważny problem dla światowej gospodarki. Nieustannie prowadzone są działania mające na celu minimalizowanie listy krajów, które są do nich zaliczane. Mimo to wiele jednostek gospodarczych decyduje się na rejestrowanie swojej działalności w krajach określanych tym mianem. Można wskazać kilka czynników wyróżniających raje podatkowe:

- nienarzucanie żadnych podatków lub bardzo niskie podatki,
- brak współpracy z innymi państwami w efektywnej wymianie informacji do celów podatkowych,
- mało przejrzyste przepisy podatkowe,
- brak rzeczywistego prowadzenia działalności przez właścicieli na terytorium krajów macierzystych, by można było opodatkować w nich dochód [Internet 7].

Co więcej, zachęcające są również inne czynniki, idące w parze ze zwolnieniami i z ulgami podatkowymi. Popularnością cieszy się stabilne środowisko biznesowe tych państw, przyjazne dla przedsiębiorców procedury administracyjne, korzystny system prawny, ochrona tajemnicy bankowej, swobodny dostęp do kapitału czy też prosty proces rejestracji firm. Uwagę przedsiębiorców przyciąga również możliwość odbywania posiedzeń zarządu poza granicami państwa macierzystego oraz brak konieczności ujawniania imienia i nazwiska założyciela [Internet 3].

Głównym celem lokowania przez przedsiębiorców działalności gospodarczej w oazach podatkowych jest obniżenie kosztów produkcji przez tworzenie fikcyjnych kosztów działalności. Polega to na przenoszeniu zysków z takiego kraju do kraju macierzystego. Metoda ta nazwana jest metodą transferu zysków [Internet 5].

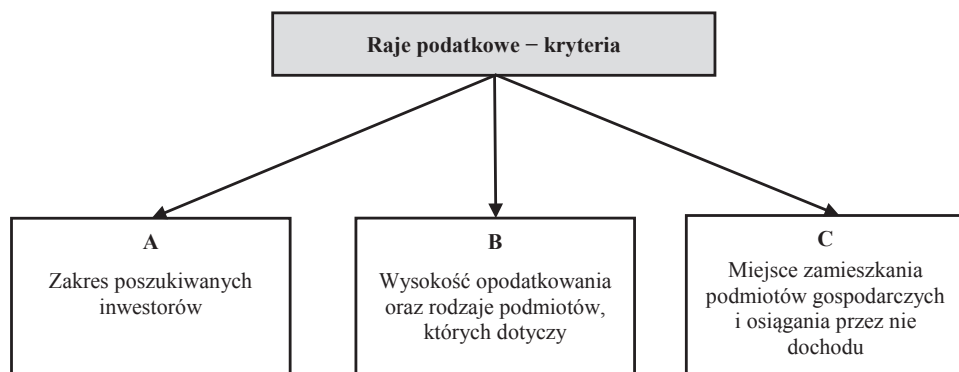
Kolejnym sposobem prowadzącym do zredukowania płaconego podatku jest transfer półproduktów, produktów czy też materiałów i towarów po cenie ich wytworzenia. Spółka wówczas sprzedaje swoje produkty firmie córce, która jest zarejestrowana w kraju podatkowym, po cenie ich wytworzenia. W ten sposób powstaje różnica między ceną sprzedaży a zakupem, która nazywana jest marżą i stanowi zysk dla opisywanego przedsiębiorstwa. Wówczas tylko od osiągniętej marży płaci się bardzo niski podatek [Internet 7].

Władze krajów zaliczanych do azylów podatkowych same zachęcają przedsiębiorców do prowadzenia działalności na ich terenie. Ich założyciel nie musi ujawniać imienia i nazwiska, a nawet może podać fikcyjną osobę jako właściciela. Proces za-

łożenia działalności jest dość nieskomplikowany. Dzięki temu powstają spółki często określane mianem spółek rotacyjnych, wykorzystywane do świadczenia usług, dążące głównie do redukcji kwoty zysku podlegającej opodatkowaniu [Internet 5].

Działalność spółek *offshore* polega na akumulacji dochodów w regionach o niskim opodatkowaniu. Powodem, dla którego obce państwa oferują otwieranie tego typu spółek, jest dochód z opłat sądowych i skarbowych, a także z usług agentów. Tworzy on dochód państw. Strefy *offshore* wykorzystywane są głównie przez spółki kapitałowe i bogatych ludzi ze świata sztuki, sportu czy biznesu [Internet 5]

Raje podatkowe podzielono na trzy kryteria, co przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Kryteria podziału rajów podatkowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 9].

W kategorii A, dotyczącej zakresu poszukiwanych inwestorów, wyróżniamy dwa typy oaz podatkowych. Typ pierwszy charakteryzują małe państwa, o niewielkich możliwościach pozyskiwania środków pieniężnych. Ich głównym źródło dochodu są opłaty administracyjne uiszczane przez zagranicznych inwestorów. Władze same poszukują nowych inwestorów. Kraje o stabilnej sytuacji gospodarczej to typ drugi kryterium A. Państwa należące do niego poszukują inwestorów, którzy prowadzą korzystną, z ich punktu widzenia, działalność na terenie ich kraju, a w zamian zapewniają im minimalne opodatkowanie działalności [Internet 9].

Kategoria B, dotycząca wysokości opodatkowania, zawiera pięć typów. Pierwszy z nich dotyczy zerowych zobowiązań podatkowych wobec zagranicznych inwestorów. Jeśli one istnieją, są minimalne. Druga klasa dotyczy zobowiązań opodatkowania dochodu, ale tylko jeśli został on osiągnięty na terytorium państwa zaliczanego do raju podatkowego. Obowiązujące z mocy miejscowego prawa, lecz bardzo niskie podatki to cecha typu trzeciego. W czwartym mowa jest o podatkach dotyczących tylko i wyłącznie określonych spółek. Do piątego typu zaliczamy państwa, w których przywileje podatkowe dotyczą jedyne określonych struktur biznesowych [Internet 9].

W trzecim, a zarazem ostatnim kryterium C wyróżnia się sześć typów rajów. Charakteryzuje je miejsce zamieszkania podmiotów gospodarczych i osiągania przez nie dochodu. Do pierwszego typu zalicza się rezydentów tych azyli, które nie są obłożone żadnymi rodzajami podatku. Druga grupa to oazy nakładające podatek na dochód uzyskany na ich terytorium. Co ważne, państwa te nie pobierają podatku od zysków osiąganych poza ich granicami. W trzecim typie klasyfikuje się kraje, w których dochód zagraniczny jest objęty obowiązkiem podatkowym, ale zyski osiągane na ich terenie mu nie podlegają. Do typu czwartego zalicza się obszary, na których podatek od zysków zagranicznych jest bardzo nisko opodatkowany. Bardzo często jest to podatek poniżej 1%. Piąta grupa dotyczy obszarów, w których prawo oaz nakłada podatki tylko na zgromadzone bogactwa, a nie na bieżąco pozyskiwany dochód. W szóstym, a zarazem ostatnim typie kategorii C oazy stosują przepisy korzystne dla poszczególnych rodzajów działalności [Internet 8].

3. Uchyłanie się od opodatkowania a unikanie płacenia podatku na przykładzie rajów podatkowych

W społeczeństwie na ogół panuje przekonanie, że raje podatkowe wiążą się z oszustwem. Bardzo często przypisuje się im pranie brudnych pieniędzy lub celowe unikanie płacenia podatków przez przedsiębiorców. Jednak wbrew przekonaniu społeczeństwa często mija się to z prawdą. Raje podatkowe stanowią jeden ze sposobów optymalizacji podatkowej, zmierzającej do uniknięcia zapłaty podatku. Celem ich funkcjonowania jest unikanie opodatkowania, które to opodatkowanie nie jest przez prawo zabronione. Takie postępowanie należy odróżnić od uchyłania się od płacenia podatków, które jest z kolei zachowaniem nielegalnym. Nie sprecyzowano jednak ściśle określonej granicy pozwalającej odróżnić optymalizację podatkową od uchyłania się od jego zapłaty. Potwierdzają to słowa sędziego D. Gajewskiego: „unikanie opodatkowania może być zjawiskiem bezprawnym, jak również może ono mieścić się w granicach przepisów prawa danego państwa” [Gajewski 2012, s. 28]. Uchyłanie się od opodatkowania postrzegane jest jako sprzeczne z przepisami prawnymi. Z tego powodu takie działanie podatnika przeważnie traktowane jest jak przestępstwo. Zalicza się do niego między innymi wprowadzenie organów podatkowych w błąd, celowe działanie na szkodę Skarbu Państwa czy też nielegalne eliminowanie lub zmniejszanie obciążeń podatkowych. Podatnik, który uchyla się od opodatkowania, powinien być przygotowany na poniesienie poważnych konsekwencji, wynikających z tego zaniechania. Według Kodeksu karnego skarbowego podatnik, który uchylając się od opodatkowania, nie ujawnia właściwemu organowi przedmiotu lub podstawy opodatkowania lub nie składa deklaracji, przez co naraża podatek na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie [Ustawa z dnia 10 września 1999 r. ...].

Z punktu widzenia prawa innymi cechami charakteryzuje się unikanie opodatkowania. W ten sposób określa się bardzo często szereg następujących po sobie czyn-

ności, których głównym celem jest minimalizacja obciążeń podatkowych. Każda taka próba jest podejmowana w sposób legalny i dozwolony przez istniejące na danym terenie prawo. To pojęcie często budzi wiele kontrowersji i błędnie jest traktowane jako oszustwo podatkowe. Unikając go, podmiot gospodarczy dąży do osiągnięcia korzyści podatkowych, takich jak obniżenie zobowiązania podatkowego lub zawyżenie straty podatkowej. Niektórzy z autorów książek napisanych na ten temat, uważają, że unikanie opodatkowania nie jest postępowaniem nieetycznym i polega na ograniczaniu obciążeń podatkowych za pomocą metod i środków dozwolonych przez prawo [Gomułowicz, Małecki 2013, s. 28].

Tabela 1. Unikanie opodatkowania a uchylanie się od opodatkowania

Unikanie opodatkowania	Uchylanie się od opodatkowania
• tworzenie zagranicznych spółek • tworzenie podatkowych grup kapitałowych • tworzenie sztucznych umów • działanie w specjalnej strefie ekonomicznej • restrukturyzacje i połączenia spółek • nadużywanie preferencji podatkowych • wykorzystywanie luk w prawie	• uzyskiwanie dochodów z niezarejestrowanych, często zabronionych przez prawo działalności (kradzieże, handel narkotykami) • niewykazanie części dochodów • unikanie uiszczania opłat celnych • przemyt • zorganizowanie niewypłacalności • jawne niepłacenie podatków • uchylanie się od podatku VAT

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 7].

Jednym ze sposobów unikania opodatkowania jest poruszony w artykule temat, czyli rejestrowanie firm w rajach podatkowych. Takie postępowanie budzi wiele kontrowersji. Jak wcześniej wspomniano, raje podatkowe według Organizacji Współpracy Gospodarczej to kraje stosujące szkodliwą konkurencję podatkową. Jednak w lokowaniu funduszy w rajach podatkowych, zakładaniu lub przenoszeniu tam firm nie ma absolutnie nic nielegalnego. Coraz większa grupa inwestorów zaczyna minimalizować zobowiązania podatkowe, martwiąc się w ten sposób o swoje przychody. Dzięki temu unikają oni płacenia gigantycznych sum podatku w kraju macierzystym. Podejmowanie takich czynności nie jest dowodem na działalność przestępczą, ale raczej przejawem zdrowego rozsądku i troski o własne interesy. Z tego powodu akumulowanie zysków w azylach podatkowych jest jednym ze sposobów unikania płacenia podatku, a nie uchylania się od jego zapłaty. Stanowi to więc formę optymalizacji podatkowej [Internet 2].

4. Zwalczanie rajów podatkowych na przykładzie Polski

Problem unikania płacenia podatków w rajach podatkowych dotyka wielu państw; wśród nich jest także Polska. Komisja Europejska liczy, że państwa należące do Unii Europejskiej podejmą szybkie działania w walce z rajami podatkowymi i ustalą wia-

rygodną, czarną listę takich obszarów. Zgodnie z Dyrektywą rady Unii Europejskiej z dnia 12 lipca 2016 r. od stycznia 2018 r. w naszym kraju wprowadzono modyfikacje niestatecznej kapitalizacji. Ma to przeciwdziałać nadmiernemu finansowaniu podatników długiem, gdyż jak donoszą badania, skutkuje to w praktyce erozją bazy podatkowej. Spółki zagraniczne, które powstają na nowym prawie podatkowym, podlegają kontroli. Nowe rozwiązania mają być wymierzone w konkretne działania optymalizacyjne, m.in. przeszacowywanie wartości aktywów, czyli np. znaków towarowych oraz wykorzystywanie do optymalizacji podatkowych grup kapitałowych [Internet 4]]

Co więcej, w Polsce 15 lipca 2018 r. rząd przyjął projekt nowelizacji ordynacji podatkowej. Jej zadanie polega na wprowadzeniu klauzuli obejścia prawa podatkowego. Ma ona przeciwdziałać unikaniu przez firmy opodatkowania. Dzięki temu fiskus zyska nowe narzędzie do walki z nieuczciwością. Ma to uniemożliwić firmom dokonywanie sztucznych obejść przepisów i osiąganie korzyści podatkowych. Jak odnotowano, do tej pory na uchylaniu się od płacenia podatków Skarb Państwa traci około 90 mld zł rocznie, czyli około 5% PKB. W tym zwierają się nielegalne transfery finansowe płatności unikające podatku dochodowego, VAT, cła i innych obciążeń prawno-podatkowych [Internet 2; Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. ...].

Ponadto do stycznia 2019 r. w Polsce ma się pojawić nowy podatek – podatek od wyjścia (*exit tax*). Wymaga tego dyrektywa o unikaniu opodatkowania, dzięki której władze chcą walczyć ze szkodliwą konkurencją podatkową. Podatek od wyjścia to podatek od niezrealizowanych zysków w związku z przeniesieniem aktywów firmy do innego państwa, w tym wypadku zaliczanego do rajów podatkowych. W związku z tym przedsiębiorcy poniosą dodatkowe koszty. Chodzi o przypadki utraty przez państwo siedziby podatnika prawa do opodatkowania dochodów, który uzyskał on podczas zarejestrowania działalności w jego kraju macierzystym [Internet 11].

W Ministerstwie Finansów powstał projekt zmian ustaw podatkowych. Wynika z niego, że przedsiębiorcy będą mogli liczyć na preferencyjne opodatkowanie dochodów generowanych przez prawa własności intelektualnej (tzw. ulga *innovation box*). Będzie on polegać na opodatkowaniu dochodów uzyskiwanych przez podatnika z praw własności intelektualnej, w przypadku których podatnik jest właścicielem, współwłaścicielem, użytkownikiem albo ma prawa do korzystania z nich na podstawie umowy licencyjnej. Wysokość stawki będzie wynosić 5%. Dotyczyć ma to praw chronionych na podstawie prawa krajowego lub międzynarodowego, np. przez patent czy też prawo dotyczące rejestracji wzoru przemysłowego. Nowela ma wejść w życie w 2019 r. [Internet 1]

Innym sposobem walki z rajami podatkowymi jest plan wprowadzenia systematycznego raportowania uzyskania dochodów. Zdaniem działu administracji państwowej jest to niezbędne, bo inne narzędzia, takie jak kontrole, klauzula generalna przeciwko unikaniu opodatkowania czy też wymiana informacji podatkowych pomiędzy państwami, nie są skuteczne – nadal nie przynoszą oczekiwanych efektów,

gdyż wiele podmiotów wciąż korzysta z optymalizacji. Kolejnym argumentem za zaostrzeniem przepisów są ujawnione przez dziennikarzy skandale dotyczące rajów podatkowych. Mowa tu o aferach: Offshore Leaks (2013 r.), Panama Papers (2016 r.) i Paradise Papers (2017 r.). Wynika z nich, że ponad 1000 podmiotów z Polski korzystało z rozwiązań optymalizacyjnych. Często struktury te charakteryzowały się siecią powiązań kapitałowych i osobowych [Internet 4].

5. Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że problem rajów podatkowych dotyka budżetów wielu państw. Coraz więcej przedsiębiorców decyduje się na lokowanie firm czy też opodatkowywanie swoich przychodów w krajach o korzystnych systemach podatkowych. W ten sposób troszczą się o swoje interesy. Również władze państw zaliczanych do azyli podatkowych same poszukują nowych przedsiębiorców. Potencjalni inwestorzy przyczyniają się do napędzania lokalnej gospodarki oraz do rozwoju owego kraju. Działania te nie stanowią przestępstwa. Optymalizacja podatkowa, której przykładem są raje podatkowe, nie jest sprzeczna z prawem. Pomimo cienkiej granicy należy rozróżniać unikanie opodatkowania od uchylania się od jego zapłaty, traktowanego nawet jako przestępstwo. Rada Unii Europejskiej dąży do zaostrzenia przepisów związanych z lokowaniem działalności w krajach zaliczanych do oaz podatkowych. Z początkiem roku 2018 w życie weszła nowa dyrektywa, a od 2019 r. wprowadzono kolejną nowelę. W praktyce jednak wszystkie zmiany mają skutkować głównie ograniczeniem możliwości korzystania z optymalizacji podatkowej. Nasuwa się zatem pytanie, gdzie tak naprawdę kończy się tzw. optymalizacja podatkowa, a zaczyna łamanie przepisów. Mimo nieustannego wprowadzania nowych metod walki z problemem, nie ma odpowiedzi na to pytanie.

Literatura

- Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, 1998, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, National Tax Association.
- Gajewski D., 2012, *Instrumenty przeciwdziałające zjawisku unikania opodatkowania – wybrane zagadnienia*, Palestra, 3-4.
- Gomułowicz A., Małecki J., 2013, *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis Polska, Warszawa.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r., Kodeks karny skarbowy (Dz.U. 1999 nr 83, poz. 930).
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (aktualny stan prawny – grudzień 2018).

Internet

- [1] <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1102143,innovation-box-nizszy-cit-inwestycja-w-potencjal-naukowy.html> [8.09.2018].

- [2] <http://rajepodatkowe.com.pl/definicja-raju-podatkowego/> [4.09.2018].
- [3] <https://kancelaria-skarbiec.pl/publikacje/klauzula-obejscia-prawa-podatkowego.html> [10.09.2018].
- [4] <https://kancelaria-skarbiec.pl/raje-podatkowe/lista-rajow-podatkowych.html> [5.09.2018].
- [5] <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/pit/pit/dochody-zagraniczne/744858,Pozorne-zwalczanie-rajow-podatkowych.html>; <https://ksiegowosc.infor.pl/raport-dnia/131414,Raj-podatkowy-a-spoleczna-odpowiedzialnosc-biznesu.html> [5.09.2018].
- [6] https://mfiles.pl/pl/index.php/Raj_podatkowy [6.09.2018].
- [7] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-optymalizacja-podatkowa-a-uchylanie-sie-od-opodatkowania-roznice> [8.09.2018].
- [8] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-raje-podatkowe-czym-sa-i-jakie-ryzyko-sie-z-nimi-wiaze> [6.09.2018].
- [9] <https://www.admiraltax.pl/blog/raj-podatkowy/> [5.09.2018].
- [10] <https://www.admiraltax.pl/blog/rodzaje-rajow-podatkowych-czyli-raj-rajowi-nierowny/> [5.09.2018].
- [11] <https://www.mightytaxes.com/death-taxes-quote-history/> [17.09.2018].
- [12] <https://www.rp.pl/Podatek-dochodowy/308269973-Exit-tax-od-stycznia-2019-podatek-przeciw-ucieczkom-z-kraju.html> [10.09.2018].

TAX HEAVEN – FRAUD OR TAX OPTIMIZATION?

Summary: The article presents problems of tax havens in the world and in the European Union. A difference between tax evasion and tax avoidance was explained. On the basis of tax allowances the problem of tax optimization, which touches the authorities of many countries, was also raised. Tax breaks were divided according to the criteria and the types that characterize them. The Polish example shows recently introduced, as well as planned solutions aimed at combating tax havens. The aim of the article is to consider the problem of tax oases. It is puzzling whether they constitute a legal way to optimize taxes or is it a crime committed by entrepreneurs? The following research methods were used in the work: literature studies, analysis of legal acts and drafting, as well as inference.

Keywords: tax haven, tax optimization, tax avoidance.

Streszczenie: Artykuł przedstawia problematykę wprowadzenia w Polsce *split payment*, czyli podzielonej płatności dotyczącej VAT. Zważywszy na to, że podatek stanowi kluczowe źródło wpływów do budżetu państwa, istniejąca oraz poszerzająca się luka podatkowa zmusiła ustawodawcę do podjęcia konkretnych kroków. Wprowadzone rozwiązanie to system istniejący już w kilku krajach Europy. W procesie rozliczeń między kontrahentami dokonywane są dwie osobne płatności – do tej pory występowała tylko jedna. Proces ten prowadzi do zmniejszenia płynności finansowej przedsiębiorców ze względu na konieczność zapłaty podatku pośrednio do organu państwa. Celem artykułu jest przedstawienie podstaw wdrożenia podzielonej płatności w polskim systemie prawnym. W pracy zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, analizę aktów prawnych, wnioskowanie przez analogię.

Słowa kluczowe: *split payment*, podzielona płatność, VAT, prawo bankowe.

1. Wstęp

Wpływy podatkowe stanowią główne źródło przychodów państwa, na które w dużym stopniu składa się VAT. Jego udział procentowy wynosi średnio 40% struktury dochodów budżetowych [Internet 1]. Umożliwiają one pokrycie planowanych przez państwo wydatków budżetowych w danym roku.

Ponieważ od wielu lat w Polsce mamy do czynienia z nieustającym deficytem w finansach publicznych, podjęto kroki zmierzające do uszczelnienia systemu. Mechanizm wprowadzony 1 lipca 2018 r. ma wpłynąć na sprawniejsze uzyskiwanie dochodów podatkowych oraz zwalczanie wyłudzeń podatkowych. Jest on już stosowany w kilku krajach, między innymi w Czechach i Turcji. Warto zaznaczyć, że podzielona płatność dotyczy jedynie transakcji dokonywanych na rzecz innych podatników, czyli w relacjach B2B (firma–firma). Zmiana, z jaką mamy do czynienia od bieżącego roku, może mieć wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw oraz uzyskiwanie przez nich zwrotu VAT. Dotyczyć będzie głównie podmiotów stosujących metodę *split payment* bądź współpracujących z partnerami, którzy ją wykorzystują.

Głównym celem artykułu jest szczegółowa ocena i analiza przesłanek wdrożenia systemu oraz jego wpływu na działalność przedsiębiorstw, systemu bankowego oraz budżetu państwa. Przedstawiono w nim punkt widzenia każdej ze stron oraz wady i zalety wprowadzenia *split payment*.

2. *Split payment* z punktu widzenia organów państwowych

Podatek jako przymusowe świadczenie na rzecz państwa zaliczany jest do rozrachunków publicznoprawnych. Stanowi on zatem zobowiązanie, jednakże w aspekcie VAT, przy tzw. ujemnej wartości, jest on zwracany podatnikowi przez urząd skarbowy [Cicha 2005, s. 33]. Zebrane dane dotyczące skali luki podatkowej przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Luka podatkowa VAT jako odsetek PKB oraz wartość pieniężna z perspektywą na 2015 r.

Rok	Luka podatkowa VAT jako odsetek PKB w Polsce w latach 2006-2014 oraz prognoza PwC na rok 2015 (%)	Luka podatkowa VAT w Polsce w latach 2006-2014 oraz prognoza PwC na rok 2015 (miliardy PLN)
2006	1	10,6
2007	0,6	7,2
2008	1	12,9
2009	1,5	20,7
2010	1,5	21,5
2011	1,9	28,5
2012	2,3	37,1
2013	2,9	46,8
2014	2,4	41,2
2015	3,0	53,4

Źródło: [Internet 7].

Z tabeli 1 wynika, że pogłębianie się luki podatkowej jest zjawiskiem progresywnym, dlatego rząd stara się podejmować kroki zmierzające do jej zmniejszania. Podatek od towarów i usług nie należy do kosztów działalności. Ze względu na to, że stanowi obciążenie dla kupującego i daje możliwość jego odliczenia przy nabyciu, jest nazywany podatkiem neutralnym [Cicha 2005, s. 10]. Daje on podmiotom duże możliwości do jego odliczania i korygowania go w zależności od charakteru nabywanego dobra w stosunku do rodzaju prowadzonej działalności. VAT od czynności bezpośrednio związanej z naszą działalnością możemy odliczyć w całości, z kolei VAT związany pośrednio z działalnością odliczamy proporcjonalnie.

Podzielona płatność nie jest obligatoryjnie narzucona. Zgodnie z zapisami art. 180a „podatnicy, którzy otrzymali fakturę z wykazaną kwotą podatku, przy dokonywaniu płatności kwoty należności wynikającej z tej faktury mogą zastosować mechanizm podzielonej płatności” [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. ...].

W momencie otrzymania dokumentu źródłowego przedsiębiorca decyduje, w jaki sposób zamierza rozliczać się z kontrahentem – za pośrednictwem rachunku VAT lub jak do tej pory. Nowe przepisy stosują system bonusowy, którego celem jest

rozpowszechnianie metody i zachęcanie firm do jego stosowania. Do tych zachęt należą między innymi:

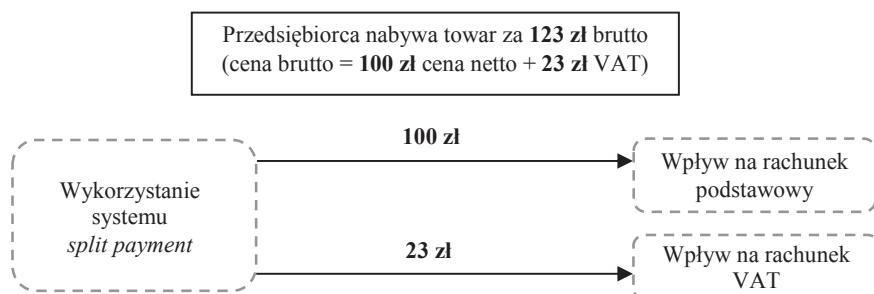
- możliwość zmniejszenia kwoty należności podatkowej, jeśli wysłano wcześniej deklaracje i zapłacono podatek z rachunku VAT; w celu obliczenia wartości obniżenia podatku stosuje się wzór:

$$S = Z \times r \times (n/360),$$

gdzie: S – kwota obniżenia, Z – kwota zobowiązania wynikającego z deklaracji, r – stopa referencyjna NBP obowiązująca na dwa dni robocze przed dniem zapłaty podatku, n – liczba dni do terminu zapłaty podatku (czyli co do zasady do 25. dnia danego miesiąca);

- brak sankcji przewidzianych w art. 112b i 112c ustawy o VAT; przedsiębiorca stosujący *split payment* nie będzie mógł być ukarany za opisane wyżej postępowanie;
- niemożność zastosowania przepisów z rozdziału Xa ustawy o podatku od towarów i usług, które dotyczą odpowiedzialności solidarnej w VAT [Internet 5];
- możliwość uzyskania zwrotu w terminie 25 dni przysługującego, nawet jeśli nie są spełnione warunki określone w art 87 ust. 6 ustawy o VAT; przepis będzie miał zastosowanie jedynie do zwrotu nadwyżek VAT naliczonego nad należnym [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. ...].

System ten ma też wady, których skutki odczuwa budżet państwa. Podatnicy, którzy chcieliby skorzystać z nowej formy płatności, dokonujący zapłat gotówką lub kartą płatniczą, nie będą mogli tego zrobić. Zjawisko to wyklucza pewną grupę przedsiębiorców, a co za tym idzie – zmniejsza szanse na szybszy wpływ VAT do skarbu państwa, a także prowadzi do powstawania nadwyżek. Dodatkowo nie obejmuje on transakcji walutowych, a jedynie złotowe [Internet 5]. Oprócz tego jako mankament wskazywany jest brak możliwości wykorzystania środków na koncie VAT do spłaty innych zobowiązań publicznoprawnych oraz brak możliwości uzyskania zwrotu VAT, a jedynie jego nadwyżki [VAT 2018... 2018, s. 10]. Przykład *split payment* przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Przykład metody *split payment*

Źródło: opracowanie własne.

Analizując rys. 1, można stwierdzić, że wprowadzana zmiana ma służyć kontroli transakcji rynkowych. Częściowo można to uznać za prawdę, aczkolwiek może ona również wpłynąć na faktyczne zmniejszenie przestępstw podatkowych. Nie oznacza to jednak, że omawiany system nie powinien zostać dopracowany, by był się wygodny dla przedsiębiorcy oraz nie wywoływał negatywnych konsekwencji dla przedsiębiorcy, wynikających z zastosowania analizowanego rozwiązania.

3. Skutki *split payment* w działalności przedsiębiorców i banków

Wprowadzona zmiana miała stanowić zabezpieczenie dla przedsiębiorcy przed nowymi kontrahentami. W praktyce sprowadza się jednak do stosowania podzielonej płatności, kiedy transakcja jest wątpliwa, gdy rozpoczyna się współpracę z nowym podmiotem lub dokonywana transakcja jest nieprzejrzysta. Jako wadę systemu przedsiębiorcy wskazują niemożność opłacania wielu faktur, ponieważ tytuł przelewu musi zawierać wskazany numer konkretnej transakcji. Płatności skumulowanej można dokonywać jedynie poza systemem podzielonej płatności [Internet 3]. Ze względu na możliwość zaburzenia płynności finansowej przedsiębiorców z powodu stosowania tej metody może okazać się, że będą oni chętniej sięgali po faktoring. Nie będą mogli korzystać z kwot, które będą trafiać na rachunek VAT, co służyło kredytowaniu działalności [Internet 4].

Dużą wadą systemu, wskazywaną przez osoby prowadzące działalność gospodarczą, jest utrata płynności. Często faktury wystawiane są na dłuższe terminy płatności, np. 90 dni, przez co przedsiębiorca musi zapłacić podatek ze swojej kieszeni, ponieważ faktura zazwyczaj płacona jest w ostatnich dniach wyznaczonego terminu [Internet 6]. Poza tym, jak wspomniano, często należności otrzymuje się w gotówce lub kartą, a wpłaty utargu nie można podzielić metodą *split payment*.

W myśl artykułu 62a w ramach *split payment* banki zostały zobligowane do założenia rachunków VAT do każdego podstawowego rachunku bankowego przedsiębiorcy, które zostały utworzone niezależnie od tego, czy podmiot jest płatnikiem VAT czy nie. Zaznaczono, że w sytuacji posiadania przez przedsiębiorcę wielu rachunków rozliczeniowych prowadzonych przez bank, bank ma obowiązek prowadzić jeden rachunek VAT. Jeśli klient będzie sobie tego życzył i złoży odpowiedni wniosek, bank może prowadzić wiele rachunków VAT do każdego rachunku rozliczeniowego klienta. Zgodnie z ustawą otwarcie oraz zamknięcie takiego rachunku nie wymaga zawierania dodatkowej umowy oraz jest wolne od dodatkowych opłat i prowizji dla banku. Dodatkowo bank zobligowany jest do informowania posiadacza o saldzie na tymże rachunku [Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. ...]. Jak wynika z ustawy, na banki nałożono kolejny obowiązek prowadzenia bezpłatnych rachunków. Z perspektywy działalności tych instytucji nie wiąże się to w żaden sposób z uzyskiwaniem przez nie przychodów, co stanowi podstawę ich działalności. W ustawie również nie ma wzmianki dotyczącej rozliczeń błędnych transakcji oraz tego, w jaki sposób bank powinien wypełniać postanowienia naczelników urzędu

skarbowego, którzy wydadzą zezwolenia na przeznaczenie środków zgromadzonych na rachunkach VAT-owskich na cele inne niż ustawowe. Warto dodać, że w ustawie nie ma informacji dotyczącej niemożności korzystania ze środków zgromadzonych na koncie VAT-owskim. Oznacza to, że banki mają prawo do obracania tymi środkami do momentu ich wypłaty, np. mogą umieścić je na lokacie weekendowej, czyli je zainwestować. Będzie to stanowiło dla nich dodatkowy przychód, który w części może zniwelować koszty związane z darmowym prowadzeniem rachunków VAT.

4. Zakończenie

Podatek od towarów i usług stanowi ważną kwestię dla państwa i podmiotów gospodarczych. Dla jednej ze stron stanowi przychód, dzięki któremu finansowane są wszelkie inwestycje. Z kolei dla drugiej strony jest koniecznością, która w pewnych sytuacjach daje możliwość odliczenia podatku czy zmniejszenia zobowiązania publicznoprawnego. Nie ulega wątpliwości, że ze względu na udział procentowy, jaki stanowi VAT w przychodach państwa, jego istotność, na którą składa się wartość pieniężna pozyskiwana przez państwo każdego dnia, jest ogromna.

Ponieważ w ostatnich latach często dochodziło do wyłudzeń VAT oraz dysproporcji między tymi, którzy płacili go rzetelnie, a osobami, które starały się go unikać, zdecydowano się dokonać zmian. Wzorowano się na metodzie już funkcjonującej w innych krajach. Nie jest łatwe jednoznaczne ocenienie charakteru systemu podzielonej płatności. Jak każda nowinka, początkowo może on wywoływać negatywne opinie czy uprzedzenia. Z jednej strony jest to uciążliwe, z drugiej prowadzić może do uszczelnienia systemu dzięki zwróceniu uwagi na jego mankamenty. Każde przeciwdziałanie nieprawidłowościom powinno być propagowane przy jednoczesnym zachowaniu obiektywizmu. Warto zwrócić uwagę na konkretne i oczywiste skutki wprowadzania zmian, szczególnie jeśli sugerowana propozycja już gdzieś funkcjonuje.

Literatura

- Cicha A., 2005, *Podatek VAT w rachunkowości*, Centrum Doradztwa i Informacji Sp. z o.o., Warszawa.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. 2017, poz. 2491 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r., Prawo bankowe (Dz.U. 2017.0.1876 z późniejszymi zmianami).
- VAT 2018. Plusy i minusy. Komentarze praktyczne*, 2018, red. Dmowska J., INFOR PL S.A., Warszawa.

Internet

- [1] <http://forsal.pl/artykuly/1038072,wplywy-z-vat-wzrosly-o-40-proc-miesiac-prawdy-dla-budzetu.html> (2.08.2018).
- [2] <http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1155411,split-payment-szanse-i-zagrozenia-podzial-pлатnosci-vat.html> (12.07.2018).

- [3] <https://www.pb.pl/split-payment-nie-taki-straszny-jak-go-maluja-903154> (16.07.2018).
- [4] <http://gospodarka.dziennik.pl/finanse/artykuly/577362,przedsiębiorcy-faktoring-split-payment-plynnoc.html> (17.07.2018).
- [5] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-split-payment-czyli-podzielona-płatność-na-czym-polega> (12.07.2018).
- [6] <http://wgospodarcę.pl/informacje/37082-co-podzielona-płatność-oznacza-dla-przedsiębiorców-przewodnik-po-split-payment> (2.08.2018).
- [7] <https://www.pwc.pl/pl/pdf/split-payment-raport-pwc.pdf> (2.08.2018).

THE ASSESSMENT OF PREMISES IMPLEMENTATION SPLIT PAYMENT IN POLAND

Summary: Split payment (Sp), is a payment for a single order of goods or services using more than one payment methods. Application of Sp method as a VAT collection tool is currently in place in a number of European countries. The system would potentially decrease a VAT gap, thus may improve the current condition of a national budget, since a part of the payment is made directly to the state. However, another aspect is that this process may negatively affect liquidity of an enterprise sector. The main objective of the article was to present implementation of a split payment mechanism in Poland. The methodological tools applied in the study process were: analysis of available literature data in the subject and legal resources (legal acts).

Keywords: split payment, VAT, banking law.

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie zasadności stosowania uproszczeń w sprawozdaniach finansowych przez mikro- i małe przedsiębiorstwa w związku z wprowadzeniem zmiany w znowelizowanej ustawie o rachunkowości. Zaprezentowano w nim wymagania ustawowe odnośnie do wprowadzenia uproszczeń podmiotowych. Dotyczą one samej konstrukcji sprawozdania finansowego oraz zwolnień z pewnych obowiązków sprawozdawczych przez jednostki mikro i małe. Sprawozdania finansowe są podstawą oceny sytuacji finansowej jednostki, więc uproszczenia powodują ograniczenia zakresu analizy finansowej. Dane z rocznych raportów pozwalają na ocenę ogólnej sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. Na ich podstawie możliwe jest również obliczenie podstawowych wskaźników finansowych. Ważne jest, aby informacje zawarte w rocznych raportach były jasne, rzetelne i wiarygodne oraz nie zaburzały oceny sprawności przedsiębiorstwa.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, uproszczone sprawozdania finansowe, analiza finansowa.

1. Wstęp

W związku z nowelizacją Ustawy o rachunkowości z dnia 11 lipca 2014 r. pojawiły się w polskim ustawodawstwie nowe określenia jednostek, czyli mikro- i małe przedsiębiorstwa. Zmiany w przepisach wynikają przede wszystkim z obowiązku implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywy Rady czwartą 78/660/EWG i siódmą 83/349/EWG.

Ze względu na wprowadzone zmiany jednostki, które spełniają określone wymagania określone w ustawie, mogą skorzystać z wielu uproszczeń, a w szczególności w sporządzaniu sprawozdań finansowych oraz przy stosowaniu zasad rachunkowości. W tym artykule szczególny nacisk zostanie położony na uproszczeniach w sprawozdaniach finansowych.

Zmiany te przede wszystkim mają zmniejszyć koszty administracyjne przedsiębiorstw mikro i małych, jednocześnie zachowując wiarygodność, rzetelność i jasność przedstawianych informacji w sprawozdaniach finansowych. Uproszczenia te mają w szczególności zredukować koszty poniesionych nakładów pracy oraz sprawić, aby zaprezentowane wyniki finansowe były istotne dla interesariuszy [Maszczak 2016].

Główny cel artykułu to wskazanie zasadności stosowania uproszczeń w sporządzaniu sprawozdań finansowych przez mikro- i małe przedsiębiorstwa oraz ocena oddziaływania liczby i jakości informacji uzyskiwanych z tych sprawozdań dla interesariuszy jednostki. Metodą badawczą wykorzystaną w artykule jest analiza literatury oraz aktów prawnych z zakresu sprawozdawczości finansowej.

2. Ograniczenia prawne podjęcia decyzji o stosowaniu uproszczeń

Ustawodawca precyzyjnie deklaruje, które przedsiębiorstwa można uznać za jednostkę mikro i małą. Jako kryterium przyznania uproszczeń dla osób prawnych ustawa o rachunkowości określa: sumę aktywów oraz przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów na koniec roku obrotowego, a także średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełny etat. Pełen katalog jednostek zaliczanych do mikro i małych przedstawia art. 3 ustawy o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 3].

W tabeli 1 zaprezentowano kryteria przyznania osobom prawnym statusu mikro- i małych przedsiębiorstw.

Tabela 1. Kryteria stosowania uproszczeń dla mikro- i małych przedsiębiorstw

Kryterium	Mikroprzedsiębiorstwo	Małe przedsiębiorstwo
Suma aktywów	1 500 000 zł	17 000 000 zł
Przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów	3 000 000 zł	34 000 000 zł
Średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełny etat	10 osób	50 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 3].

Jednostka, aby mogła skorzystać z uproszczeń zgodnie z art. 3 ustawy o rachunkowości, w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz za rok poprzedni, nie może przekroczyć dwóch z trzech wymaganych kryteriów zawartych w tabeli 1. W przypadku przedsiębiorstw rozpoczynających swoją działalność w danym roku kryteria te odnoszą się wyłącznie do roku, za które sporządzają sprawozdanie finansowe.

Aby można było uznać przedsiębiorstwo za mikro- lub małe, organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe musi podjąć decyzję o przyznaniu jednostce tego statusu. Dopiero po podjęciu decyzji przez ten organ można stosować uproszczenia w sprawozdaniach finansowych. Zgodnie z zasadą kontynuacji działalności oraz porównywalności sprawozdań organ zatwierdzający musi podjąć ważną decyzję w tej kwestii, gdyż użytkownicy tych informacji chcą mieć możliwość porównywania danych w okresach. Dlatego w sytuacji szybkiego rozwoju jednostki i możliwości przekro-

czenia przez nią w najbliższych latach kryteriów ustawowych należy się zastanowić, czy uproszczenia nie zaburzą prezentacji danych. W konsekwencji, gdy organ zatwierdzający zdecyduje się podjąć tę decyzję, przedsiębiorstwo mikro będzie mogło sporządzać sprawozdania zgodnie z załącznikiem 4, a jednostka mała będzie o czynić zgodnie z załącznikiem 5 [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 3].

Zgodnie z ustawą w uproszczonym sprawozdaniu finansowym znajdują się: wprowadzenie do sprawozdania finansowego (w przypadku jednostek mikro – informacje ogólne), uproszczony bilans, uproszczony rachunek zysków i strat oraz informacje dodatkowe i objaśnienia. Jednostki te nie muszą sporządzać zestawienia zmian w kapitale własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych. Dodatkowo mikropodsiębiorstwa mogą nie sporządzać informacji dodatkowej, pod warunkiem że zaprezentują informacje dodatkowe do bilansu, określone w załączniku 4 do ustawy. Zgodnie z art. 49 ustawy o rachunkowości jednostki te również nie muszą sporządzać sprawozdania z działalności, jeśli organ zatwierdzający podejmie taką decyzję, oraz pod warunkiem że w informacji dodatkowej (w przypadku jednostek mikro – informacji uzupełniającej do bilansu) przedstawią informacje dotyczące nabycia udziałów (akcji) własnych.

Zgodnie z załącznikiem 4 ustawy o rachunkowości jednostki mikro w informacji ogólnej muszą zaprezentować tylko sześć pozycji; są to m.in. informacje ogólne o jednostce, wskazanie czasu trwania działalności jednostki oraz określenie założenia kontynuacji działalności, okres objęty sprawozdaniem finansowym, przedstawienie zasad rachunkowości z wyszczególnieniem uproszczeń, w tym metod wyceny aktywów i pasywów, ustalenia wyniku finansowego oraz sposobu sporządzania sprawozdania finansowego. Jednostki małe we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego muszą zawrzeć bardzo podobne informacje do jednostek mikro w informacji ogólnej. Szczegółowy katalog zaprezentowano w załączniku nr 5 ustawy o rachunkowości.

Należy zwrócić uwagę na to, że niektóre jednostki mikro i małe nie muszą być badane przez biegłego rewidenta. Zgodnie z art. 64 ustawy o rachunkowości badaniu podlegają jednostki, które w poprzednim sprawozdaniu finansowym przekroczyły co najmniej dwa z trzech następujących kryteriów:

- sumę aktywów – 2 500 000 euro,
- przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych – 5 000 000 euro,
- średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełen etat – 50 osób.

Wartości te przelicza się na walutę polską po średnim kursie NBP na dzień bilansowy.

Jednostki mikro i małe, które podlegają badaniu przez biegłego rewidenta, nadal nie muszą sporządzać rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym, chyba że organ zatwierdzający postanowi inaczej.

3. Konsekwencje stosowania uproszczeń przez mikro- i małe przedsiębiorstwa

Podstawowym celem sporządzania sprawozdań finansowych jest dostarczanie informacji dla interesariuszy zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Są to przede wszystkim udziałowcy, zarząd, pracownicy, kredytobiorcy, kontrahenci, organy administracji państwowej. Ze względu na dużą liczbę i różnorodność odbiorców sprawozdań finansowych trudno określić, które informacje są najbardziej przydatne dla interesariuszy. Uproszczenie zakresu informacji w sprawozdaniach finansowych powoduje jednocześnie ograniczenie dostępności do niektórych danych dla użytkowników jednostki. Jednak należy podkreślić, że ważne jest przede wszystkim to, aby informacje zawarte w sprawozdaniach jasno i rzetelnie przedstawiały rzeczywistość oraz nie prowadziły do zniekształcania obrazu danych [Garstka 2017].

Uproszczony bilans dla jednostek mikro, sporządzony zgodnie z załącznikiem nr 4 ustawy o rachunkowości, prezentuje dużą agregację danych.

Tabela 2. Uproszczony bilans dla jednostek mikro

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwale, w tym: – środki trwale B. Aktywa obrotowe, w tym: – zapasy, – należności krótkoterminowe C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy D. Udziały (akcje) własne	A. Kapitał własny, w tym: – kapitał podstawowy B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania, w tym: – rezerwy na zobowiązania, – zobowiązania z tytułu kredytów i pożyczek
Razem aktywa	Razem pasywa

Źródło: [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., załącznik 4].

Jak wynika z tabeli 2, informacje zawarte w bilansie są bardzo uogólnione. Jednak na ich podstawie możliwa jest ogólna ocena sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. Bilans przedstawia podział w przypadku aktywów – na aktywa trwale oraz obrotowe, a w przypadku pasywów wyróżnia kapitały własne i obce (zobowiązania i rezerwy na zobowiązania). Analizując pozycje wyszczególnione w uproszczonym bilansie jednostek mikro, można stwierdzić, że są one dla tych jednostek istotne. W aktywach trwałych zostały wyróżnione środki trwale, które obrazują materialną część funkcjonowania przedsiębiorstwa mikro. Natomiast w aktywach obrotowych wyszczególnienie zapasów jest istotne zwłaszcza dla jednostek handlowych oraz produkcyjnych. W kapitałach własnych wyodrębniono kapitał podstawowy. Wielkość ta wyznacza wartość przedsiębiorstwa dla właścicieli, a także świadczy o stabilności finansowej jednostki. Dziwić może brak pozycji zysku (straty) netto, jednak dane te można znaleźć w rachunku zysków i strat. W kapitałach obcych nie ma po-

działu na zobowiązania długoterminowe oraz krótkoterminowe, co w konsekwencji może utrudnić ocenę sytuacji finansowej jednostki.

Tabela 3. Uproszczony bilans dla jednostek małych

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwałe I. Wartości niematerialne i prawne II. Rzeczowe aktywa trwałe, w tym: – środki trwałe – środki trwałe w budowie III. Należności długoterminowe IV. Inwestycje długoterminowe, w tym: – nieruchomości – długoterminowe aktywa finansowe V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe B. Aktywa obrotowe I. Zapasy II. Należności krótkoterminowe, w tym: a) z tytułu dostaw i usług, w tym: – do 12 miesięcy – powyżej 12 miesięcy III. Inwestycje krótkoterminowe, w tym: a) krótkoterminowe aktywa finansowe, w tym: – środki pieniężne w kasie i na rachunkach IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy D. Udziały (akcje) własne	A. Kapitał (fundusz) własny I. Kapitał (fundusz) podstawowy II. Kapitał (fundusz) zapasowy, w tym: – nadwyżka wartości sprzedaży (wartości emisyjnej) nad wartością nominalną udziałów (akcji) III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, w tym: – z tytułu aktualizacji wartości godziwej IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe V. Zysk (strata) z lat ubiegłych VI. Zysk (strata) netto VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna) B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania I. Rezerwy na zobowiązania, w tym: – rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne II. Zobowiązania długoterminowe, w tym: – z tytułu kredytów i pożyczek III. Zobowiązania krótkoterminowe, w tym: a) z tytułu kredytów i pożyczek b) z tytułu dostaw i usług, w tym: – do 12 miesięcy – powyżej 12 miesięcy c) fundusze specjalne IV. Rozliczenia międzyokresowe
Razem aktywa	Razem pasywa

Źródło: [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., załącznik nr 5].

Bilans sporządzany dla małych przedsiębiorstw, zgodnie z załącznikiem nr 5 ustawy o rachunkowości, prezentuje mniejszą agregację danych niż bilans dla jednostek mikro, jednak nadal zawiera on uproszczenia w stosunku do bilansu sporządzanego na podstawie załącznika nr 1 ustawy o rachunkowości, który jest przeznaczony dla pozostałych jednostek, nie mających statusu mikro- i małych przedsiębiorstw.

Rachunek zysków i strat dla mikrojednostek, zgodnie z załącznikiem nr 4 ustawy o rachunkowości, sporządzany jest wyłącznie w wariantcie porównawczym.

Ten element sprawozdania finansowego jest również w dużym stopniu uproszczony, gdyż zawiera podział tylko na dwa segmenty – działalność podstawową i pozostałą. Koszty podstawowej działalności operacyjnej podzielone są na cztery grupy rodzajowe, są nimi: amortyzacja, zużycie materiałów i energii, wynagrodzenia,

Tabela 4. Uproszczony rachunek zysków i strat dla jednostek mikro

Wiersz	Wyszczególnienie
A	Przychody podstawowej działalności operacyjnej i zrównane z nimi, w tym: – zmiana stanu produktów (zwiększenie – wartość dodatnia, zmniejszenie – wartość ujemna)
B	Koszty podstawowej działalności operacyjnej: I. Amortyzacja II. Zużycie materiałów i energii III. Wynagrodzenia, ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia IV. Pozostałe koszty
C	Pozostałe przychody i zyski, w tym: – aktualizacja wartości aktywów
D	Pozostałe koszty i straty, w tym: – aktualizacja wartości aktywów
E	Podatek dochodowy
F	Zysk/strata netto ($A-B+C-D-E$) (dla jednostek mikro, o których mowa w art. 3 ust. 1a pkt 1, 3 i 4 oraz ust. 1b ustawy)
G	Wynik finansowy netto ogółem ($A-B+C-D-E$), (dla jednostek mikro, o których mowa w art. 3 ust. 1a pkt 2 ustawy), w tym: I. Nadwyżka przychodów nad kosztami (wartość dodatnia) II. Nadwyżka kosztów nad przychodami (wartość ujemna)

Źródło: [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., załącznik nr 4].

ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia oraz pozostałe koszty. Nie ma wyszczególnienia działalności finansowej jednostki, co może utrudnić określenie kosztów pozyskania ewentualnych zewnętrznych źródeł finansowania. Należy podkreślić, że choć rachunek zysków i strat sporządzany jest wyłącznie w wariancie porównawczym, jednostka mikro może ewidencjonować koszty zarówno w tym wariancie, jak i równolegle w wariancie kalkulacyjnym. Informacje te są istotne szczególnie dla zarządzających jednostką, ponieważ przy posiadaniu pełnej informacji o kosztach poniesionych w trakcie prowadzenia działalności operacyjnej mogą oni podejmować decyzje racjonalne ekonomicznie.

Małe przedsiębiorstwa mają możliwość wyboru wariantu przedstawiania rachunku zysków i strat.

Zakres ich prezentacji, w porównaniu z jednostkami mikro, jest znacznie większy. Zawiera on podział na podstawową działalność operacyjną, pozostałą oraz finansową. W porównaniu z pełnym sprawozdaniem ograniczono szczególnie informacje dotyczące pozostałej działalności operacyjnej, gdzie jednostka musi tylko wyszczególnić dane o odpisach aktualizujących aktywa niefinansowe. W porównaniu z uproszczonym rachunkiem zysków i strat dla jednostek mikro małe przedsiębiorstwa są zobligowane do przedstawienia w działalności pozostałej oraz finansowej przychodów i kosztów dla jednostek powiązanych. Przy doborze wariantu

Tabela 5. Uproszczony rachunek zysków i strat dla jednostek małych

Wariant porównawczy	Wariant kalkulacyjny
A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi I. Przychody netto ze sprzedaży II. Zmiana stanu produktów (zwiększenie – wartość dodatnia, zmniejszenie – wartość ujemna) III. Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki B. Koszty działalności operacyjnej I. Amortyzacja II. Zużycie materiałów i energii III. Usługi obce IV. Wynagrodzenia V. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia, w tym: – emerytalne VI. Pozostałe koszty, w tym: – wartość sprzedanych towarów i materiałów C. Zysk (strata) ze sprzedaży (A–B)	A. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów B. Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów C. Koszty sprzedaży D. Koszty ogólnego zarządu E. Zysk (strata) ze sprzedaży (A–B–C–D)
D. Pozostałe przychody operacyjne, w tym: – aktualizacja wartości aktywów niefinansowych E. Pozostałe koszty operacyjne, w tym: – aktualizacja wartości aktywów niefinansowych	F. Pozostałe przychody operacyjne, w tym: – aktualizacja wartości aktywów niefinansowych G. Pozostałe koszty operacyjne, w tym: – aktualizacja wartości aktywów niefinansowych
F. Przychody finansowe, w tym: I. Dywidendy i udziały w zyskach od jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale, w tym: – od jednostek powiązanych, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale II. Odsetki, w tym: – od jednostek powiązanych III. Zysk z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym: – w jednostkach powiązanych IV. Aktualizacja wartości aktywów finansowych G. Koszty finansowe, w tym: I. Odsetki, w tym: – dla jednostek powiązanych II. Strata z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym: – w jednostkach powiązanych III. Aktualizacja wartości aktywów finansowych	H. Przychody finansowe, w tym: I. Dywidendy i udziały w zyskach od jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale, w tym: – od jednostek powiązanych, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale II. Odsetki, w tym: – od jednostek powiązanych III. Zysk z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym: – w jednostkach powiązanych IV. Aktualizacja wartości aktywów finansowych I. Koszty finansowe, w tym: I. Odsetki, w tym: – dla jednostek powiązanych II. Strata z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym: – w jednostkach powiązanych III. Aktualizacja wartości aktywów finansowych
H. Zysk (strata) brutto (C+D–E+F–G) I. Podatek dochodowy J. Zysk (strata) netto (H–I)	J. Zysk (strata) brutto (E+F–G+H–I) K. Podatek dochodowy L. Zysk (strata) netto (J–K)

Źródło: [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., załącznik nr 5].

jednostka musi zwrócić uwagę szczególnie na działalność operacyjną, gdyż jest tam widoczna różnica między prezentowanymi danymi.

Jednym z podstawowych mierzalnych narzędzi oceny zasadności stosowania uproszczeń w sprawozdaniach finansowych są wskaźniki finansowe. Dane dla wskaźników czerpane są z informacji zawartych w rocznym raporcie, a zwłaszcza w bilansie oraz rachunku zysków i strat; pozostałe pozycje sprawozdania finansowego jedynie doprecyzowują uzyskane wyniki podstawowych elementów sprawozdania. W związku z dużą agregacją danych na ich podstawie można utworzyć ograniczoną liczbę wskaźników finansowych. Do podstawowych zlicza się wskaźniki rentowności, płynności, zadłużenia jednostki, sprawności działalności przedsiębiorstwa.

Bardzo ważną grupą wskaźników finansowych są wskaźniki rentowności. Rentowność oznacza zdolność przedsiębiorstwa do generowania zysku, a więc istotą rentowności jest zysk. Najbardziej ogólną postacią tego wskaźnika jest stosunek osiągniętego zysku do nakładu [Gabrusewicz 2014, s. 296-297]. Informacje zawarte w rachunku zysków i strat jednostek mikro i małych umożliwiają ustalenie każdego z tych wskaźników, nawet tych bardziej szczegółowych [Nowak 2017].

Wskaźniki płynności można zaliczyć do drugiej, bardzo ważnej grupy przy analizie finansowej przedsiębiorstwa, ponieważ płynność sprowadza się do zdolności regulowania zobowiązań krótkoterminowych w ustalonym terminie i ustalonej wysokości [Gabrusewicz 2014, s. 327-329]. Niestety w uproszczonym bilansie nie ma rozbicia na zobowiązania długoterminowe i krótkoterminowe. Aby ustalić wartości tych wskaźników, należy określić wartość krótkoterminowych zobowiązań na podstawie ewidencji księgowej. Ponieważ wskaźnik ten określa zdolność do terminowego regulowania zobowiązań, jest on szczególnie ważny dla odbiorców zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, a zwłaszcza dla kredytobiorców oraz pożyczkodawców [Nowak 2017].

Podobna sytuacja występuje przy ocenie poziomu zadłużenia przedsiębiorstwa. Uproszczenia stosowane w sporządzaniu sprawozdania finansowego dla mikro- i małych przedsiębiorstw eliminują analizę niektórych, bardziej szczegółowych wskaźników. Możliwa jest ocena wskaźnika ogólnego zadłużenia, który przedstawia relację zobowiązań ogółem do aktywów ogółem. Realny do wyznaczenia na podstawie danych z uproszczonego rocznego raportu jest też wskaźnik kapitału własnego, który obrazuje, jaka kwota zobowiązań przypada na jednostkę kapitału własnego. Bardziej szczegółowe analizy tego wskaźnika są możliwe tylko na podstawie danych zawartych w ewidencji księgowej [Gabrusewicz 2014, s. 342-346].

Informacje zamieszczone w sprawozdaniu finansowym jednostek mikro i małych dają możliwość wyznaczenia większości podstawowych wskaźników finansowych, które wykorzystuje się do oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Należy pokreślić, że jednostki mikro i małe zazwyczaj nie mają potrzeby tworzenia rozbudowanych analiz finansowych swojej jednostki. O wiele ważniejszy dla interesariuszy jest fakt, że sytuacja majątkowa i finansowa przedsiębiorstwa jest przedstawiana w sposób jasny, rzetelny i wiarygodny. Jednostki mikro i małe muszą pamiętać, że przepisy ustawy o rachunkowości nie zabraniają, w razie potrzeby, ujawniania informacji w sprawozdaniach z większą szczegółowością niż stanowią to załączniki nr 4 i 5 do ustawy [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 50].

Ważną cechą informacji w sprawozdaniach finansowych jest jej istotność, a w szczególności to, jak wpływa ona na zakres przekazywanych informacji dla interesariuszy jednostek mikro i małych. Ze względu na dużą i różnorodną grupę użytkowników sprawozdań trudno wyznaczyć, które dane są przydatne danemu odbiorcy. Przy konstruowaniu rocznych raportów jednostki te muszą zwrócić szczególną uwagę na to, aby informacje w nich zawarte były użyteczne dla adresatów [Maszczak 2016].

Argumentem przemawiającym za pozytywnym podjęciem decyzji o pozyskaniu podmiotowych uprawnień może być także oszczędność czasu pracy, gdyż jednostki mikro i małe nie mają obowiązku sporządzania niektórych raportów rocznych, takich jak: rachunek przepływów pieniężnych, zestawienie zmian w kapitale własnym oraz sprawozdanie z działalności. Jednostki mikro i małe mogą również uniknąć obowiązkowego badania sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta. Jednak może to mieć negatywne skutki w postaci nieetycznego wykorzystywania zasad rachunkowości przez jednostki w celu uniknięcia sporządzania pełnego sprawozdania finansowego [Garstka 2017].

4. Zakończenie

Artykuł prezentuje efekty stosowania uproszczeń w sprawozdaniach finansowych przez mikro- i małe przedsiębiorstwa. Znowelizowana Ustawa o rachunkowości z dnia 11 lipca 2014 r., na podstawie założeń dyrektywy 2013/34/UE Parlamentu Europejskiego i Rady, daje możliwość jednostkom mikro i małym wprowadzenia uproszczeń w swoje roczne raporty. Jednostka przy podjęciu decyzji o stosowaniu uproszczeń w tych sprawozdaniach powinna przede wszystkim zwrócić uwagę na to, jakich informacji oczekują odbiorcy oraz czy uproszczenia będą powodowały większą przejrzystość i jasność przekazywanych danych.

Z lektury niniejszego artykułu można wyciągnąć pewne wnioski. Uproszczone sprawozdania finansowe zawierają podstawowe zestawienia, jakimi są: bilans, rachunek zysków i strat, oraz informacje dodatkowe do tych raportów. Informacje finansowe są adekwatne do potrzeb ogólnej oceny sytuacji majątkowo-finansowej oraz dają podstawę do ustalenia wartości najważniejszych wskaźników finansowych. Dostarczając podstawowych informacji, ukazują one ogólną sytuację przedsiębiorstwa. Sprawozdania te nie straciły więc swojej podstawowej funkcji, jaką jest funkcja informacyjna. Gdy jednostka chce pogłębić analizę, zawsze może pozyskać informacje z ewidencji księgowej.

Dużą korzyścią stosowania uproszczeń jest oszczędność czasu pracy przy tworzeniu sprawozdań finansowych. Jednostki mikro i małe są zwolnione ze sporządzania zestawienia zmian w kapitale własnym, rachunku przepływów pieniężnych, a także ze sporządzania sprawozdania z działalności.

Należy podkreślić, że stosowanie uproszczeń w rocznych raportach nie zwalnia jednostki ze stosowania zasad rachunkowości. Przedsiębiorstwa te nadal zobligowa-

ne są do tego, aby przekazywane dane jasno i rzetelnie przedstawiały rzeczywistość. W konsekwencji zasadne jest stosowanie uproszczeń w sporządzaniu sprawozdań finansowych przez jednostki mikro i małe.

Literatura

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG, Dz. Urz. UE L 182 z 29 czerwca 2013.
- Gabrusiewicz W., 2014, *Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Garstka M., 2017, *Czynniki przemawiające za podjęciem decyzji o przyjęciu statusu jednostki mikro lub malej. Odpowiedzialność jednostki*, Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae, t. 2, nr 3.
- Maszczyk T., 2016, *Sprawozdanie finansowe jednostki mikro a potrzeby informacyjne użytkowników*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 440.
- Nowak E., 2017, *Problemy oceny sytuacji finansowej jednostek mikro*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 471.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. 2018, poz. 395).

SIMPLIFICATIONS IN FINANCIAL STATEMENTS OF MICRO AND SMALL ENTERPRISES

Summary: The aim of the article is to show the legitimacy of the use of simplifications in the financial statements by micro and small enterprises, due to the change in the amended Accounting Act. Statutory requirements regarding the introduction of subjective simplifications have been presented. These simplifications concern the very structure of the financial statements and exemptions from certain reporting obligations by micro and small entities. The financial statements are the basis for assessing the financial position of the entity, so the simplifications cause restrictions as to the scope of the financial analysis. Data from annual reports allow the assessment of the general assets and financial situation of the unit. On their basis, it is also possible to calculate basic financial indicators. It is important that the information contained in the annual reports is clear, reliable and accurate and does not interfere with the assessment of the company's performance.

Keywords: financial statement, simplified financial statements, financial analysis.

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza zmian zaproponowanych przez Ministerstwo Finansów w projekcie zmiany ustaw o podatku dochodowym od osób zarówno fizycznych, jak i prawnych. Nowe przepisy mają obowiązywać od początku 2019 r. W niniejszym artykule uwagę skupiono na zapowiadanych zmianach w zakresie użytkowania samochodów osobowych w firmie, przede wszystkim w małych przedsiębiorstwach. Zostaną przedstawione potencjalne skutki zmian w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych, które odczują jednostki posiadające samochody osobowe w składnikach majątku, korzystające z samochodów prywatnych pracowników bądź użytkujące pojazdy na podstawie umów leasingu.

Słowa kluczowe: samochód osobowy, zmiany, podatki, leasing, amortyzacja, podatek dochodowy, CIT.

1. Wstęp

Samochód osobowy to aktualnie jedno z ważniejszych narzędzi ułatwiających pracę zarówno prowadzącym własną jednoosobową działalność gospodarczą, jak i przedsiębiorstwom zatrudniającym wielu pracowników. Posiadanie go wiąże się z koniecznością jego zakupu bądź zawarcia umowy leasingu, jednak przy spełnieniu określonych warunków na potrzeby działalności można także korzystać z samochodu prywatnego. Wydatki związane z użytkowaniem samochodu w przedsiębiorstwie mogą stanowić koszt uzyskania przychodu, a tym samym obniżać podstawę opodatkowania oraz należny podatek dochodowy.

Samochody podlegają szczególnym zasadom ewidencjonowania – odmiennie w świetle prawa bilansowego i prawa podatkowego. W niniejszym artykule zostaną zaprezentowane sposoby ewidencji samochodów osobowych w małym przedsiębiorstwie na pełnych księgach rachunkowych. Celem artykułu jest analiza zmian zaproponowanych przez Ministerstwo Finansów w projekcie zmiany ustaw o podatku dochodowym od osób zarówno fizycznych, jak i prawnych. Metody badawcze to w głównej mierze analiza aktów prawnych i źródeł internetowych.

2. Samochód wprowadzony do ewidencji środków trwałych

Rozważania na temat samochodu osobowego w działalności firmy warto zacząć od jego definicji zawartej w prawie podatkowym. Definicja samochodu osobowego

w świetle tych przepisów została sformułowana w art. 4a pkt 9a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych; wynika z niej, że jest to pojazd samochodowy w rozumieniu przepisów o ruchu drogowym o dopuszczalnej masie całkowitej nieprzekraczającej 3,5 tony, konstrukcyjnie przeznaczony do przewozu nie więcej niż 9 osób łącznie z kierowcą.

Pierwszą z metod wprowadzenia samochodu osobowego do przedsiębiorstwa jest jego zakup. Gdy jednostka planuje używać zakupiony samochód dłużej niż rok, powinna wprowadzić go do ewidencji środków trwałych. Oznacza to, że jest on użytkowany tylko i wyłącznie na potrzeby działalności firmy.

Projekt zmian Ministerstwa Finansów zapowiada, że samochody, które są środkami trwałymi w jednostce, będą rozliczane w podobny sposób jak te do celów podatku VAT. Zgodnie z artykułem 86a. ust. 1 i 4 ustawy o podatku od towarów i usług zasady odliczania VAT od samochodów osobowych w przedsiębiorstwie można podzielić na trzy rodzaje:

- **100%** odliczenia podatku naliczonego, jeśli pojazd jest wykorzystywany tylko i wyłącznie do działalności gospodarczej podatnika. Takie użytkowanie musi być potwierdzone ewidencją przebiegu pojazdu, czyli tzw. kilometrówką.
- **100%** odliczenia podatku naliczonego, jeśli ich konstrukcja wyklucza ich użycie do celów niezwiązanych z działalnością gospodarczą.
- **50%** odliczenia podatku naliczonego, jeśli pojazd ma przeznaczenie mieszane, tj. jest używany do celów zarówno służbowych, jak i prywatnych.

Do tej pory firma mogła zaliczyć w koszty podatkowe całość wydatków związanych z użytkowaniem samochodu, takich jak zakup części, serwis i naprawa, ubezpieczenie lub paliwo. Sytuacja zmieniła się od początku 2019 r. – aby zaliczyć całość wydatków związanych z samochodem służbowym w koszty uzyskania przychodów, konieczne będzie prowadzenie szczegółowej ewidencji przebiegu pojazdu. W przeciwnym wypadku, mimo że samochód jest środkiem trwałym w firmie, będzie można odliczyć od przychodu jedynie połowę poniesionych wydatków. Zmiana ta nie będzie dotyczyła prawa bilansowego, dlatego też spowoduje różnice w zysku księgowym oraz dochodzie do opodatkowania.

3. Użytkowanie samochodu prywatnego

Jest także możliwość używania samochodu prywatnego do celów służbowych, co wiąże się z innymi zasadami rozliczania niż w sytuacji wprowadzenia pojazdu do ewidencji środków trwałych. Pracownik wykorzystujący w pracy swoje prywatne auto uzyska zwrot kosztów z tego tytułu, jednak konieczne jest spełnienie ściśle określonych warunków. Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 51 ustawy o CIT w celu zaliczenia wydatków związanych z eksploatacją samochodu do kosztów uzyskania przychodów niezbędne jest prowadzenie tzw. kilometrówki (ewidencji przebiegu pojazdu). Wzór kilometrówki prezentuje rys. 1.

.....
Dane podatnika (lub płatcy)

Numer rejestracyjny pojazdu:.....

Pojemność silnika: [cm³]

.....

.....
Dane osoby używającej pojazd
(nazwisko, imię, adres zamieszkania)

EWIDENCJA PRZEBIEGU POJAZDU

za miesiąc

Nr kolejny wpisu	Data wyjazdu	Opis trasy wyjazdu (skąd-dokąd)	Cel wyjazdu	Liczba faktycznie przejechanych kilometrów	Stawka za 1 km przebiegu zł gr	Wartość (5)×(6) zł gr	Podpis podatnika	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Rys. 1. Wzór ewidencji przebiegu pojazdu

Źródło: [https://www.gofin.pl].

Limit wydatków, które przedsiębiorstwo może uznać za koszty uzyskania przychodów, otrzymuje się, mnożąc liczbę przejechanych kilometrów przez odpowiednią stawkę. Stawka zależy od pojemności pojazdu. Szczegółowe stawki dla poszczególnych pojazdów zawiera tabela 1.

Tabela 1. Stawki kilometrówki za 1 km

Rodzaj pojazdu	Stawka od 14.11.2017 [zł]
Stawka za 1 km przebiegu:	
a) samochodu osobowego	
– pojemność skokowa do 900 cm ³	0,5212
– pojemność skokowa powyżej 900 cm ³	0,8358
b) motocykla	0,2302
c) motoroweru	0,1382

Źródło: [Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 marca 2002 r. ...].

Stawki te pozostają niezmiennie od 2007 r., mimo wzrostu kosztów eksploatacji pojazdów w tym czasie. Przykład zaprezentowany w dalszej części tekstu wyjaśnia istotę kilometrówki oraz sposób jej rozliczenia do celów podatku dochodowego w małym przedsiębiorstwie.

Przykład

Pracownik wykorzystuje swój prywatny samochód do celów służbowych w firmie, w której jest zatrudniony. Pojemność skokowa silnika wynosi 1197 cm³. We wrześniu pracownik przejechał w sumie 120 km (według kilometrówki za miesiąc wrzesień).

Limit wydatków we wrześniu wyniesie: 100,30 zł (120 km × 0,8358).

Pracownik poniósł koszty paliwa w wysokości 123 zł brutto (100 zł netto i 23 zł VAT). Ze względu na możliwość odliczenia jedynie 50% podatku VAT od tego zakupu pracownik poniósł koszty w wysokości 111,50 zł.

Limit wydatków we wrześniu został wykorzystany w całości. Nadwyżka w kwocie 11,20 zł zostaje przeniesiona na kolejny miesiąc.

Ministerstwo Finansów w swoim projekcie zmian zapowiada, że jeśli samochód nie będzie wprowadzony do ewidencji środków trwałych, do kosztów uzyskania przychodów będzie można zaliczyć jedynie 20% wydatków związanych z jego eksploatacją. Wynika z tego, że kilometrówka nie będzie już dłużej potrzebna. Zgodnie z zaprezentowanym przykładem przedsiębiorstwo w koszty podatkowe będzie mogło zaliczyć jedynie 22,30 zł ($111,50 \text{ zł} \times 20\%$), co w tym przypadku stanowi niewiele ponad $\frac{1}{4}$ tego, co za koszt uzyskania przychodu można było uznać przed planowanymi zmianami.

4. Nowe limity amortyzacji, ubezpieczenia samochodu i leasingu

Wprowadzenie samochodu do ewidencji środków trwałych w przedsiębiorstwie oznacza konieczność naliczania odpisów amortyzacyjnych. Regulacje z zakresu prawa podatkowego określają zasady amortyzacji środków trwałych w sposób bardziej szczegółowy niż prawo bilansowe, m.in. wskazują określone metody amortyzacji bądź określone stawki amortyzacyjne dla poszczególnych grup środków trwałych. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych w art. 16 ust. 1 pkt 4 przewiduje również ograniczenie takich odpisów.

Aktualny limit amortyzacji samochodu osobowego, która może być uznana za koszt uzyskania przychodu, wynosi 20 000 euro. Kwotę przelicza się na złotówki według średniego kursu euro ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski z dnia przekazania samochodu do używania. Jeżeli kwota odpisów przekroczy 20 000 euro, konieczne będzie uznanie tej nadwyżki za koszt niestanowiący kosztu uzyskania przychodu.

Analogiczna zasada dotyczy ubezpieczenia AC samochodu osobowego. Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 49, jeżeli wartość samochodu przekracza równowartość 20 000 euro (według średniego euro ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia zawarcia umowy ubezpieczenia), to nadwyżka takich kosztów zostanie uznana za koszt niepodatkowy. W przypadku ubezpieczenia samochodu należy zaznaczyć, że dotyczy to składek związanych z wartością samochodu przyjętą do celów ubezpieczenia. W związku z tym limit ten nie będzie dotyczył m.in. składek na ubezpieczenie OC lub NNW.

Nowy projekt zmian Ministerstwa Finansów przewiduje zmianę limitu odpisów amortyzacyjnych oraz składki za ubezpieczenie auta. Zostanie on podwyższony do kwoty 150 000 złotych, co może okazać się korzystne, w szczególności dla przedsiębiorstw kupujących droższe samochody. Do kosztów uzyskania przychodów będą one mogły zaliczyć prawie dwukrotnie większą kwotę z tytułu odpisów amortyzacyjnych oraz kosztów ubezpieczenia AC auta.

Podobny limit obejmie także opłaty z tytułu leasingu operacyjnego, najmu oraz dzierżawy samochodów. Do tej pory taki limit nie obowiązywał i nie było ograniczeń, jeśli chodzi o zaliczanie opłat leasingowych do kosztów podatkowych. Oznacza to, że leasing straci na opłacalności, w szczególności leasing droższych aut. Umowy leasingu są popularną formą nabycia składników majątkowych, a ich dużą zaletą jest to, że nie jest konieczne angażowanie własnego kapitału lub zaciąganie kredytu. Brak ograniczeń w zakresie zaliczania opłat leasingowych był jeszcze większą zachętą dla przedsiębiorców.

Po zmianach Ministerstwa Finansów leasing będzie miał takie same skutki jak zakup samochodu – ze względu na taki sam limit odpisów amortyzacyjnych samochodów osobowych wprowadzonych do ewidencji środków trwałych w przedsiębiorstwie.

Do 1.01.2019 r. bardziej opłacało się wziąć w leasing droższy samochód niż go kupić – właśnie ze względu na limit odpisów amortyzacyjnych w wysokości 20 000 euro. W przypadku samochodu o wartości 200 tys. złotych całość opłat leasingowych przedsiębiorstwo odliczało od przychodu, a jeśli auto byłoby środkiem trwałym jednostki, za koszty podatkowe uznałoby tylko odpisy amortyzacyjne do limitu ok. 86,5 tys. złotych. Przy takiej kwocie zdecydowanie lepszą opcją dla przedsiębiorstwa jest leasing droższego auta. Po wprowadzeniu zapowiadanych zmian w przypadku takiego samochodu leasingobiorca odliczy od przychodu kwotę o znacznie mniejszą niż wcześniej, co zdecydowanie przełoży się na wysokość należnego podatku dochodowego. Warto również zaznaczyć, że stracą także kupujący oraz biorący w leasing samochody osobowe do celów mieszanych, którzy do kosztów podatkowych zaliczą tylko połowę odpisów amortyzacyjnych bądź opłat leasingowych. Jedynie w przypadku samochodów o wartości niższej niż 20 000 euro zmiany nie wywołają żadnych różnic w opłacalności leasingu wobec zakupu samochodu – ulegnie zmianie jedynie fakt zaliczenia połowy wydatków do kosztów uzyskania przychodów w przypadku mieszanego celu przeznaczenia pojazdu.

Podsumowanie skutków planowanych zmian od początku 2019 r. w zakresie leasingu oraz zakupu samochodu w przedsiębiorstwie zawiera tabela 2.

Tabela 2. Porównanie opłacalności leasingu i zakupu samochodu osobowego z uwzględnieniem zmian po 1.01.2019 r.

Wyszczególnienie	Leasing (raty leasingowe jako koszt uzyskania przychodu)		Zakup (odpisy amortyzacyjne jako koszt uzyskania przychodu)	
1	2		3	
Wykorzystanie	do 1.01.2019	po 1.01.2019	po 1.01.2019	po 01.01.2019
Wartość samochodu: 200 000 PLN				
Służbowe	200 000 PLN	150 000 PLN	86 500 PLN (20 000 EUR)	150 000 PLN
Mieszane	200 000 PLN	100 000 PLN	86 500 PLN (20 000 EUR)	100 000 PLN

1	2		3	
Wartość samochodu: 100 000 PLN				
Służbowe	100 000 PLN	100 000 PLN	86 500 PLN (20 000 EUR)	100 000 PLN
Mieszane	100 000 PLN	50 000 PLN	86 500 PLN (20 000 EUR)	50 000 PLN
Wartość samochodu: 70 000 PLN				
Służbowe	70 000 PLN	70 000 PLN	70 000 PLN	70 000 PLN
Mieszane	70 000 PLN	35 000 PLN	70 000 PLN	35 000 PLN

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Gazetaprawna.pl (a)].

Przepisy przejściowe

Ministerstwo Finansów w swoim projekcie zabezpieczyło się na wypadek, gdyby podatnicy chcieli dokonać zmian w obowiązujących do 1.01.2019 r. umowach leasingu lub zawrzeć nowe (art. 13 projektu) przez wprowadzenie przepisów przejściowych. Zgodnie z tymi przepisami, jeżeli umowa została zawarta przed 1.01.2019 r., można stosować dotychczasowe zasady, ale maksymalnie do 31.12.2020 r. Gdy umowa została zawarta bądź zmieniona w okresie od dnia ogłoszenia ustawy do 1.01.2019 r., opłaty leasingowe można było rozliczać według starych zasad tylko do końca 2018 r.

5. Zakończenie

Podsumowując, można stwierdzić, że projekt zmian Ministerstwa Finansów znacznie ogranicza wydatki związane z samochodem osobowym w przedsiębiorstwie, które mogą być uznane za koszt uzyskania przychodu. Wprowadzone limity w zakresie odpisów amortyzacyjnych oraz opłat leasingowych sprawią m.in, że w przypadku droższych i bardziej luksusowych samochodów leasing nie będzie opłacalną formą ich nabycia.

Sporą zmianą jest także ograniczenie wydatków w przypadku używania auta w przedsiębiorstwie w celach mieszanych. Prowadzenie szczegółowej ewidencji pojazdów w małym przedsiębiorstwie może okazać się problematyczne i trudne, stąd też duże prawdopodobieństwo, że po 1.01.2019 r. większość firm będzie odliczać tylko połowę wydatków związanych z samochodami osobowymi. Unikną w ten sposób prowadzenia dokładnej kilometrówki, która mogłaby zostać szczegółowo sprawdzona w razie kontroli urzędu skarbowego oraz zakwestionowana w razie wątpliwości, czy aby na pewno przejazdy były związane tylko i wyłącznie z działalnością gospodarczą.

Samochody i wydatki z nimi związane to duża część wydatków przedsiębiorstw. W zależności od profilu działalności mogą być one większe bądź mniejsze, jednak najczęściej pojawiają się ze względu na zalety użytkowania samochodu osobowego w pracy. Co do zasady, ograniczenie limitów kosztów uzyskania przychodów

powinno spowodować wzrost wpływów z podatków do budżetu państwa. Jednak zniechęcenie przedsiębiorstw m.in. do leasingowania droższych, a czasami bardziej ekologicznych i wydajniejszych aut może równocześnie negatywnie wpłynąć na branżę samochodową.

Literatura

- Gazetaprawna.pl (a), *Auto w firmie: zamiast kilometrówki będą limity 50 proc. i 20 proc.*, <http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1232747,zmiany-w-rozliczaniu-wydatkow-na-zakup-i-utrzymanie-samochodow-sluzbowych.html> (15.09.2018).
- Gazetaprawna.pl (b), *Fiskus potwierdza: będą zmiany w leasingu aut osobowych*, <http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1136800,zmiany-w-leasingu-aut-osobowych-potwierdzone-przez-fiskus.html> (14.09.2018).
- GOFIN.pl, *Przegląd podatku dochodowego*, Nr 10 (418) z dnia 20.05.2016. <https://www.gofin.pl>.
- Księgowość.infor.pl, *Samochód osobowy w firmie – amortyzacja, kilometrówka, leasing*, <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/koszty/samochod/733876,Samochod-osobowy-w-firmie-amortyzacja-kilometrowka-leasing.html> (13.09.2018).
- Legislacja.rcl.gov.pl, *Projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, <http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12315309> (24.08.2018).
- Mojafirma.infor.pl, *Samochód w firmie: limity zamiast kilometrówki*, <https://mojafirma.infor.pl/mala-firma/samochod-i-majatek/2738936,Samochod-w-firmie-limity-zamiast-kilometrowki.html> (13.09.2018).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie warunków ustalania oraz sposobu dokonywania zwrotu kosztów używania do celów służbowych samochodów osobowych, motocykli i motorowerów niebędących własnością pracodawcy (Dz.U. z 2002 r. nr 27, poz. 271 ze zm.).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. 1992 nr 21, poz. 86 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. 2004 nr 54, poz. 535 z późniejszymi zmianami).

CAR IN A COMPANY VS. GOVERNMENTAL PROJECT OF CHANGES IN INCOME TAX FROM 2019

Summary: The main purpose of this article is to analyse governmental project of changes in Personal Income Tax (PIT) and Corporate Income Tax (CIT). New regulations are planned to be applied from the beginning of 2019. This article focuses on changes in the field of car using in a small company and presents potential effects of this project implementation in terms of Corporate Income Tax. New regulations may particularly affect companies that have cars in their assets, use private cars of their employees or lease cars.

Keywords: car, changes, taxes, lease, depreciation, income tax, CIT.

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie przesłanek przy wyborze leasingu jako źródła finansowania środków transportu w mikroprzedsiębiorstwie. Zaprezentowano pojęcie leasingu i jego prawne aspekty. Wykorzystując takie metody badawcze, jak analiza aktów prawnych oraz analiza literatury przedmiotu, dokonano podziału leasingu na dwie kategorie i zaprezentowano podział środków transportu na potrzeby prawa podatkowego. Na podstawie przykładów wskazano liczne różnice między dwoma najważniejszymi rodzajami leasingu. Ukazano korzyści dla mikroprzedsiębiorstw związane ze zmniejszeniami obciążeń wynikających z podatku zarówno dochodowego, jak i VAT. Ponadto w artykule wskazano, iż leasing to korzystniejsze źródło finansowania w porównaniu z innymi dostępnymi na rynku i jest aktualnie najbardziej powszechne. W artykule zaprezentowano dane wskazujące na stale rozwijającą się formę finansowania inwestycji związanych z głównej mierze ze środkami transportu.

Słowa kluczowe: leasing finansowy, leasing operacyjny, mikroprzedsiębiorca.

1. Wstęp

Aktualnie środki transportu w mikroprzedsiębiorstwach stanowią jeden z ich głównych składników majątku trwałego. Działalność wielu mikroprzedsiębiorców opiera się w znacznym stopniu na wykorzystywaniu samochodów osobowych oraz eksploatacji samochodów ciężarowych. Jednak czy faktyczne posiadanie takich środków trwałych jest korzystne dla przedsiębiorców? Głównym celem artykułu jest przedstawienie przesłanek wynikających z prawa podatkowego, dotyczących wyboru leasingu jako źródła finansowania środków transportu oraz wybór korzystniejszego rodzaju leasingu dla mikroprzedsiębiorcy.

Warto zdefiniować termin „mikroprzedsiębiorca”. Jest to bowiem taki przedsiębiorca, który „w co najmniej jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych” nie przekroczył w swojej działalności następujących wielkości:

- 1) średniorocznego zatrudnienia mniejszego niż 10 pracowników oraz;
- 2) rocznej sprzedaży netto towarów, wyrobów i usług oraz obrotu netto z operacji finansowych niższych niż równowartość w złotych 2 mln euro lub sumy aktywów wynikającej z bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat niższej od równowartości w złotych 2 mln euro [Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. ..., art. 7 ust. 1].

Ponadto ważne jest przybliżenie pojęcia środka trwałego. Są nim wszelkie maszyny, urządzenia, środki transportu, budynki oraz budowle, które to są własnością bądź współwłasnością danego przedsiębiorcy. Ponadto muszą one wykazywać cechy kompletnych oraz zdalnych do użytku w dniu ich przyjęcia. Istotny jest także fakt, iż muszą to być środki nabyte lub wytworzone we własnym zakresie, a ich przewidywany okres użytkowania powinien być dłuższy niż rok [Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. ...]. Dodatkowo środek trwały musi być „wykorzystywany przez podatnika na potrzeby związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą albo oddany do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umowy leasingu” [Internet 4]. Jeśli zaś chodzi o środek transportu, to jest to każdy pojazd mechaniczny lub innego rodzaju urządzenie lub wyposażenie służące do przewożenia osób bądź rzeczy, które zostało zasadniczo zaprojektowane do wykorzystywania w celach transportowych oraz faktycznie się do tego nadaje [Internet 8].

2. Istota leasingu

Leasing, jako szczególna forma finansowania środków trwałych, polega na tym, że finansujący (leasingodawca) udostępnia do użytkowania korzystającemu (leasingobiorcy), w sposób odpłatny, ruchomość bądź też nieruchomość [Pfaff 2017, s. 196-197].

Leasing, jako umowa cywilnoprawna, regulowany jest przepisami zawartymi w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 Kodeks cywilny. Objaśniono go jako umowę, w której leasingobiorca zobowiązuje się do nabycia od zbywcy (w tym przypadku producenta bądź też bezpośredniego sprzedawcy) rzeczy na określonych w umowie warunkach oraz do jej oddania korzystającemu, za co leasingobiorca jest zobowiązany do zapłacenia finansującemu wynagrodzenia równego co najmniej cenie nabycia danego przedmiotu umowy [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. ..., art. 709 ust. 1]. Zatem przepisy skupiają się w głównej mierze na prawach oraz obowiązkach stron umowy, a także warunkach, jakie musi spełniać dana umowa.

Dodatkowo przepisy dotyczące tego źródła finansowania środków transportu w przedsiębiorstwie zawarte są w Ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Jednakże nie precyzuje ona samej umowy, lecz wskazuje, jak powinno wyglądać księgowanie z nią związane. Przepisy te wskazują także na warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby dany środek mógł być zaliczany do środków trwałych leasingobiorcy [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...].

Ten typ finansowania w literaturze został podzielony na dwa rodzaje: leasing operacyjny oraz leasing finansowy. Różnią się one pod względem podatkowym, księgowym (odnosząc się do przepisów o rachunkowości) oraz kwestii dotyczących odpowiedzialności formalno-prawnych.

Różnice w księgowaniu wyjaśnia Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Jeśli przedsiębiorca zawarł umowę mającą charakter leasingu finansowego, ma on także prawo do wykazywania danego środka w bilansie swojego przedsiębiorstwa. W przypadku umowy leasingu operacyjnego dany środek nie widnieje

w bilansie przedsiębiorstwa. Ponadto leasing operacyjny charakteryzuje się odmiennym niż leasing finansowy sposobem księgowania kosztów [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...].

W leasingu finansowym pełna odpowiedzialność za dany składnik spoczywa na korzystającym. To on jest odpowiedzialny za jego konserwację, ubezpieczenie, koszty serwisowania wszelkie koszty z nim związane. Dodatkowo jako użytkownik przedmiotu umowy jest zobowiązany do jego amortyzacji. Ponadto umowa tego typu ma charakter długotrwały. W praktyce okres umowy przekracza 10 lat, a przedmiot leasingu wykorzystywany jest zazwyczaj przez jedno przedsiębiorstwo. Jeśli zaś chodzi o leasing operacyjny, to pełna opieka nad składnikiem przysługuje finansującemu, co oznacza, iż przedsiębiorca nie jest odpowiedzialny za pokrycie wydatków związanych z jego konserwacją. Co więcej, przy tym typie najmu umowa ma charakter krótkotrwały, zazwyczaj obejmuje 3-5 lat, dzięki czemu znacznie mniejsza ryzyko niewypłacalności inwestora.

Nie jest to jedyny pożytek wynikający z zawarcia umowy leasingu. Dodatkowe korzyści dla leasingobiorcy wiążą się ze sferą podatkową. Biorąc je pod uwagę, przedsiębiorca wybiera ten rodzaj leasingu, który może być dla niego korzystniejszy.

3. Leasing a podatek dochodowy

Jak już wspomniano, leasing jest świadczeniem odpłatnym. Oznacza to, iż korzystający zobowiązany jest do zapłaty wynagrodzenia finansującemu. Wynagrodzenie to składa się z takich elementów, jak:

- opłata manipulacyjna, która jest bezpośrednio związana z zawarciem umowy,
- rata leasingu, która składa się z bezpośredniego kosztu leasingu, jakim jest marża finansującego, czyli odsetki zawarte w racie leasingowej oraz raty kapitałowej spłacającej wartość początkową danego środka,
- opłata końcowa, której zapłacenie wiąże się z przeniesieniem własności danego środka na leasingobiorcę [Internet 1].

Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych pozwala na zaliczenie tych wydatków do kosztów uzyskania przychodu [Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. ...]. Podobne stanowisko zajmuje także ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych, która dotyczy przedsiębiorstw posiadających osobowość prawną (takich jak sp. z o.o. czy spółka akcyjna) [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. ...]. Dzięki takim zapisom ustawy przedsiębiorca może zmniejszyć wysokość zobowiązania podatkowego wobec administracji państwowej. Stanowi to pewnego rodzaju zachętę do wyboru tego właśnie źródła finansowania inwestycji.

Jednak, jak się to ma do dwóch, w domyśle równych sobie, źródeł finansowania? W tym momencie należy rozdzielić pojęcie leasingu na dwa wspomniane rodzaje, ponieważ ustawodawca zajmuje odmienne stanowiska wobec tych pojęć. Warto wspomnieć, iż prawodawca traktuje leasing finansowy jak kredyt bankowy. Tak jak już wcześniej wspomniano, każda z tych form jest jednak odmiennie traktowana

przez prawo podatkowe. Jedna z nich jest na pozór bardziej przyjazna podatnikowi. Opłata wstępna przy wyborze formy leasingu operacyjnego będzie zmniejszała zobowiązanie wobec państwa, natomiast jeśli źródłem finansowania jest drugi rodzaj najmu, przedsiębiorca nie ma możliwości zaliczenia tego wydatku jako KUP. Podobnie jest też z ratą leasingową/kredytową. Pierwsze źródło finansowania daje podatnikowi możliwość zaliczenia w ciężar kosztów całej raty leasingowej. Oznacza to, że kosztem w tym przypadku jest zarówno część raty kapitałowej, jak i część odsetkowa. Natomiast w drugiej sytuacji jako koszt należy potraktować tylko część odsetkową raty. Podatnik nie ma możliwości zaliczenia raty właściwej, jako zmniejszenia zobowiązania podatkowego, ponieważ został mu nadany inny przywilej, którym jest podatkowa amortyzacja danego środka. Co ciekawe, amortyzowanie danego środka ma też pewne ograniczenia. Otóż, taki składnik może zostać zamortyzowany, jeśli jego wartość początkowa nie przekracza równowartości 20 000 euro [Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. ...].

Takie zabiegi prawne stawiają przedsiębiorcę na stanowisku, w którym musi dokonać wyboru korzystniejszej formy. Porównanie dwóch opcji pod względem uzyskiwanych oszczędności podatkowych prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Koszty uzyskania przychodu w leasingu finansowym i operacyjnym

Wyszczególnienie	Wartość netto [PLN]	KUP dla leasingu operacyjnego [PLN]	KUP w leasingu finansowym [PLN]
Opłata wstępna	29 853,66	29 853,66	X
Rata leasingu	1 27,94	1 127,94	125,21
Amortyzacja	1 105,7	X	1 105,691
Opłata końcowa	1 000	1 000	X

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 1 przedstawiono koszty podatkowe leasingowanego samochodu osobowego o wartości początkowej netto 66 341,46 zł. Okres umowy wynosi 3 lata. Opłata wstępna o 45% wartości początkowej. Amortyzacja na cele podatkowe przeprowadzana jest metodą liniową o planowanym okresie 5 lat, której miesięczna wartość wynosi 1105,7. Ponadto w uproszczeniu rata kapitałowa dla obu form leasingu wynosi 1002,73 zł, natomiast odsetki wynoszą 125,21 zł. Na koszty uzyskania przychodu w leasingu finansowym składają się zarówno odsetki, jak i miesięczna kwota amortyzacji.

4. VAT w leasingu

Podatek od towarów i usług to kolejne zobowiązanie przedsiębiorców wobec państwa. Dotyczy on każdego podmiotu zarejestrowanego w rejestrze VAT. Ze zwolnienia z tego podatku mogą jedynie skorzystać podmioty, których przychód ze sprzedaży netto w roku podatkowym nie przekroczył 200 tys. zł. W przypadku umowy

leasingu ustawodawca pozwala na zmniejszenie zobowiązania z tego tytułu i zaliczenie na poczet VAT-u naliczonego pewnych wielkości [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. ...].

Prawodawca, jak w prawie podatkowym, odróżnia oba rodzaje umów. Ponadto ważny jest sam przedmiot umowy. Ustawodawca podzielił bowiem środki transportu na dwa rodzaje: samochody osobowe i samochody ciężarowe. Głównym czynnikiem rozróżniającym jest dopuszczalna masa całkowita pojazdu. Samochód osobowy to taki, którego dopuszczalna masa całkowita nie przekracza 3,5 t, a ponadto konstrukcyjnie przeznaczony jest do przewożenia mniej niż 10 osób. Samochód ciężarowy to zaś pojazd, który przekracza wymienione limity. Dodatkowo pojazdem ciężarowym jest taki, którego jeden rząd siedzeń jest oddzielony trwałą przegrodą od części przeznaczonej do przewożenia ładunku [Internet 3].

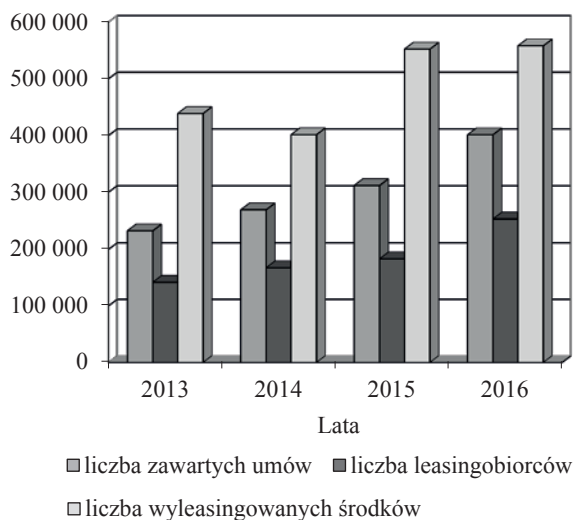
Jeśli chodzi o samochody ciężarowe, to ze względu na to, że są to pojazdy wykorzystywane bezpośrednio na potrzeby przedsiębiorstwa, podatek od wartości dodanej kosztów z nimi związanych (tj. koszty paliwa, eksploatacji oraz wartość podatku VAT przypadająca na ratę leasingową) będzie podlegał odliczeniu 100% swojej wartości [Internet 7].

Odmienne zasady obowiązują w przypadku leasingowania samochodów osobowych. Ważną kwestią jest to, czy pojazd jest użytkowany tylko i wyłącznie na potrzeby jednostki, czy też korzysta się z niego również w innych celach. W pierwszej sytuacji ustawodawca daje podatnikowi takie same przywileje jak przy wykorzystywaniu samochodów ciężarowych. Podatnik ma prawo do zaliczenia w ciężar VAT-u naliczonego 100% wartości podatku od wymienionych wydatków. Natomiast jeśli chodzi o pojazdy, które użytkuje się także w celach prywatnych, to podatnik ma możliwość odliczenia 50% wartości podatku wynikającego z opłaty leasingowej, kosztów paliwa oraz pozostałych kosztów eksploatacji typu usługi serwisowania czy wymiany oleju itd. Przedsiębiorca korzystający w ten sposób z pojazdu służbowego będzie mógł więc zmniejszyć swoje zobowiązanie podatkowe tylko o 50% wartości VAT. Jeśli zaś chodzi o pozostałą (nieodliczoną) część podatku od towarów i usług, to przedsiębiorca może ją zaliczyć w ciężar kosztów uzyskania przychodów, zmniejszając w ten sposób swoje zobowiązanie od podatku dochodowego od osób fizycznych. Jest to na tyle ciekawe rozwiązanie, że dzięki niemu przedsiębiorcy nie tracą zbyt wiele w stosunku do tych, którzy użytkują swoje pojazdy tylko do celów prowadzenia jednostki.

Kolejną ważną kwestią jest konieczność rozliczenia VAT-u na początku umowy. Prawo dosyć jasno wskazuje, iż przedsiębiorca, który zawarł umowę, mającą charakter leasingu finansowego, jest zobowiązany do zapłacenia całej wartości podatku VAT wynikającej z umowy na samym jej początku [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. ...]. Oznacza to konieczność zapłacenia niezwykle wysokiej sumy w dość krótkim czasie. Przy wyborze drugiego rodzaju umowy przedsiębiorca zobowiązany jest do uiszczania tego podatku dopiero wtedy, gdy otrzyma fakturę za ratę. Oznacza to, iż naliczenie oraz zapłacenie podatku jest rozłożone na cały okres trwania umowy.

5. Podsumowanie

Leasing jest niezwykle dynamicznie rozwijającą się formą finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach. Jak wynika z danych udostępnionych przez Główny Urząd Statystyczny, w ostatnich latach można zauważyć tendencję wzrostową związaną z umowami tego typu.

Rys. 1. Dane dotyczące umów leasingowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 6].

Jak wynika z wykresu na rys. 1, na przełomie pięciu ostatnich lat można zauważyć tendencję wzrostową liczby zawieranych umów – zwiększa się zatem liczba zarówno przedmiotów leasingu, jak i samych leasingobiorców. Przyczyny tego zjawiska należy upatrywać w niezwykle przychylnym podatkowemu prawu podatkowym. Wybór leasingu operacyjnego pozwala mu bowiem na zaliczenie na poczet kosztów takich wydatków, jak opłata wstępna, cała rata leasingowa (tzn. zarówno część odsetkowa, jak i właściwa część, czyli rata kapitałowa) oraz opłata końcowa (potocznie nazywana ratą wykupu). Natomiast przedsiębiorca wybierający umowę mającą charakter leasingu finansowego ma jedynie możliwość zaliczenia jako KUP części odsetkowej raty leasingu, co stanowi zaledwie część wydatków związanych z zawarciem tej umowy. Dodatkowym aspektem, jaki należy wziąć pod uwagę w wyborze tego źródła finansowania, jest możliwość amortyzowania danego środka transportu. W leasingu operacyjnym przedsiębiorca nie ma możliwości amortyzacji przedmiotu umowy, natomiast w drugim z wariantów taka możliwość istnieje, jednak ma ograniczenia: środek może być amortyzowany tylko w momencie, kiedy jego wartość początkowa nie przekracza równowartości 20 tys. euro.

Kolejnym istotną dla podatnika kwestią jest podatek od wartości dodanej. Ważny jest tu zarówno okres, w jakim ma być on płacony, jak i jego wysokość podlegająca odliczeniu. W leasingu operacyjnym płatności VAT-u są rozłożone na cały okres umowy, co oznacza, że przedsiębiorca będzie musiał dokonywać miesięcznych płatności. W drugim wariantcie korzystający musi dokonać płatności VAT na samym początku umowy, co oznacza wysoki wydatek w stosunkowo krótkim okresie.

Kluczowy jest również sposób wykorzystywania danego środka transportu. Jeśli dany przedmiot jest wykorzystywany tylko i wyłącznie na potrzeby przedsiębiorstwa, to VAT wynikający z raty leasingowej może zostać odliczony w całości swojej wartości. W przeciwnym przypadku, gdy środek jest również wykorzystywany na potrzeby prywatne, odliczeniu podlega tylko połowa VAT-u, a druga połowa może zostać zaliczona na poczet kosztów uzyskania przychodu.

To właśnie takie przesłanki, jak możliwość zmniejszenia obciążenia podatkowego w postaci zaliczenia niektórych wydatków jako koszty uzyskania przychodu, sprawiają, iż przedsiębiorcy chętniej sięgają po inne metody nabycia środków transportu niż ich kupno. Ponadto ważną kwestią jest także samo zawarcie umowy, które nie jest tak skomplikowane jak w przypadku innych rodzajów. Leasing jest względnie łatwym do uzyskania źródłem finansowania, nie wymagającym spełnienia wielu kryteriów, co przekłada się na jego wzrastającą popularność.

Ostatnim, ważnym dla każdego przedsiębiorstwa pojęciem jest jego płynność. Płynność przedsiębiorstwa oznacza jego zdolność do terminowej spłaty zobowiązań bieżących [Internet 2]. Brak płynności finansowej może oznaczać kłopoty finansowe. Dlatego też biorąc pod uwagę przesłanki wyboru jednego z obu rodzajów leasingu, należy stwierdzić, że dla mikroprzedsiębiorców, którzy rozpoczynają swoją działalność, bardziej racjonalnym wyborem będzie leasing operacyjny. Przede wszystkim dlatego, że daje on większe możliwości w aspekcie kosztowym, bowiem większa część wydatków może być do nich zaliczona, co w efekcie daje większe oszczędności podatkowe. Ponadto VAT nie musi być opłacony na samym początku umowy, ponieważ jest rozłożony na cały jej okres trwania, a to z kolei poprawia już wcześniej wspomnianą płynność i umożliwia dalszy rozwój przedsiębiorstwa.

Leasing, w szczególności operacyjny, ze względu na swoją charakterystyczną konstrukcję, jest ciekawym rozwiązaniem dla mikroprzedsiębiorców. Daje im wiele możliwości zmniejszenia obciążeń podatkowych oraz motywuje do częstszej wymiany środków transportu. Te kwestie przesądzają o tym, iż stanowi on korzystniejszą formę finansowania środków transportu wykorzystywanych w mikroprzedsiębiorstwach aniżeli zakup samochodu za gotówkę bądź za pomocą kredytu. W przyszłości może też stanowić podstawowe źródło finansowania środków transportu.

Literatura

- Pfaff J., 2017, *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 196-197.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. 1991 nr 80, poz. 350 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. 1992 nr 21, poz. 86 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 1994 nr 121, poz. 591 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz.U. 2004 nr 54, poz. 535 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, Dz.U. 2018, poz. 646 z późn. zm.

Internet

- [1] http://www.leasing.org.pl/o_leasingu/produkt-finansowy (1.08.2018).
- [2] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-analiza-wskaznikowa-przedsiębiorstwa-wskazniki-płynności> (21.09.2018).
- [3] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-samochod-w-firmie-a-vat> (4.08.2018).
- [4] <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-srodki-trwale> (22.09.2018).
- [5] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-finansowe/działalność-przedsiębiorstw-leasingowych-w-2017-roku,3,11.html#archive> (9.08.2018).
- [6] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-finansowe/działalność-przedsiębiorstw-leasingowych-w-2017-roku,3,11.html#archive> (9.08.2018).
- [7] <https://www.alphabet.com/pl-pl/podatek-vat-w-leasingu> (14.08.2018).
- [8] <https://www.izbapodatkowa.pl/doprecyzowanie-pojęcia-srodki-transportu-na-potrzeby-ich-wynajmu,4,793> (22.09.2018).

CIRCUMSTANCES FOR THE USE OF LEASE OF MEANS OF TRANSPORT AT MICRO-ENTREPRENEUR AGAINST THE BACKGROUND OF TAX LAW

Summary: This article shows circumstances of selecting lease as a source of financing investments in small enterprises. Mainly it centers on means of transport used in micro-businesses. It also presents the idea of lease, legal aspects and divides it into two types: operational lease and financial lease. It also introduces the benefits related to tax law and shows advantages comparing it to other investments finances. It contains examples which are intended to illustrate discussed problem. The article presents that using lease as a source of investments entrepreneur is able to reduce corporate income tax base and value added tax. Furthermore it shows that currently lease is considered as the most profitable source of financing purchase of vehicles. What is more, it presents data about lease as a more popular source of investments.

Keywords: finance lease, operating lease, micro-entrepreneur.

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie sposobu ujmowania różnic kursowych przez prawo bilansowe i podatkowe. Jest to element występujący we wszystkich przedsiębiorstwach, które otrzymują należności lub płacą zobowiązania w walutach obcych. Ujmowanie różnic kursowych do celów bilansowych reguluje ustawa o rachunkowości, a ujmowanie różnic do celów podatkowych regulują ustawy podatkowe. Artykuł przedstawia rozbieżności w ich ujmowaniu przez poszczególne akty prawne oraz ich interpretacje. Zwrócono uwagę na wszystkie obowiązki związane z wyborem metody w ramach ustaw podatkowych. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury dotyczącej różnic kursowych, ustawy o rachunkowości oraz ustaw o podatku dochodowym od osób prawnych i podatku dochodowym od osób fizycznych oraz interpretacji dyrektorów izb skarbowych.

Słowa kluczowe: różnice kursowe, prawo bilansowe, prawo podatkowe.

1. Wstęp

Każda jednostka działająca na terenie Polski, która przeprowadza operacje gospodarcze z przedsiębiorstwami zagranicznymi lub krajowymi, może dokonywać płatności w walutach obcych bądź złotych, w zależności od tego, jak stanowi zawarta umowa. Jednakże należy pamiętać, że art. 9 ustawy o rachunkowości nakłada obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych w języku polskim i w walucie polskiej [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...]. W związku z tym, aby wprowadzić wpływ należności lub zapłatę zobowiązania w walucie obcej do ksiąg rachunkowych, musi ona zostać zamieniona na złotówki. Zamiany tej dokonuje się za pomocą kursów walutowych. Kursy walut obcych mogą zmieniać się w stosunku do złotego w okresie pomiędzy zawarciem umowy a zapłatą faktury. W ten sposób powstają różnice kursowe, które są definiowane jako wartości powstające po przeliczeniu operacji gospodarczych przeprowadzonych w walutach obcych na złotówki [Kozłowska 2011, s. 5]. Występują one na skutek dokonywania transakcji w trakcie prowadzenia działalności w walucie innej niż złoty [Bojanowski 2016, s. 247]. Artykuł 30 ustawy o rachunkowości przedstawia bilansowy sposób ujmowania różnic kursowych [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...]. Według art. 9b ust.1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 14b ust.1 i ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych przedsiębiorcy prowadzący księgi rachunkowe mogą wybrać sposób ich ustalania do celów podatkowych [Ustawa z dnia 15 lutego

1992 r. ...; Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...]. Muszą oni wybrać jeden sposób z rozwiązań ujętych w przepisach ustaw podatkowych. Jednakże podatnicy prowadzący księgę przychodów i rozchodów oraz rozliczający się w ramach ryczału od przychodów ewidencjonowanych nie mają wyboru, ponieważ jedyną opcją jest metoda podatkowa.

Celem artykułu jest przedstawienie rozbieżności w ujmowaniu różnic kursowych przez prawo bilansowe i podatkowe. Przedstawione są w nim sposoby ich ujmowania przez poszczególne akty prawne. Metodą badawczą była analiza literatury w zakresie różnic kursowych, wyroku NSA, interpretacje dyrektorów Głównych Izb Skarbowych w Katowicach i Warszawie oraz analiza aktów prawnych z zakresu prawa bilansowego i podatkowego.

2. Klasyfikacja różnic kursowych

Różnice kursowe klasyfikuje się według dwóch podstawowych kryteriów: czasu oraz finalizacji rozliczeń. Ze względu na warunek czasu wyróżnia się różnice kursowe uwzględniane w księgach rachunkowych w ciągu roku obrotowego oraz na moment bilansowy. Biorąc pod uwagę kryterium finalizacji rozliczeń wyodrębnia się zrealizowane oraz niezrealizowane różnice kursowe. Warunki te są ze sobą powiązane. Różnice kursowe, które powstały w ciągu roku obrotowego, to różnice kursowe zrealizowane. Pojawiają się w dniu rozliczenia rozrachunków wyrażonych w walutach obcych lub w momencie zbycia inwestycji finansowych. Różnice kursowe niezrealizowane to różnice kursowe ustalone na koniec okresu sprawozdawczego, czyli na moment bilansowy. Mają one na celu umożliwienie porównania wartości aktywów i pasywów wyrażonych w innej walucie niż złoty dla sporządzenia sprawozdania finansowego. Najłatwiejszy sposób odróżnienia zrealizowanych i niezrealizowanych różnic kursowych to uwzględnienie momentu ich ustalenia. Jednym z ważniejszych aspektów jest ruch pieniądza. Zrealizowane różnice kursowe charakteryzują się tym, że zazwyczaj idą z nim w parze. Różnicom niezrealizowanym nie towarzyszy ruch pieniądza, nawet jeżeli dotyczą aktualizacji wyceny waluty obcej, która znajduje się w kasie lub na rachunku walutowym przedsiębiorstwa. Kolejnym miejscem, gdzie powstają różnice kursowe, jest kompensata rozrachunków. Nie zachodzi tam ruch pieniądza, mimo że jest to rodzaj zapłaty. Operacją, przy której nie powstają różnice kursowe, jest ruch pieniądza pomiędzy rachunkiem walutowym przedsiębiorstwa a jego kasą walutową. Składniki aktywów i pasywów, dla których ustala się różnice kursowe, to przede wszystkim należności, zobowiązania, kredyty, pożyczki, inwestycje finansowe oraz środki pieniężne zgromadzone w kasie i na rachunku walutowym. Ze względu na rodzaj waluty różnice kursowe ustalane są dla walut, dla których NBP ustala kurs, oraz dla walut, dla których NBP go nie prowadzi. Jeżeli NBP nie ustala kursu danej waluty, to określa się go w relacji do innej, której kurs jest prowadzony przez NBP [Olchowicz, Tłaczała 2009, s. 11-12].

Różnice kursowe mogą mieć negatywny lub pozytywny wpływ na sytuację gospodarczą przedsiębiorstwa. Wyróżnia się bowiem dodatnie oraz ujemne różnice kursowe. Dodatnie różnice kursowe powstają w momencie korzystnej dla jednostki zmiany kursu waluty obcej [Rowińska 2017, s. 98]. Oznacza to, że wartość aktywów, które są wyrażone w walucie obcej, wzrasta wskutek zmiany kursu walutowego. W przypadku pasywów sytuacja jest odwrotna. Jeżeli ich wartość w walucie obcej zmniejsza się, to powstają dodatnie różnice kursowe [Olchowicz, Tłaczała 2009, s. 13]. Jeżeli mamy do czynienia z niekorzystną zmianą kursu waluty, to mowa wtedy o różnicach kursowych ujemnych. W tym przypadku wartość aktywów się zmniejsza, a pasywów się zwiększa. Takie zmiany mają wpływ na wynik finansowy jednostki. Różnice te zalicza się do przychodów finansowych, jeżeli są dodatnie, lub do kosztów finansowych, gdy są ujemne [Rowińska 2017, s. 98]. Ostatnim podziałem różnic kursowych jest podział na różnice rozliczane wynikowo lub bilansowo. Różnice kursowe rozliczane wynikowo mają swoje miejsce w rachunku zysków i strat, ponieważ są ujęte w księgach rachunkowych jako przychody albo koszty finansowe. Mają wpływ na wynik działalności w przedsiębiorstwie za dany okres. Według bilansowego sposobu rozliczania różnice kursowe nie należą do działalności finansowej jednostki. Z tego powodu nie są wykazywane w rachunku zysków i strat. Mają one bezpośredni wpływ na wycenę składników bilansowych, czyli aktywów i pasywów [Olchowicz, Tłaczała 2009, s. 13].

3. Kursy walutowe

Operacje gospodarcze, które wyraża się w walutach obcych, są ujmowane w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia, jeżeli inne przepisy nie stanowią inaczej: po kursie faktycznie zastosowanym wynikającym z charakteru operacji lub średnim ogłoszonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski z dnia poprzedzającego ten dzień [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 30 ust. 2]. Narodowy Bank Polski publikuje w każdy dzień roboczy tabele zawierające bieżące kursy walut obcych w złotych. Przykładową tabelę (tab. 1) zamieszczono w dalszej części tekstu; prezentuje ona bieżące kursy z dnia 28.08.2018.

Drugim kursem, o którym mówi ustawa o rachunkowości, jest kurs faktycznie zastosowany. Nie podano, niestety, dokładnej definicji, dlatego powstało wiele rozbieżności w jego ukazaniu. Według interpretacji Dyrektora Izby Skarbowej w Katowicach mającej numer IBPBI/1/415-1278/12/KB z 16.01.2013 r. kursy faktycznie zastosowane są używane w przypadku sprzedaży lub kupna obcych walut oraz zapłaty zobowiązań i otrzymania należności. W innych przypadkach oraz gdy nie jest możliwe ustalenie faktycznie zastosowanego kursu przy należnościach i zobowiązaniach, wykorzystuje się kurs średni NBP z dnia poprzedzającego zawarcie transakcji. Według wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego faktycznie zastosowany kurs waluty to taki kurs, po jakim podatnik rzeczywiście sprzedał lub nabył walutę [Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego...]. Aby ujednolicić sposób rozlicza-

Tabela 1. Kursy walut obcych w złotych w dniu 28.08.2018

Nazwa waluty	Kod waluty	Kurs średni
bat (Tajlandia)	1 THB	0,1122
dolar amerykański	1 USD	3,6548
dolar australijski	1 AUD	2,6846
dolar hongkoński	1 HKD	0,4656
dolar kanadyjski	1 CAD	2,8212
dolar nowozelandzki	1 NZD	2,4490
dolar singapurski	1 SGD	2,6816
euro	1 EUR	4,2732
forint (Węgry)	100 HUF	1,3199
frank szwajcarski	1 CHF	3,7404
funt szterling	1 GBP	4,7166
hrywna (Ukraina)	1 UAH	0,1304
jen (Japonia)	100 JPY	3,2901
korona czeska	1 CZK	0,1661
korona duńska	1 DKK	0,5730
korona islandzka	100 ISK	3,4295
korona norweska	1 NOK	0,4397
korona szwedzka	1 SEK	0,4015
kuna (Chorwacja)	1 HRK	0,5747
lej rumuński	1 RON	0,9195
lew (Bułgaria)	1 BGN	2,1849
lira turecka	1 TRY	0,5876
nowy izraelski szekel	1 ILS	1,0076
peso chilijskie	100 CLP	0,5545
peso meksykańskie	1 MXN	0,1945
piso filipińskie	1 PHP	0,0686
rand (Republika Południowej Afryki)	1 ZAR	0,2583
real (Brazylia)	1 BRL	0,8960
ringgit (Malezja)	1 MYR	0,8924
rubel rosyjski	1 RUB	0,0542
rupia indonezyjska	10000 IDR	2,4995
rupia indyjska	100 INR	5,2046
won południowokoreański	100 KRW	0,3299
yuan renminbi (Chiny)	1 CNY	0,5371
SDR (MFW)	1 XDR	5,1367

Źródło: [Internet 1].

nia różnic kursowych do celów podatkowych z ustawą o rachunkowości do ustaw o podatku dochodowym, ustalono, że kurs faktycznie zastosowany jest brany pod uwagę tylko przy ustalaniu różnic kursowych powstających w trakcie kupna oraz sprzedaży obcych walut i w przypadku otrzymania należności lub zapłaty zobowią-

zań. W pozostałych przypadkach wykorzystuje się średni kurs NBP z dnia poprzedzającego zawarcie transakcji [Internet 2].

4. Ustalanie różnic kursowych do celów podatkowych metodą rachunkową

Jednostka, która zdecydowała się ustalać różnice kursowe do celów podatkowych według ustawy o rachunkowości, zalicza do kosztów lub przychodów podatkowych zrealizowane oraz niezrealizowane różnice kursowe. Są one rezultatem wyceny składników aktywów, pasywów i wyrażonych w walucie obcej pozycji pozabilansowych. Sposób obliczania różnic kursowych według art. 9b ust 2 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych jest tożsamy z przepisami art. 30 ustawy o rachunkowości, jednak przepisy ustawy podatkowej nakładają dodatkowe obowiązki. Podatnicy, którzy podjęli decyzję o ustalaniu różnic kursowych metodą rachunkową, muszą spełnić dwa podstawowe warunki. Po pierwsze, zobowiązani są do stosowania tej procedury przez minimum trzy lata podatkowe, licząc od początku roku podatkowego, w którym została ona przyjęta. Po drugie, w okresie stosowania tej metody sprawozdania finansowe firmy muszą być obowiązkowo poddane badaniu przez biegłego rewidenta. Jeżeli dotychczas jednostka nie była do tego zobowiązana, to będzie musiała spełnić ten wymóg przez minimum trzy lata podatkowe [Kozłowska 2011, s. 11]. Aby rozpocząć stosowanie metody bilansowej, należy obowiązkowo do końca pierwszego miesiąca roku podatkowego zawiadomić w formie pisemnej naczelnika urzędu skarbowego. Nowo powstałe jednostki mają trzydzieści dni od rozpoczęcia działalności na zawiadomienie o wyborze metody rachunkowej [Olchowicz, Tłaczała 2009, s. 54]. Kolejnym obowiązkiem przy stosowaniu tej procedury jest wycena memoriałowa składników aktywów i pasywów oraz pozycji pozabilansowych w walutach obcych. Należy jej dokonać na ostatni dzień każdego miesiąca i roku podatkowego lub na ostatni dzień kwartału i roku podatkowego albo na ostatni dzień roku podatkowego. Jeśli jednostka spełni wszystkie te warunki, może rozpocząć zaliczanie zrealizowanych i niezrealizowanych różnic kursowych odpowiednio do przychodów lub kosztów podatkowych. Zrealizowane różnice kursowe powstają przy zapłacie w walutach obcych, natomiast niezrealizowane różnice kursowe wynikają z wyceny składników aktywów i pasywów oraz pozycji bilansowych. Przy rozpoczęciu stosowania metody bilansowej od nowego roku podatkowego różnice niezrealizowane z roku poprzedniego należy zaliczyć odpowiednio do przychodów lub kosztów ich uzyskania [Kozłowska 2011, s. 12].

5. Ustalanie różnic kursowych do celów podatkowych metodą podatkową

Podatnicy, którzy nie zdecydowali się na rozliczanie różnic kursowych metodą rachunkową, są zobowiązani do dokonywania tej czynności według przepisów art. 15a

ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 24c ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Według tego przepisu dodatnie różnice kursowe zwiększają przychody albo koszty uzyskania przychodów, gdy są ujemne. Dodatnie bądź ujemne różnice kursowe powstają, gdy wartość przychodu, który jest wyrażony w walucie obcej, po przeliczeniu na złotówki według średniego kursu NBP, jest odpowiednio niższa lub wyższa od wartości tego przychodu w dniu jego otrzymania. Kolejnym przykładem, w którym powstają omawiane różnice, jest wartość poniesionego kosztu po przewalutowaniu na złote według kursu NBP. Jeśli jest ona wyższa lub niższa od jego wartości w dniu zapłaty, to powstają dodatnie bądź ujemne różnice kursowe. Różnice kursowe kształtują się również w podobny sposób, jak zaprezentowano, w sytuacji otrzymania lub nabycia środków pieniężnych w walucie obcej oraz udzielenia lub otrzymania pożyczki i kredytu w walucie innej niż złoty [Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. ..., art. 24c ust. 2 i 3].

Według interpretacji Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 16.05.2016 mającej numer IPPB6/4510-93/16-2/AP można wyróżnić trzy rodzaje podatkowych różnic kursowych. Pierwszy wariant mówi o tym, że są to różnice kursowe związane bezpośrednio z działalnością gospodarczą, która skutkuje powstaniem przychodów bądź poniesieniem kosztów. Ten rodzaj nazywany jest różnicami kursowymi transakcyjnymi. Drugim typem są różnice kursowe od własnych środków pieniężnych. Rozumie się przez to różnice kursowe od posiadanych w walucie obcej środków lub wartości pieniężnych z tytułu ich obrotu. Przez wyrażenie „wartość pieniężna” rozumie się np. papiery wartościowe, akcje, obligacje, чеки itp. Ostatnią kategorią różnic kursowych wyszczególnionych w tej interpretacji są różnice kursowe związane z operacjami finansowymi w postaci udzielenia lub otrzymania kredytu bądź pożyczki. Wszystkie wymienione rodzaje są od siebie niezależne. Wyjątek stanowi zapłata za zobowiązania. W tym przypadku mogą wystąpić równocześnie różnice transakcyjne oraz różnice kursowe od własnych środków pieniężnych. Różnice kursowe powstałe przy aktualizacji wyceny bilansowej nie są uwzględniane w podstawie opodatkowania, zatem wchodzą w skład rezerwy lub aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Kolejnym ważnym elementem, o którym należy pamiętać, wybierając metodę podatkową, są niezrealizowane różnice kursowe. W tym przypadku nie ujmuje się ich jako przychodów i kosztów podatkowych. Powinno się je księgować na przykład na kontach „Przychody finansowe” i „Koszty finansowe”. Różnice niezrealizowane można oczywiście umieścić w innym miejscu, ale ważne jest, aby były to konta, na których księguje się koszty niestanowiące uzyskania przychodu.

Wybór metody podatkowej nie nakłada obowiązku badania sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta nie krócej niż trzy lata. Kolejnym ułatwieniem jest to, że nie trzeba zgłaszać tego faktu do urzędu skarbowego [Internet 3].

6. Przykład

Przedsiębiorstwo XYZ otrzymało 6.12.2016 r. dwie faktury od kontrahenta z Czech na kwotę 6000 euro każda. Kurs z dnia poprzedzającego wystawienie dokumentu wynosił 4,4897 PLN/EUR. Kwota do zapłaty ujęta w księgach rachunkowych wyniosła 53876,40 zł. Jedno z zobowiązań zostało zapłacone 22.12.2016 po kursie 4,4180 PLN/EUR. Termin płatności drugiego to 17.01.2017. Suma pieniężna, która wpłynęła na konto kontrahenta, wyniosła 26 508 zł. Zrealizowane różnice kursowe, które powstały przy tej transakcji, wynoszą 430,20 zł. Zostały one zaliczone do przychodów finansowych. 16.12.2016 r. przedsiębiorstwo XYZ wystawiło dwie faktury kontrahentowi z Niemiec. Każda z nich opiewała na kwotę 4000 euro. Kurs walutowy z dnia poprzedzającego zawarcie transakcji wynosił 4,4453 PLN/EUR. W sumie przedsiębiorca z Niemiec musi zapłacić 35 562,40 zł. 21.12.2016 odnotowano wpływ jednej należności na rachunek bankowy przedsiębiorstwa po kursie 4,4128 PLN/EUR. Konto zostało zasilone kwotą 17 651,20 zł. Odbiorca ma czas na zapłacenie drugiej faktury do 20.01.2017. Zrealizowane różnice kursowe powstałe przy tej transakcji wynoszą 130 zł. Uznano je za koszty finansowe. Przedsiębiorstwo XYZ dokonało wyceny bilansowej rozrachunków na dzień 31.12.2016 po kursie z 30.12.2016 – 4,4240 PLN/EUR. Firma posiada 17 781,20 zł należności, po aktualizacji ich wartość zmalała do 17 696 zł. Zobowiązania wynoszą 26 938,20 zł. Na ostatni dzień roku ich suma zmniejszyła się do 26 544 zł. Na tej podstawie zarachowano niezrealizowane różnice kursowe, które wynoszą 85,20 zł dla należności i stanowią koszty finansowe, oraz 394,20 zł dla zobowiązań i stanowią przychody finansowe. Na podstawie powyższych danych wyliczono podatek dochodowy według metody rachunkowej i podatkowej. Obliczone według sposobu bilansowego zobowiązanie publiczno-prawne wyniesie 115,75 zł. Zobowiązanie wobec państwa wyliczone metodą podatkową jest niższe: 57,04 zł. Przedsiębiorstwo powinno rozliczać różnice kursowe według art. 15a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 24c ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ponieważ podatek jest niższy. Dodatkowym atutem jest fakt, iż ta metoda nakłada mniej obligatoryjnych zadań do spełnienia, nie trzeba pamiętać o zgłoszeniu do urzędu skarbowego oraz o badaniu sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta.

7. Podsumowanie

Każde przedsiębiorstwo, które prowadzi zagraniczne operacje gospodarcze, odnotowuje różnice kursowe. Firmy prowadzące księgi rachunkowe mogą wybrać sposób, w jaki będą je rozliczać do celów podatkowych. Są dwa warianty do wyboru: metoda rachunkowa lub podatkowa. Należy pamiętać o wszystkich obowiązkach wynikających z przyjętego sposobu rozliczania. Zasady ustalane przez metodę podatkową nakładają mniej obligatoryjnych zadań do spełnienia. Główną różnicą między tymi

dwoma konspektami jest ujmowanie niezrealizowanych różnic kursowych. Według metody bilansowej różnice te ustala się według zasady memoriałowej. Treść zawarta w art. 15a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz w art. 24c ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych stosuje w tym przypadku metodę kasową. Podatnik powinien obliczyć, który wariant ujmowania różnic kursowych jest dla niego korzystniejszy.

Literatura

- Bojanowski W., 2016, *Prawo bilansowe a prawo podatkowe w Polsce*, [w:] *Meritum. Rachunkowość, rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Interpretacja Dyrektora Izby Skarbowej, nr IBPBI/1/415-1278/12/KB, Katowice, 16.01.2013.
- Interpretacja Dyrektora Izby Skarbowej, nr IPPB6/4510-93/16-2/AP, Warszawa, 16.05.2016.
- Kozłowska H., 2011, *Waluty obce i różnice kursowe w prawie bilansowym i podatkowym*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Olchowicz I., Tłaczała A., 2009, *Różnice kursowe, rozliczenia międzyokresowe, rezerwy, zobowiązania warunkowe w rachunkowości i podatkach*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Rowińska M., 2017, *Wycena aktywów pieniężnych*, [w:] *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, red. J. Pfaff, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 1991 nr 80, poz. 350).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. 1992 nr 21, poz. 89).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 1994 nr 121, poz. 591).
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego, II FSK 1682/09, 07.09.2009.

Internet

- [1] <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursya.html>.
- [2] <https://www.gofin.pl/podatki/17,1,61,150625,roznice-kursowe-omowienie-zasad-ustalania-z-przykladami-czesc.html> (28.08.2018).
- [3] <https://www.poradnikprzedsiębiorcy.pl/-jak-ustalic-roznice-kursowe-metoda-bilansowa-i-metoda-podatkowa> (3.09.2018).

RECOGNITION OF EXCHANGE DIFFERENCES ACCORDING TO ACCOUNTING LAW AND TAX LAW

Summary: The purpose of the article is to present the method of recognizing exchange differences by accounting law and tax law. This is an element occurring in all enterprises that receive receivables or pay commitment in foreign currencies. Recognition of exchange differences for balance purposes is regulated by the Act on accounting and for tax purposes, tax laws. The article presents differences in their recognition through individual legal acts and their interpretations. Attention was paid to all obligations related to the chosen method under tax law. The applied research methods are literature analysis in the field of exchange rate differences, the accounting act and the act on corporate income tax and personal income tax as well as interpretation of directors of tax chambers.

Keywords: exchange differences, accounting law, tax law.

JUSTYNA PITUCHA

e-mail: justynapitucha1@gmail.com

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ROLA RACHUNKOWOŚCI ZARZĄDCZEJ W DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW NA RZECZ OCHRONY ŚRODOWISKA

JEL Classification: Q56, M41

Streszczenie: W artykule przedstawiono problematykę rachunkowości środowiskowej, a przede wszystkim rolę, jaką odgrywa rachunkowość zarządcza w proekologicznej działalności przedsiębiorstw. Zapotrzebowanie na informacje dotyczące działalności na rzecz ochrony środowiska wzrasta. Właściwy dobór i wykorzystanie narzędzi rachunkowości zarządczej w zakresie działań proekologicznych może generować konkurencyjność ekologiczną, poprawiać system kontroli kosztów i reputację jednostki. Możliwości wdrożenia rozwiązań rachunkowości zarządczej z zakresu działalności na rzecz ochrony środowiska bywają jednak ograniczone przez różne czynniki, a także dysfunkcje samej rachunkowości zarządczej w tej dziedzinie. Celem artykułu jest wyjaśnienie funkcji i roli, jaką w proekologicznej działalności przedsiębiorstw ma rachunkowość zarządcza. Wskazano istotność prawidłowego jej wykorzystania do właściwej ochrony środowiska przez przedsiębiorstwo. Jako metody badawcze zastosowano w pracy studia literaturowe i wnioskowanie.

Słowa kluczowe: rachunkowość środowiskowa, rachunkowość zarządcza, ochrona środowiska.

1. Wstęp

Zanieczyszczenie środowiska jest aktualnie ważnym problemem cywilizacyjnym. Coraz większa degradacja środowiska naturalnego sprawia, że niezbędna staje się jego ochrona. Na ochronę środowiska składa się całość działań człowieka, mających na celu poprawę lub zachowanie aktualnego stanu przyrody. Do działań tych można zaliczyć racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska, przeciwdziałanie zanieczyszczeniom czy przywracanie elementów przyrody do ich właściwego stanu. Nie można uniknąć ingerencji człowieka w środowisko, ważne jednak, aby był to wpływ przemysłowy i zrównoważony. Szczególnie istotne oddziaływanie na środowisko naturalne mają przedsiębiorstwa. Przyczyniły się one do wzrostu zanieczyszczenia środowiska naturalnego prowadzącego do nieodwracalnych zmian, a także wyczerpywania się zasobów przyrodniczych, dlatego tak ważne jest ich zaangażowanie w ochronę środowiska. Zapotrzebowanie na informacje z zakresu środowiskowych aspektów działalności przedsiębiorstw doprowadziło do powstania rachunkowości środowiskowej.

Celem artykułu jest przedstawienie i podkreślenie istotności roli, jaką rachunkowość zarządcza odgrywa w umożliwieniu przedsiębiorstwu podejmowania efektywnych działań proekologicznych.

2. Rachunkowość ukierunkowana na ochronę środowiska

Ochrona środowiska jest to zespół działań umożliwiających zachowanie lub przywrócenie równowagi przyrodniczej, polegających m.in. na racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu jego zasobami zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom oraz przywracaniu elementów przyrodniczych do właściwego stanu [Szczypa 2012, s. 17-18]. Ochrona środowiska jest dziś jednocześnie problemem praktyki gospodarczej i problemem naukowym. Jest to kwestia złożona, o wymiarze zarówno globalnym, jak i jednostkowym [Karmańska (red.) 2007, s. 157-158].

Działalność przedsiębiorstw znacznie wpływa na poziom zanieczyszczeń, powodując niekiedy nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym. Szczególnie niebezpieczne są zagrożenia nagłe, takie jak awarie czy katastrofy przemysłowe [Kobyłko (red.) 2007, s. 65]. Wpływ na środowisko naturalne wywiera każde przedsiębiorstwo, niezależnie od wielkości oraz rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej. Może to być oddziaływanie negatywne, jak zanieczyszczenie wód, emisja pyłów i gazów, zmniejszanie terenów zielonych, hałas czy dewastacja gruntów, albo pozytywne, np. zwiększanie terenów zielonych wokół przedsiębiorstwa lub współfinansowanie przedsięwzięć na rzecz ochrony środowiska [Szczypa 2012, s. 104]. Dzięki odpowiednio zaplanowanym i przeprowadzonym działaniom proekologicznym przedsiębiorstwo może zwiększyć wykazywany zysk, a z drugiej strony zdobyć i utrzymać konsumentów [Kobyłko (red.) 2007, s. 101].

Rachunkowość jest systemem, który przetwarza informacje w celu wykorzystania ich do podejmowania decyzji, również tych związanych z działalnością przedsiębiorstwa na rzecz ochrony środowiska [Filipiak i in. 2010, s. 7-9]. Rachunkowość ukierunkowaną na problematykę ochrony środowiska określa się mianem rachunkowości środowiskowej, rachunkowości proekologicznej, rachunkowości ochrony środowiska bądź rachunkowości zielonej [Szczypa 2012, s. 79].

Rachunkowość środowiskowa powinna stanowić integralną część systemu rachunkowości danego przedsiębiorstwa. Powinna ona dostarczać ilościowych i wartościowych informacji na temat przebiegu i skutków działalności jednostki w ramach jej wpływu na środowisko naturalne oraz o wynikach działań prowadzonych przez nią w sferze ochrony środowiska [Szadziwska 2013, s. 324]. Główne cele rachunkowości środowiskowej to stworzenie systemu informacji finansowej i niefinansowej dla zarządzania oraz monitorowania ochrony środowiska, sformułowanie standardów sprawozdawczości ochrony środowiska oraz podanie sposobów postępowania i systemów kreowania wartości z zarządzania środowiskiem. Natomiast do głównych jej zadań można zaliczyć pomiar aktywów, pasywów, kosztów i przychodów dotyczących zdarzeń gospodarczych związanych z ochroną środowiska, dokumentowanie i ewidencjonowanie wszystkich operacji gospodarczych dotyczących ochrony środowiska w przedsiębiorstwie oraz sporządzanie sprawozdawczości, a także analiza i ocena zdarzeń gospodarczych związanych z ochroną środowiska [Szczypa 2012, s. 81].

Zapotrzebowanie na informacje o działalności proekologicznej przedsiębiorstw wzrasta, między innymi ze strony instytucji ubezpieczeniowych, banków, kontrahentów, jednostek samorządu terytorialnego, konsumentów czy mediów [Filipiak i in. 2010, s. 9-10]. Rachunkowość środowiskowa odgrywa istotną rolę w zwiększaniu efektywności gospodarowania przedsiębiorstw. Ma to duże znaczenie z powodu zwiększającego się wpływu ograniczeń środowiskowych na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych w postaci barier surowcowych i energetycznych, zasobów odnawialnych, dostępnej gleby, przestrzeni czy zdolności asymilacyjnej środowiska naturalnego. Prowadzenie rachunkowości środowiskowej dostarcza przedsiębiorstwu wielu korzyści, takich jak pomoc zarządzającym w redukcji kosztów oraz zwiększaniu jakości środowiska, przydzielanie kosztów do odpowiedniego produktu, zachęcanie do zmian w procesach redukcji odpadów czy zwiększanie prawdopodobieństwa, że firma osiągnie większą akceptację produktów przez klientów [Szadzińska 2013, s. 153].

3. Rachunkowość zarządcza a ochrona środowiska

Rachunkowość zarządcza jest fakultatywną częścią systemu rachunkowości. Służy gromadzeniu, przetwarzaniu i prezentowaniu informacji w celu wspomagania kierownictwa w podejmowaniu decyzji i kontroli ich realizacji. Dostarczane informacje dotyczą zjawisk gospodarczych zarówno przeszłych, jak i przyszłych, a opracowuje się je według reguł i zasad przyjętych w danej jednostce gospodarczej. Informacje te są dostarczane z częstotliwością zgodną z zapotrzebowaniem kadry zarządczej na określone dane [Szczypa 2012, s. 73-74].

Środowiskowa rachunkowość zarządcza służy zarządzającym w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, ustalaniu kosztów, projektowaniu produktów oraz szacowaniu dokonań [Szadzińska 2013, s. 144]. System środowiskowej rachunkowości zarządczej obejmuje: politykę skierowaną na cele proekologiczne, przegląd bieżących decyzji i ocenę ich wpływu na stan środowiska, plan strategiczny ukierunkowany na cele ekologiczne oraz narzędzia i procedury do osiągania tych celów [Węgrzyńska 2013, s. 109].

Podstawową funkcją rachunkowości zarządczej w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska jest funkcja informacyjna, jednak wyraża się ona w realizacji funkcji szczegółowych: planistycznej, optymalizacyjnej, motywacyjnej i kontrolnej. Funkcja planistyczna polega na dostarczaniu informacji służących do wyznaczania celów i zadań w ramach działań na rzecz ochrony środowiska oraz warunków ich realizacji. Są to informacje o kosztach, przychodach i wynikach finansowych z działalności proekologicznej, a także o wpływach i wydatkach środków pieniężnych związanych z tą działalnością. Funkcja optymalizacyjna wyraża się przez tworzenie podstaw do dokonywania wyboru optymalnych wariantów działania w sferze ochrony środowiska. Funkcja motywacyjna polega na dostarczaniu informacji umożliwiających stworzenie systemu mierników i kryteriów ocen oraz systemu bodźców dla

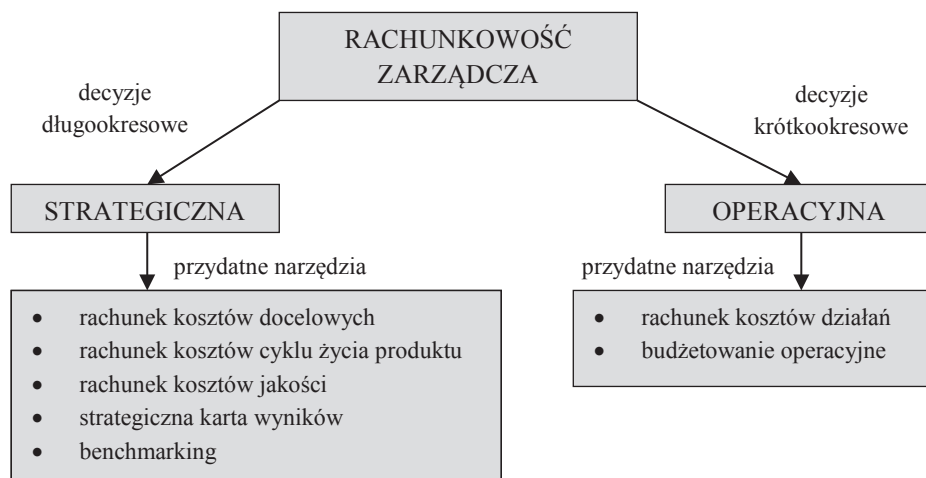
pracowników. Funkcja kontrolna natomiast wyraża się przez umożliwienie kadrze menedżerskiej pomiaru i oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów i zadań, a także stopnia wykorzystania środków przeznaczonych na przedsięwzięcia proekologiczne [Filipiak i in. 2010, s. 12-13].

System rachunkowości zarządczej, ze względu na przyjęty zasięg czasowy decyzji podejmowanych przez kadrę zarządczą, dzieli się na dwie grupy: strategiczną rachunkowość zarządczą (związaną z długookresowymi decyzjami) oraz operacyjną rachunkowość zarządczą (związaną z krótkookresowymi decyzjami). Według P. Szczypy podział ten jest istotny również w odniesieniu do problematyki proekologicznej przedsiębiorstwa. Strategiczna rachunkowość zarządcza związana jest z inwestycjami proekologicznymi, koncentruje się na aspektach proekologicznych jako na elemencie przewagi konkurencyjnej oraz przewidywaniu potencjalnych sytuacji i wzajemnych relacji na linii przedsiębiorstwo–środowisko naturalne. Natomiast operacyjna rachunkowość zarządcza związana jest z krótkookresowymi rachunkami decyzyjnymi w nurcie działań proekologicznych oraz z finansami w ochronie środowiska. Skupia się na problemach związanych z ochroną środowiska w obrębie produkcji i jest ukierunkowana na wyciąganie wniosków z zaistniałych zdarzeń [Szczypa 2012, s. 76-77]. Rachunkowość zarządcza może także dostarczyć informacji interwencyjnych, dotyczących zdarzeń związanych z potencjalnym zagrożeniem środowiskowym, takich jak skażenie wód czy przedostanie się do atmosfery toksycznych związków. To, czy funkcja informacyjna rachunkowości będzie skuteczna, zależy przede wszystkim od doboru narzędzi rachunkowości [Filipiak i in. 2010, s. 14]. Narzędzia przydatne w ramach rachunkowości zarządczej strategicznej i operacyjnej różnią się od siebie. Na rysunku 1 przedstawiono ich podział według P. Szczypy [Szczypa 2012, s. 148, 161].

Działalność w odniesieniu do środowiska naturalnego jest czynnikiem konkurencyjności przedsiębiorstwa mającym w dzisiejszych czasach coraz większe znaczenie.

Informacje ekologiczne pochodzące z systemu rachunkowości, odpowiednio wykorzystane i uwypuklone, mogą sprawić, że jednostka postrzegana będzie jako przyjazna środowisku naturalnemu [Szczypa 2012, s. 88-95].

Ujęcie zagadnień środowiskowych w systemie rachunkowości wymaga zdefiniowania podstawowych kategorii, takich jak: aktywa środowiskowe, zobowiązania środowiskowe oraz koszty środowiskowe. Aktywa środowiskowe to aktywa zaangażowane w procesy ochrony środowiska, a zobowiązania środowiskowe to zobowiązania powstające w wyniku wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko przyrodnicze. Koszty środowiskowe natomiast są to koszty powstające w wyniku środowiskowych aspektów funkcjonowania jednostki. Mają charakter złożony i dzielą się na koszty wewnętrzne i zewnętrzne. Rachunkowość zarządcza, ze względu na konieczność uzyskiwania informacji potrzebnych do efektywnego zarządzania kosztami związanymi z oddziaływaniem przedsiębiorstwa na środowisko, definiuje koszty środowiskowe nieco inaczej, uwzględniając też takie koszty, jak np. koszty

Rys. 1. Narzędzia szczególnie przydatne w efektywnej działalności proekologicznej przedsiębiorstwa w ramach rachunkowości zarządczej strategicznej i operacyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Szczypa 2012, s. 148, 161].

alternatywnych rozwiązań dotyczących zastosowania nowych technologii czy koszty ryzyka środowiskowego prowadzonej działalności [Szadziwska 2013, s. 330-339].

Środowiskowa rachunkowość zarządcza pozwala też menedżerom na identyfikowanie środowiskowych kosztów ukrytych. Bez ich odizolowania nie byłoby możliwe ustalenie prawdziwych kosztów związanych z produkcją, a ceny produktów nie odpowiadałyby rzeczywistym kosztom poniesionym na ich wyprodukowanie. Stosowanie środowiskowej rachunkowości zarządczej poprawia system kontroli kosztów przez różnicowanie ustalania cen produktów dzięki rekalkulacji kosztów, ponowną ocenę korzyści marginalnej produktu oraz polepszenie obserwacji wyników działań środowiskowych. Pozwala też na podejmowanie decyzji na podstawie szerszej informacji oraz poprawia reputację jednostki i generuje korzyści społeczne [Węgrzyńska 2013, s. 109].

Stopień ukierunkowania rachunkowości zarządczej w danym przedsiębiorstwie na aspekty ochrony środowiska zależy od wielu czynników. Niektóre z nich to: uwzględnianie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa w procesie zarządzania, dokonywanie wewnętrznej analizy oddziaływania przedsiębiorstwa na środowisko, nastawienie na klientów o dużej świadomości ekologicznej, opracowanie koncepcji kompleksowego zarządzania środowiskiem oraz koncepcji zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu przedsiębiorstwem [Szczypa 2012, s. 74-75]. Możliwość wdrożenia rozwiązań z zakresu rachunkowości ukierunkowanej na ochronę środowiska może być ograniczana m.in. przez: czynnik ludzki (brak zrozumienia aspektów ekologicznych w rachunkowości, niechęć do zmian), niedostosowanie ogólnych

założeń rachunkowości zarządczej w ochronie środowiska do rozwiązań typowych dla mikro-, małych, średnich i dużych przedsiębiorstw oraz nierówne traktowanie przedsiębiorstw produkcyjnych w porównaniu z przedsiębiorstwami usługowymi i handlowymi, dla których rzadko są proponowane rozwiązania z zakresu rachunkowości środowiskowej dostosowane do charakteru ich działalności [Szczypa 2012, s. 86-87]. Zaangażowanie systemu rachunkowości zarządczej w dostarczanie informacji o działalności proekologicznej w przedsiębiorstwie zależy też od zastosowanych narzędzi rachunkowości zarządczej oraz skuteczności ich wykorzystania, a także od kompetencji pracowników i świadomości ekologicznej menedżerów [Filipiak i in. 2010, s. 13].

Rachunkowość zarządczą jako źródło informacji ekologicznej na potrzeby działalności przedsiębiorstwa na rzecz ochrony środowiska charakteryzują też pewne dysfunkcje. Można do nich zaliczyć dużą dowolność stosowanych technik i metod obliczeniowych, dużą zależność od czynnika ludzkiego, nacisk na szybkość kosztów jakości oraz potrzebę zaangażowania innych komórek przedsiębiorstwa w celu uzyskania danych o działalności proekologicznej. Z powodu braku uwarunkowania przepisami prawa na podstawie takich samych sytuacji możliwe jest uzyskanie bardzo zróżnicowanych informacji ekologicznych [Szczypa 2012, s. 128-131].

4. Zakończenie

Rachunkowość zarządcza odgrywa ważną rolę w działalności proekologicznej przedsiębiorstw. Właściwe wykorzystanie jej narzędzi może zapewnić korzyści w postaci konkurencyjności ekologicznej, przychylności i wzrostu liczby klientów czy ustalenia właściwego poziomu cen dzięki poprawie systemu kontroli kosztów. Pełniona przez rachunkowość zarządczą funkcja informacyjna wspiera działania przedsiębiorstwa na rzecz ochrony środowiska poprzez dostarczanie danych dotyczących wdrażania przyjętej przez nie polityki proekologicznej. Ważne jest odpowiednie wykształcenie kadry zarządczej, aby narzędzia, którymi dysponuje rachunkowość zarządcza, mogły zostać skutecznie wykorzystane w działalności przedsiębiorstwa na rzecz ochrony środowiska.

Literatura

- Filipiak B., Kochański K., Szczypa P., 2010, *Budżetowanie w ochronie środowiska*, CeDeWu, Warszawa.
- Karmańska A. (red.), 2007, *Zarządzanie kosztami jakości, logistyki, innowacji, ochrony środowiska a rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa.
- Kobyłko G. (red.), 2007, *Proekologiczne zarządzanie przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Szadziewska A., 2013, *Sprawozdawcze i zarządcze aspekty rachunkowości środowiskowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

Szczypa P., 2012, *Narzędzia rachunkowości wspomagające działalność proekologiczną przedsiębiorstw w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.

Węgrzyńska M., 2013, *Zielona rachunkowość*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań.

THE ROLE OF MANAGEMENT ACCOUNTING IN ENTERPRISES' ACTIVITIES FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

Summary: The article presents environmental accounting issues, especially the role that management accounting plays in the pro-ecological activity of enterprises. The demand for information on activities for environmental protection is increasing. Proper selection and use of management accounting tools in the field of pro-ecological activities can generate ecological competitiveness, improve the cost control system and the company's reputation. The possibilities of implementing management accounting solutions from the scope of activities for environmental protection are sometimes limited by various factors and dysfunctions of the management accounting itself. The purpose of the article is to explain the function and role of the management accounting in the pro-ecological activity of enterprises. The importance of correct use of management accounting for proper environmental protection by the company was indicated. The article used research methods: literature studies and inference.

Keywords: environmental accounting, management accounting, environmental protection.

Streszczenie: Leasing polega na powierzeniu do użytkowania drugiej stronie danego aktywa, bez konieczności przekazywania jego własności. Artykuł przedstawia główne różnice między nowym Międzynarodowym Standardem Sprawozdawczości Finansowej (MSSF 16) a polskim prawem bilansowym. Ponieważ leasing jest jedną z podstawowych form finansowania działalności gospodarczej, konieczna jest znajomość obowiązujących zasad rachunkowości. Międzynarodowy standard znosi rozróżnienie między leasingiem finansowym i operacyjnym, wszystkie umowy leasingu muszą być ujęte w bilansie, co zapoczątkowuje problem wyodrębnienia elementów leasingowych z umów. Celem artykułu jest przedstawienie ogólnych zasad MSSF 16 i porównanie ich z polskim prawem bilansowym. W pracy jako metody badawcze zastosowano studia literaturowe, analizę aktów prawnych i wnioskowanie.

Słowa kluczowe: leasing, MSSF 16, krajowy standard rachunkowości.

1. Wstęp

Umowa leasingu polega na powierzeniu do użytkowania drugiej stronie (leasigobiorcy) danego aktywa, bez konieczności przekazywania jego własności. Jest to jedna z podstawowych form finansowania działalności gospodarczej [Hołda 2013, s. 139]. Z tego powodu prawnicy i ekonomiści od wielu lat wykazują duże zainteresowanie problematyką umów leasingu [Turzyński 2004, s. 7]. Przedsiębiorców, którzy stosują politykę rachunkowości według międzynarodowych standardów, czekały duże zmiany od 1 stycznia 2019 roku. Było to spowodowane tym, że w życie wszedł nowy Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 16 (MSSF 16), który dotyczy leasingu. Został on uchwalony w styczniu 2016 r. MSSF 16 i zastąpił dotychczas obowiązujący Międzynarodowy Standard Rachunkowości 17 Leasing (MSR 17) [Internet 3]. Przedsiębiorcy wykorzystujący krajowe przepisy nie będą zmuszeni stosować się do tych zmian, ponieważ treść Krajowego Standardu Rachunkowości nr 5 (KSR 5) jest zbieżna z MSR 17 Leasing [Krajowy Standard...].

Celem artykułu jest zaprezentowanie podstawowych różnic między MSSF 16 a polskim prawem bilansowym. Zmiany wprowadzone przez nowy standard są na tyle innowacyjne, że należy porównać je z przepisami obowiązującymi w Polsce.

Zastosowane w artykule metody badawcze to analiza literatury związanej z leasingiem, artykułów dotyczących nowego międzynarodowego standardu oraz stron internetowych poświęconych tej tematyce. Posłużono się również interpretacją prawa bilansowego.

2. Leasing a polskie prawo bilansowe

W ustawie o rachunkowości (uor) nie można znaleźć definicji leasingu. Podaje ona jedynie siedem przypadków, które wymagają zaliczenia przedmiotu umowy do majątku korzystającego. Ustawa wyszczególnia je w art. 3 ust. 4. Przykładem takiego warunku jest to, że kiedy zostanie zakończony okres leasingu, przedmiot umowy zostaje własnością korzystającego [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...]. Obszerne omówienie leasingu, w tym szczegółowy sposób klasyfikacji umów leasingu, można znaleźć w KSR 5. Standard ten wyszczególnia model leasingu finansowego oraz operacyjnego. Jednak w praktyce często umowy uznawane w myśl ustawy za leasing finansowy są uznawane za leasing operacyjny do celów podatkowych [Krajowy Standard...].

Jeżeli umowa spełnia którykolwiek z warunków opisanych w uor, to należy ją uznać za leasing finansowy. W przypadku tego typu leasingu przedmiot umowy przez cały okres jej trwania zalicza się do aktywów leasingobiorcy. Skutkuje to tym, że to on zobowiązany jest dokonywać odpisów amortyzacyjnych zgodnie z zasadami określonymi w art. 32 i 33 uor. Spośród wartości rynkowej przedmiotu leasingu (ustalonej na moment rozpoczęcia leasingu) oraz wartości bieżącej opłat leasingowych (ustalonej za pomocą stopy procentowej korzystającego/leasingu) wybiera się niższą cenę. Będzie ona uznawana za wartość początkową przedmiotu leasingu finansowego, zwiększoną o poniesione przez korzystającego bezpośrednie koszty, np. montażu. Korzystający jest zobligowany płacić opłatę podstawową, jednak do kosztów może zaliczyć tylko jej część odsetkową, gdyż kapitałowa przypada na spłatę zobowiązania wobec finansującego. Ewidencja opłat z tytułu leasingu finansowego jest zależna od tego, czy podatkowo leasing ten jest również uznawany za finansowy [Krajowy Standard...]. Do ewidencji rozrachunków służy konto syntetyczne „Pozostałe rozrachunki”, jednak w ewidencji analitycznej wskazane jest wyodrębnienie: rozrachunków z finansującym – bieżących, rozrachunków z finansującym z tytułu przedmiotu leasingu oraz rozliczenie opłat leasingowych [Internet 1].

Za leasing operacyjny należy uznać taką umowę, która jest inna niż umowa leasingu finansowego, czyli nie spełnia żadnego z warunków zapisanych w uor. Przedmiot umowy leasingu przez cały czas jej trwania zaliczany jest do aktywów leasingodawcy, więc to na nim spoczywa obowiązek dokonywania odpisów amortyzacyjnych. Do kosztów poszczególnych miesięcy lub kwartałów należy zaliczyć równomiernie opłaty leasingowe, które ustala się metodą liniową. W razie stosowania wariantu porównawczego rachunku zysków i strat (RZiS) korzystający zalicza opłaty z tytułu umowy leasingu operacyjnego (tj. za zawarcie umowy, wstępną, podstawową) do kosztów działalności podstawowej lub pozostałych kosztów operacyjnych. Natomiast w przypadku stosowania wariantu kalkulacyjnego RZiS zalicza się je do kosztów wytworzenia, ogólnego zarządu, sprzedaży lub do kosztów pozostałej działalności operacyjnej. To, w jakie koszty zostanie zaliczony przedmiot leasingu, zależy od celu jego użytkowania [Krajowy Standard...].

3. Leasing w standardach międzynarodowych

Według MSSF 16 model rachunkowości leasingu korzystającego jest tylko jeden, więc nie występuje w nim rozróżnienie na leasing finansowy i operacyjny. Każda jednostka, która ustosunkowuje się do zasad tego standardu, zobowiązana jest przedstawić składnik aktywów z tytułu prawa do użytkowania oraz zobowiązania wynikające z każdej umowy leasingowej [Kuzior 2017, s. 216].

Prawo do użytkowania składnika aktywów jest wyceniane przez leasingobiorcę w cenie nabycia na dzień rozpoczęcia leasingu. Cena ta obejmuje kwotę, która wynika z początkowej wyceny zobowiązania z tytułu leasingu, powiększoną o:

- opłaty leasingowe wniesione przed rozpoczęciem umowy, które zostały skorygowane o oferty promocyjne otrzymane w ramach umowy leasingu,
- koszty bezpośrednie, które musiały zostać poniesione początkowo przez korzystającego, są to np. koszty montażu,
- oszacowane koszty związane z demontażem przedmiotu umowy pod koniec jej trwania [Turzyński 2016, s. 9-10].

Aktywa z tytułu prawa do użytkowania są amortyzowane (zgodnie z MSR 16) i monitorowane pod kątem utraty wartości (MSR 36), ponieważ są one elementem majątku długoterminowego, który jest wykorzystywany przez podmiot gospodarczy. W momencie rozpoczęcia okresu leasingu następuje pierwszy odpis amortyzacyjny [Kuzior 2017, s. 217].

Zobowiązanie z tytułu leasingu jest wyceniane przez leasingobiorcę na dzień rozpoczęcia umowy w wartości bieżącej opłat leasingowych, które nie zostały zapłacone przed jego rozpoczęciem, a będą musiały zostać poniesione. Dyskontowanie odbywa się przy zastosowaniu stopy procentowej danej umowy leasingu, a kiedy jest niemożliwe jej określenie, stosuje się krańcową stopę procentową korzystającego. Na dzień rozpoczęcia okresu leasingu opłaty za prawo do użytkowania obejmują:

- stałe opłaty leasingowe pomniejszone o oferty promocyjne,
- zmienne opłaty leasingowe uzależnione np. od stóp procentowych,
- kwotę, która będzie zapłacona przez korzystającego z tytułu gwarantowanej wartości końcowej przedmiotu umowy,
- cenę wykonania opcji zakupu,
- kary za wcześniejsze wypowiedzenie umowy [Turzyński 2016, s. 10].

MSSF 16 w §5 i §6 pozwala na niestosowanie się do wymogów standardu w przypadku umów krótkoterminowych oraz dotyczących aktywów niskocennych w formie ujawniania ich bezpośrednio w koszty, zwykle metodą liniową, przez cały okres obowiązywania umowy leasingu. Reguły te są zgodne z zasadami rozliczania leasingu operacyjnego, dlatego takiego rozróżnienia nie można znaleźć w uor czy w KSR 5 [Rozporządzenie Komisji...].

Leasing krótkoterminowy dotyczy leasingów o okresie równym bądź krótszym niż 12 miesięcy. W trakcie trwania umowy płatności leasingowe ujmowane są w rachunku wyników metodą liniową. Zwolnienie musi zostać zastosowane na poziomie

klasy aktywów. Aby jednostka mogła skorzystać z tego uproszczenia, czas trwania leasingu powinien być prawidłowo określony. Oznacza to, że opcja przedłużenia okresu leasingu (lub zakończenia) również powinna być wzięta pod uwagę, gdy jednostka jest wystarczająco pewna, że wykona daną opcję. Za leasing krótkoterminowy nie można uznać umowy, która zawiera opcję zakupu aktywa. Zwolnienie te ma na celu zmniejszenie kosztów związanych z wdrożeniem nowego standardu, bez wyraźnych skutków w informacjach zawartych w sprawozdaniu finansowym [Internet 4].

Zwolnienie dotyczące aktywów niskocennych oznacza, że leasingobiorcy nie są zobligowani do ujmowania zobowiązań oraz aktywów leasingowych dla przedmiotów, takich jak: komputery, małe meble biurowe, tablety, telefony komórkowe. Maksymalna wartość aktywa, które kwalifikuje się do tego zwolnienia została ustalana przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w Ustalaniu Wniosków na wysokość 5000 USD. Jest to wartość początkowa w momencie nabycia. Przeliczenia jej na walutę polską należy dokonać zgodnie z obowiązującymi przepisami bilansowymi i podatkowymi [IFRS 16 Leases... 2016, BC 100].

4. Usługa vs leasing

W związku z tym, że według MSSF 16 każdy leasing (oprócz leasingów krótkoterminowych oraz aktywów niskocennych) musi zostać ujęty w bilansie, przedsiębiorstwa zostają zmuszone do rozróżnienia elementów, które nie są leasingowe, czyli np. świadczenia usług. Dotychczas nie było to konieczne, ponieważ ujęcie sprzedaży usługi i leasingu operacyjnego księgowo jest praktycznie takie same [Internet 4]. Natomiast przez świadczenie usług zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o podatku od towarów i usług rozumie się każde świadczenie, które nie stanowi dostawy towarów w rozumieniu art. 7 tejże ustawy na rzecz osoby fizycznej, prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej. Jest to np. usługa transportowa, ubezpieczenie [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. ...].

Głównym warunkiem pozwalającym rozróżnić umowę leasingu od umowy o świadczenie usług jest zdolność klienta do sprawowania kontroli nad składnikiem aktywów, który jest przedmiotem leasingu. Taka kontrola występuje, jeżeli klient może wybrać sposób wykorzystania zidentyfikowanego składnika oraz kiedy ma prawo do korzyści ekonomicznych wynikających z jego użytkowania. Aktywo zidentyfikowane jest wymienione w umowie bezpośrednio lub pośrednio. Natomiast nie jest takie, kiedy dostawca ma znaczące prawo do jego zamiany na inny substytut, czyli wtedy, kiedy ma praktyczną możliwość jego zastąpienia oraz uzyskuje z tego tytułu korzyści ekonomiczne [Internet 6]. Kiedy umowa w całości stanowi leasing, jednostka powinna podjąć decyzję, czy składniki aktywów, które są objęte umową, należy wyodrębnić. Trzeba to zrobić wtedy, kiedy w sposób samodzielny lub w połączeniu z innym zasobem/zasobami korzystający może czerpać korzyści z użytkowania danego przedmiotu umowy oraz przedmiot ten nie zależy istotnie i nie jest powiązany z innymi przedmiotami umowy [Turzyński 2016, s. 7].

Leasingobiorcy obecnie mogą nie posiadać danych, które są niezbędne do wydzielenia elementów leasingowych, od tych, które nie są leasingowe. Dlatego to leasingodawca będzie odpowiedzialny za dostarczenie potrzebnych informacji klientom. Ocena zarządu będzie musiała wystąpić w czasie szacowania jednostkowej ceny sprzedaży oraz w momencie samej identyfikacji danej umowy [Internet 4]. Jeżeli w trakcie jej trwania warunki ulegną zmianie, przedsiębiorstwo jest również zmuszone ocenić ponownie, czy zmieniona umowa zawiera elementy leasingu lub nim jest [Turzyński 2016, s. 7].

5. Zakończenie

Leasing jest bardzo ważnym źródłem finansowania działalności gospodarczej. Wprowadzenie nowego standardu dla wielu firm mogło być kłopotliwe. Jedną z najważniejszych różnic między MSSF 16 a polskim prawem bilansowym jest konieczność ewidencjonowania każdego leasingu w środkach trwałych przedsiębiorstwa, czyli odejście od leasingu operacyjnego. Różnice między przedstawianiem leasingu w bilansie oraz RZiS zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Ujęcie w księgach leasingobiorcy: uor/KSR 5 vs MSSF 16

	Uor/KSR 5		MSSF 16
	Leasing finansowy	Leasing operacyjny	Wszystkie leasingi
Bilans	Składnik aktywów Zobowiązanie z tytułu leasingu	—	Prawo użytkowania składnika aktywów Zobowiązanie z tytułu leasingu
RZiS (porównawczy)	Koszty amortyzacji Koszty odsetek	Koszty działalności operacyjnej lub pozostałych kosztów operacyjnych	Koszty amortyzacji Koszty odsetek

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 5].

Zmian między tymi dwoma standardami jest więcej, jednak w niniejszym artykule ujęto tylko najważniejsze z nich. W polskich rozporządzeniach, jak na razie, nie widać przesłanek co do odejścia od obecnie obowiązujących zasad ewidencjonowania leasingu. Jednak warto zapoznać się z przepisami, które wprowadza nowy standard, ponieważ byłoby dobrze, aby przedsiębiorstwa miały świadomość zmian, jakie mogą czekać je w przyszłości. Jednoznaczna ocena tego, które podejście na temat leasingu jest lepsze, nie jest możliwa, ponieważ jeszcze nie widać efektów nowego standardu. Dotychczas wprowadził on zamieszanie w firmach, gdyż musiały one wprowadzić nowe systemy informatyczne przygotowane specjalnie pod MSSF 16, co wygenerowało dodatkowe koszty. Standard ten wpłynie również negatywnie na wskaźniki przedsiębiorstwa, m.in. na poziom ich zadłużenia, co może utrudnić

komunikację z instytucjami finansowymi. Jednak według autorki niniejszego artykułu jest on lepszym rozwiązaniem, ponieważ dzięki niemu będzie możliwe porównywanie poszczególnych przedsiębiorstw, które stosują się do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości Finansowej.

Literatura

- Hołda A., 2013, *MSR/MSSF w polskiej praktyce gospodarczej*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- IFRS 16 Leases, Basis for Conclusions, 2016, IFRS Foundation, London.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 5 z dnia 10 kwietnia 2018 (Dz. Urz. Min. Fin. 2018, poz. 77).
- Kuzior A., 2017, *Rzeczowe aktywa trwałe*, [w:] *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, red. J. Pfaff, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (UE) 2017/1986 z dnia 31 października 2017 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 16.
- Turzyński M., 2004, *Rachunkowość leasingu na tle regulacji prawa cywilnego i podatkowego*, Wydawnictwa profesjonalne Alpha Pro sp. z o.o., Ostrołęka.
- Turzyński M., 2016, *Nowy MSSF 16 Leasing i jego potencjalny wpływ na polskie prawo bilansowe*, Rachunkowość, nr 7, s. 3-17.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. nr 121, poz. 591 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. 2017, poz. 1221 z późn. zm.).

Internet

- [1] <http://www.leasingfinansowy.pl/artykul,3773,ewidencja-oplat-w-leasingu-finansowym.html> (21.10.201).
- [2] <http://www.poradniksiegowego.pl/artykul,93,12327,zasady-ewidencji-leasingu-operacyjnego-w-swietle-ustawy-o.html> (17.09.2018).
- [3] <https://ksiegowosc.infor.pl/rachunkowosc/sprawozdawczosc/742256,Nowy-standard-MSSF-16-Leasing-to-rewolucja-w-sprawozdaniach-finansowych.html> (10.09.2018).
- [4] <https://www.pwc.pl/pl/mssf/assets/mssf-16-broszura-pwc.pdf> (23.08.2018).
- [5] https://www.sgef.pl/wp-content/themes/sgef/file/2018_02_MSSF1Zmiany_w_zakresie_ujmowania_leasingu_w_SF.pdf, (10.09.2018).
- [6] https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Newsletters/Biuletyn-MSSF/pl_Biuletyn_MSSF_2016_02.pdf (23.08.2018).

LEASES IN THE IFRS 16 AND IN THE POLISH ACCOUNTING ACT

Summary: A lease is a contract by which money is paid in order to use land, a building, a vehicle etc. for an agreed period of time. The article presents the main differences between the new International Financial Reporting Standard 16 (IFRS 16) and Polish Accounting Act. Due to the fact that leasing is an important financial solution used by many organisations its knowledge is needed. The IFRS 16 eliminated the distinction between operating and finance leases for lessees. The new standard requires to recognise nearly all leasing agreements on the balance sheet. The aim of the article is to compare the general rules of IFRS 16 with the Polish accounting laws. The study used the following research methods: literature studies, analysis of deeds, inference.

Keywords: leasing, IFRS 16, domestic accounting standard.

Streszczenie: Ciągły rozwój gospodarki wiąże się z prowadzeniem badań i wprowadzaniem zmian. W 2006 r. Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych oceniła dotychczas stosowane Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) nr 17 Leasing, opublikowane przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASC). Zmiany zostały ocenione negatywnie. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB) rozpoczęła prace mające na celu nowelizację przepisów. W 2016 r. opublikowano treść Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) nr 16. Regulacja będzie obowiązywała od 1 stycznia 2019 r. Celem artykułu jest porównanie obowiązujących standardów z nowymi. W związku z wprowadzoną nowelizacją zmieni się struktura kosztów w sprawozdaniach. W tekście podjęto próbę uzasadnienia tezy, iż nowe regulacje będą miały znaczne skutki dla większości branż w Polsce. Przedstawiono w nim też nowe zmiany i wpływ na poszczególne segmenty gospodarki. Zastosowano metodę analizy porównawczej, która objęła studia literaturowe.

Słowa kluczowe: leasing, sprawozdanie finansowe, użytkowanie środka trwałego, jednolity model rachunkowości.

1. Wstęp

Regulacje w rachunkowości, stanowiące nieodłączny element działalności podmiotów gospodarczych, mają na celu ujednolicenie organizacji przedsiębiorstwa. Udzielane informacje w formie sprawozdań finansowych zawierają określone wytyczne określające sposób ich prezentacji. Transakcje spółek w tworzonych sprawozdaniach są wierniej odzwierciedlane. Najbardziej istotną regulacją dotyczącą sporządzania sprawozdań finansowych w Polsce jest ustawa o rachunkowości (uor). Regulacja zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące prowadzenia ksiąg rachunkowych, a załączniki do niej stanowią teoretyczny przykład oraz podstawę do prowadzenia wybranych części sprawozdań. Uor reguluje wiele aspektów związanych z rachunkowością, np. są to standardy dotyczące rachunku przepływów pieniężnych, podatku dochodowego, działalności deweloperskiej itd.

Jeśli jakkolwiek dziedzina nie jest regulowana w uor, jednostki gospodarcze mają możliwość zastosowania regulacji zawartych w MSR lub MSSR. Aby móc korzystać z Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, należy spełnić odgórnie ustalone warunki. Jeśli regulacje nie są sprzeczne z polskimi przepisami bilansowymi, decyzję o możliwości stosowania MSSF podejmuje organ zatwierdzający. MSSF stale podlegają ulepszeniom.

W zależności od zapotrzebowania są one aktualizowane lub tworzone od nowa. IFRS stale pracuje nad tym, aby MSSF były globalnymi standardami obowiązującymi jednostki finansowe. Oznacza to, że powinny być one zrozumiałe oraz powszechne, czyli stosowane w praktyce [Frendzel i in. 2012, s. 7; Nita (red.) 2017, s. 23-26].

Elementy regulowane przez IFRS to dotychczas stosowane MSR. Regulacje dotyczą znaczących kategorii rachunkowości: od zastosowania MSSF po raz pierwszy (MSSF 1) po umowy ubezpieczeniowe (MSSF 17). W skład regulacji wchodzi m.in. standard zatytułowany Leasing (MSSF 16).

Celem artykułu jest porównanie dotychczas stosowanych regulacji ze zmianami wprowadzonymi przez IFRS, które mają kluczowe znaczenie dla podmiotów korzystających z transakcji leasingu w przedsiębiorstwie. W artykule zestawiono pojęcie leasingu w odniesieniu do poszczególnych regulacji. Skupiono się na przedstawieniu skutków, które będą odczuwalne dla przedsiębiorstw stosujących MSSF. W artykule jako metodę badawczą zastosowano studia literaturowe.

2. Specyfika leasingu

Leasing jest sposobem finansowania, który umożliwia podmiotom gospodarczym użytkowanie środków trwałych bez konieczności ich zakupu. Transakcja leasingu jest korzystna dla obu podmiotów zawierających umowę. Jednej stronie daje możliwość użytkowania środka trwałego bez konieczności jego zakupu, zaś druga strona osiąga korzyści finansowe z tytułu transakcji. Leasing polega na zawarciu umowy między leasingodawcą i leasingobiorcą (korzystającym). Leasingobiorca może być finansującym – wówczas do tej jednostki należy nabyty lub wytworzony majątek, który jest oddawany w leasing, leasingobiorca może też być jedynie korzystającym – wówczas użytkuje on daną część majątku finansowego w zamian za uiszczanie ratalnej opłaty; w trakcie użytkowania przedmiotu leasingu nie przejmuje praw własności do niego [Gierusz, Gierusz (red.) 2017, s. 229].

Umowa leasingu musi mieć z góry określone warunki. Każda ze stron ma jasno przedstawione informacje na temat czasu trwania, momentu rozpoczęcia oraz zakończenia leasingu, okresu użytkowania i ratalnych opłat związanych z zawartym przedsięwzięciem [Pfaff (red.) 2017, s. 196-197]. Środek trwały, który jest użytkowany przez jednostkę na podstawie umowy leasingu finansowego, jest zawarty w aktywach leasingobiorcy, mimo że w dalszym ciągu należy do leasingodawcy. Zależność istnieje ponieważ korzyści, które wiążą się z użytkowaniem środka trwałego, są uzyskiwane przez leasingobiorcę. Leasingodawca zawiera środek trwały w aktywach – jako należności z tytułu leasingu finansowego, które są uzyskiwane w formie należnych odsetek [Walińska (red.) 2016a, s. 55].

Umowa leasingu stwarza koszty uzyskania przychodu finansującego, które zawierają wydatki związane z nabyciem lub wytworzeniem przedmiotu umowy. Od tej kwoty odejmowane są płatności za wartość początkową przez korzystającego. Należność otrzymywana jest z tytułu spłaty równowartości przedmiotu umowy i sta-

nowi kwotę faktyczną, która jest pozyskiwana przez finansującego. Gdy własność przedmiotu leasingu została przeniesiona, a nie odnotowano dokonania spłaty wartości początkowej, koszty uzyskania przychodu dla finansującego zostaną zawyżone. Różnica między wydatkami na wytworzenie lub nabycie przedmiotu leasingu będzie wyższa niż w razie dokonania transakcji pełnej spłaty wartości początkowej przedmiotu umowy leasingu [Bartosiewicz 2015, s. 270].

Leasing zaliczany jest do form finansowania alternatywnych względem kredytu. Polega on, jak już wspomniano, na dostarczeniu zawartego w umowie przedmiotu leasingu, z jednoczesnym zobowiązaniem leasingobiorcy do płacenia ustalonej opłaty leasingowej w ratach. Z tego względu leasing określany jest jako kredyt rzeczowy. Jest sposobem finansowania inwestycji umożliwiającym korzystanie ze środków trwałych na określony czas. Leasing należy do transakcji, które nie mogą być oferowane przez banki, a jedynie przez spółki zależne banków, i stanowić może zamiennik dla kredytów inwestycyjnych. Motywem zawierania umowy leasingu zamiast zaciągania kredytu inwestycyjnego jest chęć przyspieszenia zaliczenia do kosztów poniesionych przez jednostkę wydatków inwestycyjnych. Umożliwia to uzyskanie korzyści podatkowych oraz zapobiega poddawaniu się weryfikacji banków w celu ustalenia zdolności kredytowej [Cebrowska (red.) 2006, s. 113; Kudła 2013, s. 133-134].

3. Leasing a ustawa o rachunkowości

Transakcja leasingu bazuje na umowie między finansującym a korzystającym. Dotyczy ona odpłatnego użytkowania środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych [Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 3]. Uor reguluje sposób kwalifikacji poszczególnych składników majątku w aktywach obu stron.

Aby zakwalifikować transakcję do leasingu finansowego, należy spełnić warunki określone w uor – zastosowanie chociaż jednego warunku jest równoznaczne z zaliczeniem przedmiotu leasingu do aktywów trwałych korzystającego. Pierwszym warunkiem jest przeniesienie własności przedmiotu na korzystającego po zakończeniu okresu, na który umowa została zawarta, co oznacza, że po przekroczeniu terminu umowy leasingu przedmiot musi stać się własnością korzystającego. Umowa może też zawierać regulację umożliwiającą leasingobiorcy zakup przedmiotu leasingu po zakończeniu okresu umowy. Cena przedmiotu musi być niższa od wartości rynkowej z dnia zawarcia transakcji leasingu, co daje gwarancję, że korzystający zdecyduje się na nabycie przedmiotu. Innym warunkiem może być zawarcie umowy na okres równy ekonomicznej użyteczności przedmiotu leasingu. Nie może wynieść on mniej niż $\frac{3}{4}$ tego czasu. W dalszym ciągu występuje możliwość przeniesienia na leasingobiorcę prawa użytkowania po okresie umowy. Zaliczenie przedmiotu leasingu do aktywów korzystającego może wystąpić również, gdy suma zdyskontowanych opłat narzuconych przez leasingodawcę przekroczy 90% wartości rynkowej przedmiotu na dzień zawarcia umowy. Przy naliczaniu opłat nie uwzględnia się takich

kosztów, jak np. podatek czy składka na ubezpieczenie danego przedmiotu. Kolejny warunek to zawarcie w umowie informacji, że po zakończeniu jej zostanie zawarta kolejna, świadcząca o dalszym, odpłatnym użytkowaniu przedmiotu lub o przedłużeniu dotychczasowo obowiązującej. W przypadku przedłużenia transakcji warunki mają być korzystniejsze. Oprócz tego jest możliwość zobowiązania korzystającego do pokrycia kosztów lub strat w razie wypowiedzenia umowy. Ostatnim czynnikiem dającym możliwość zakwalifikowania transakcji do leasingu finansowego jest informacja w umowie o tym, że przedmiot leasingu został dostosowany do preferencji korzystającego i jest on jedyną osobą upoważnioną do korzystania z niego [Walińska (red.) 2016b, s. 154-155].

W przypadku leasingu operacyjnego należy spełnić wszystkie ustalone w uor warunki. W razie niespełnienia któregokolwiek z założeń umowa klasyfikowana jest jako leasing o charakterze finansowym. Pierwszy warunek to konieczność zawarcia umowy na czas określony, stanowiący minimum 40% normatywnego okresu amortyzacji. Przedmiot leasingu musi podlegać odpisom amortyzacyjnym lub umowa musi zostać zawarta na okres co najmniej 5 lat, przy czym przedmiot ma podlegać amortyzacji. Kolejną wytyczną jest suma opłat odpowiadających wartości początkowej przedmiotu leasingu (po odliczeniu należnego podatku). Ostatnim warunkiem jest niestosowanie przez leasingodawcę zwolnień od podatku dochodowego w dniu zawarcia umowy z leasingobiorcą [Fil; Walińska (red.) 2016b, s. 160].

4. Leasing w MSR 17 i MSSF 16

MSR nr 17 „Leasing”, podobnie jak uor, wyróżnia dwa rodzaje leasingu: operacyjny i finansowy. W teorii MSR 17 nie zawiera dokładnych wytycznych określających ramy klasyfikowania poszczególnych modeli leasingu. Z tego powodu jednostki zawierające umowy leasingu, opierające się na przepisach MSR, ustalają między sobą samodzielnie, jaka forma leasingu zostaje przyjęta. Jest to zależne od uzyskanych korzyści oraz od tego, który rodzaj umowy jest bardziej dogodny dla obu stron.

Do września 2018 r. obowiązującą regulacją zawierającą przepisy dotyczące leasingu były MSR 17 „Leasing” przyjęte przez IASC w 1997 r. W roku 2006 IASB podjęła się prac, które mają na celu aktualizację wyżej wymienionej ustawy. Jest to skutek negatywnej oceny amerykańskiej komisji papierów wartościowych dotychczas stosowanej ustawy z 1997 r. W roku 2016 została opublikowana oficjalna treść nowych standardów, jakimi są MSR „Leasing”. Zaczną one obowiązywać od kolejnego okresu sprawozdawczego – od 1 stycznia 2019 r. [Trzpiola, Magdziarz 2017, s. 68].

Głównym powodem, dla którego powstała nowa regulacja, była potrzeba wyeliminowania dotychczasowych praktyk polegających na nieujmowaniu w bilansie korzystającego skutków zawartych umów leasingu (tak zwane finansowanie pozabilansowe) [Pfaff J. (red.) 2017, s. 215]. Oznacza to, że jednostki będą zobowiązane do ujmowania większości transakcji związanych z leasingiem w bilansie. Dotych-

czas, na podstawie MSR nr 17, leasingowany majątek leasingodawcy był klasyfikowany pozabilansowo lub bilansowo, w zależności od przyjętego modelu leasingu. W dalszym ciągu będzie obowiązywał podział na leasing finansowy i operacyjny, jednak transakcje te od 2019 r. będą miały obowiązujący jednolity model rachunkowości leasingu korzystającego. IASB doszła do wniosku, że obie transakcje wiążą się z przepływem pieniężnym i nie ma powodu, dla którego jedno zobowiązanie ma być ujmowane w bilansie, a drugie nie [Gierusz, Gierusz (red.) 2017, s. 647-649]. Oznacza to, że jednostka gospodarcza przedstawi z jednej strony prawo do użytkowania aktywów, z drugiej zaś – zobowiązania z tytułu leasingu. Użyteczność przedstawianych przez jednostkę gospodarczą danych zostanie zwiększona [Kuzior 2016, s. 170].

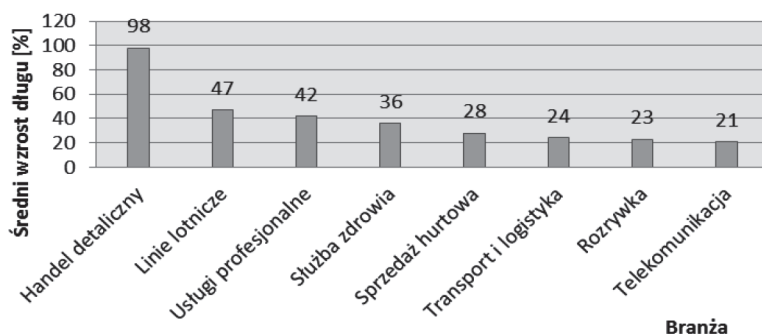
Kolejne zmiany wiążą się z obowiązkiem leasingobiorcy, jakim jest wycena zobowiązań, które powstały wraz z zawarciem umowy. Jest to jeden z niezbędnych elementów wprowadzenia jednolitego modelu rachunkowości leasingu. Sprawozdania finansowe mają być odzwierciedleniem bieżącej wartości płatności, które pojawią się w przyszłości. Ułatwi to zastosowanie ustalonej stopy procentowej leasingu. Obowiązkiem każdej jednostki gospodarczej będzie prezentacja aktywów i zobowiązań powstałych wraz z zawarciem umowy leasingowej. Informacje te będą odzwierciedlane obligatoryjnie w sprawozdaniach finansowych. W tabeli 1 przedstawiono, jakie poszczególne elementy należy wziąć pod uwagę przy wycenie zobowiązań powstałych wraz z zawarciem umowy leasingu.

Tabela 1. Składowe powstałych zobowiązań oraz składników majątku

Powstałe zobowiązania	Składniki majątku
1. Płatności, które wynikają z umowy	1. Zobowiązania z tytułu leasingu
2. Warunkowe płatności leasingowe uzależnione od kształtowania się np. stóp procentowych	2. Początkowe koszty bezpośrednie
3. Gwarantowana wartość rezydualna przedmiotu umowy	3. Zapłacone z góry płatności leasingowe
4. Kwoty wnoszone z tytułu realizacji opcji zakupu	4. Przewidywany koszt demontażu środka
5. Płatności za wcześniejsze zakończenie	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pfaff (red.) 2017, s. 216-217].

Dodatkowym czynnikiem odróżniającym MSSF 16 od MSR 17 jest rozliczanie kosztów leasingu operacyjnego. Koszty operacyjne, które dotychczas należały do usług obcych, będą amortyzowane (wywoła to zwiększenie kosztów operacyjnych) oraz naliczane będą odsetki (koszty finansowe). Odsetki będą ustalane na podstawie stopy procentowej leasingu. Zwiększą się wydatki przedsiębiorców dotyczące działalności finansowej, co będzie miało wpływ zarówno na strukturę długu, jak i EBIT-DA spółek. Nowy standard wpłynie na poszczególne branże. Większość branż korzysta z leasingu finansowego, więc struktura kosztów zmieni się w zależności od specyfiki konkretnej branży.

Rys. 1. Średni przewidywany wzrost długu dla poszczególnych branż

Źródło: [Maślak, Sitkowska 2016].

Wykonano badania, na podstawie których wykazano, iż nastąpi wzrost długu jednostek. Obserwacje spółek przeprowadzone przez PwC wskazują na znaczne zmiany w strukturach finansowych spółek. Wyniki badań zaprezentowano na rys. 1. Ukazano na nim segmenty rynku, na które najbardziej wpłyną zmiany wprowadzone przez IASB. Przedstawione dane wskazują, iż skutki będą najbardziej odczuwalne w branży handlu detalicznego [Maślak, Sitkowska 2016, s. 3-8].

5. Zakończenie

Można przyjąć, że MSSF obowiązujące od 2019 r. wniosą wiele ulepszeń w systemie rachunkowości; mianowicie:

- główne wytyczne dotyczące sprawozdań finansowych – tj. rzetelność, przejrzystość – będą jeszcze lepiej spełnione przy stosowaniu nowych zasad;
- sprawozdania finansowe, które będą od przyszłego roku odpowiadać wymaganiom MSSF 16, będą łatwiejsze do analizy oraz do porównywania poszczególnych spółek;
- zawieranie umów, które dla przedsiębiorców są bardziej komfortowe, zostanie ograniczone – przepisy staną się bardziej konkretne i praktyczne; jest to kolejny krok do usystematyzowania rachunkowości w polskich jednostkach gospodarczych;
- od roku sprawozdawczego 2019 elementy związane z leasingiem będą ujmowane w sposób obligacyjny w bilansie.

Gdy jednostki gospodarcze szczegółowo wdrożą wprowadzone zmiany, ich ocena będzie o wiele łatwiejsza i wiarygodniejsza. W ogólnym rozrachunku wprowadzone zmiany będą miały pozytywny wpływ na wiarygodność i rzetelność jednostek stosujących regulacje MSSF. Ujednolicenie przepisów to element niezbędny do zachowania porządku i ciągłości w sprawozdaniach finansowych.

Literatura

- Bartosiewicz A., 2015, *PIT. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Buk H., 2018, *Międzynarodowe standardy rachunkowości w praktyce*, CeDeWu, Warszawa.
- Cebrowska T. (red.), 2006, *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gierusz J., Gierusz M. (red.), 2017, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w teorii i praktyce*, ODDK Spółka z o.o. S.k., Gdańsk.
- Fil A., <https://ksiegowosc.infor.pl/rachunkowosc/zasady-ogolne/128972,Leasing-w-rachunkowosci-i-podatkach.html>.
- Frendzel M., Ignatowski R., Kabalski P., 2012, *Najnowsze zmiany w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Kudła J., 2013, *Instrumenty finansowe i ich zastosowania*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa.
- Kuzior A., 2016, *Nowy model rachunkowości leasingu i jego konsekwencje*, http://www.soep.ue.poznan.pl/jdownloads/Wszystkie%20numery/Rok%202016/12_kuzior.pdf (25.10.2018).
- Maślak R., Sitkowska I., 2016, *Zmiana standardu leasingowego. Czy jesteś na nią gotowy?*, <https://www.pwc.pl/pl/mssf/assets/mssf-16-broszura-pwc.pdf>.
- Ministerstwo Finansów, https://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=380c1caf-e997-4fd4-b3bc-765a09ea2b19&groupId=764034 (25.10.2018).
- Nita B. (red.), 2017, *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- Pfaff J. (red.), 2017, *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Trzpięła K., Magdziarz G., 2017, *Porównanie przepisów ustawy o rachunkowości i MSR/MSSF*, Finansowo-Księgowa FK – Wydawnictwo Wiedza i Praktyka, Warszawa 2017.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 1994 nr 121, poz. 591).
- Walińska E. (red.), 2016a, *Meritum. Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Walińska E. (red.), 2016b, *Ustawa o rachunkowości: komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

LEASE VS. IFRS – ASSESSMENT OF CHANGES

Summary: Global economic development is associated with changes. In 2006, the United States Securities and Exchange Commission (SEC) assessed heretofore used International Accounting Standards (IAS), number 17th Leasing, that had been published by International Accounting Standards Committee (IASC). Regulations were assessed negatively. The International Accounting Standards Board (IASB) undertook actions to amending the regulations. In 2016 the content of the number 16th of International Financial Reporting Standard (IFRS) was published. January 1, 2019 is set as the starting point the regulation will apply from. The aim of the paper is to compare existing standards to the new ones. It has been attempted the proof of the thesis that the new regulations will have a significant impact on the majority of the industries in Poland. Changes that are coming will be presented along with their impact on particular segments of the economy. The comparative analysis method was used, which included literature studies.

Keywords: lease, financial statement, exploitation of fixed asset, uniform accounting model.

SYLWIA STĘPIEŃ

e-mail: sylwia.j.stepien@gmail.com.pl

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZASADNICZE ZMIANY W USTAWIE O PRZECIWDZIAŁANIU PRANIU PIENIĘDZY I FINANSOWANIU TERRORYZMU

JEL Classification: H21

Streszczenie: Artykuł przedstawia problematykę nowelizacji ustawy dotyczącej prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu. Zmieniająca się technologia oraz postępująca globalizacja powodują, że do walki z tymi przestępstwami potrzebne są zmiany, które pozwolą szybko wykryć ryzyko naruszania prawa. Z tego powodu ważne jest zawieranie m.in. współpracy z Europol, zwiększenie kompetencji Generalnego Inspektora Informacji Finansowej oraz zwiększenie liczby instytucji obowiązanych. Wszystkie te czynności wiążą się z poprawą bezpieczeństwa mieszkańców Europy, a przede wszystkim obywateli polskich. Zadaniem wprowadzanych zmian jest także dostosowanie polskiego systemu prawnego do systemu europejskiego oraz poprawa skuteczności polskich służb zwalczających przestępstwa prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Celem artykułu jest przybliżenie zmian wprowadzonych w akcie prawnym oraz dokonanie ich obiektywnej oceny. W pracy wykorzystano takie metody badań, jak: analiza aktów prawnych, dedukcja i indukcja.

Słowa kluczowe: nowelizacja ustawy, pranie pieniędzy, finansowanie terroryzmu, Europol, instytucje obowiązane.

1. Wstęp

Zarys polskiego systemu prawnego dotyczącego zapobiegania praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu kształtował się dość długo. Pojawiające się w ostatnim czasie zagrożenia atakami terrorystycznymi przyczyniły się do zwiększenia bezpieczeństwa Europy, a przede wszystkim UE. Polska jako długoletni członek tejże unii musiała zastosować się do dyrektywy 2015/849 [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. ...], co zmobilizowało kraj do uchwalenia ustawy z dnia 1 marca 2018 r. Ustawa ta wskazuje podmioty i organy (oraz ich uprawnienia i zadania) zwalczające zagrożenie prania brudnych pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Według komunikatu Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF) ma ona także poprawić efektywność systemu prawnego w Polsce w zwalczaniu tych przestępstw. Nowy porządek prawny wprowadza istotne zmiany dotyczące m.in. podmiotów zobligowanych do stosowania zapisów z ustawy, tj. rozszerzenie instytucji obowiązanej, precyzując ją jako:

- podmioty prowadzące działalność gospodarczą, która wiąże się z wymianą pomiędzy walutami wirtualnymi, walutami wirtualnymi i środkami płatniczymi lub pośredniczącymi takiej wymianie,
- przedsiębiorcy którzy nie pełnią innych instytucji obowiązków i świadczą usługi polegające na m.in. zapewnieniu siedziby, adresu prowadzenia działalności, adresu korespondencyjnego dla jednostki nieposiadającej osobowości prawnej lub pełnienia funkcji członka zarządu w jednostce nieposiadającej osobowości prawnej a także podmiotom tworzącym osoby prawne oraz jednostki nieposiadającej osobowości prawnej,
- przedsiębiorcy zgodnie z ustawą o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej, którzy prowadzą działalność polegającą na udostępnianiu skrytek sejfowych [Internet 2, rozdział 1].

Do instytucji obowiązków nadal należą doradcy podatkowi, biegli rewidenci i podmioty prowadzące księgi rachunkowe. Ponieważ podmioty te mają dostęp do szerokich danych finansowych, stanowią one duży udział w całym procesie [Internet 1]. W artykule autorka przybliży zadania i obowiązki instytucji obowiązków oraz przedstawia zmiany wprowadzane przez ustawę dotyczące m.in. Generalnego Inspektora, gromadzonych informacji, sankcji, wykrywania ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

2. Środki bezpieczeństwa finansowego

Główną rolę w ocenie krajowego ryzyka odgrywa Generalny Inspektor Informacji Finansowej (GIIF), który dokonuje jej zgodnie ze sprawozdaniem Komisji Europejskiej i na bieżąco sprawdza jej aktualność. Jego praca jest po części uzależniona od jednostek obowiązków, które z nim współpracują, tj. przekazują mu informacje i dokumenty, które mogą mieć bezpośredni wpływ na sporządzenie oceny ryzyka. Jednostki obowiązane również sporządzają swoje krajowe oceny ryzyka i na żądanie Generalnego Inspektora muszą je przekazać do jego weryfikacji. Krajowa ocena ryzyka powinna zawierać:

- opis sposobu wykonania krajowej oceny ryzyka,
- przedstawienie zdarzeń związanych z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu,
- przytoczenie unormowań związanych z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu,
- określenie poziomu krajowego ryzyka,
- wnioski.

Następnie krajowa ocena ryzyka jest opiniowana przez Komitet Bezpieczeństwa Finansowego i zostaje przekazana do akceptacji Ministra Właściwego do spraw Finansów Publicznych. Jeśli ocenie ryzyka uda się przejść te etapy, zostaje opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej, a Generalny Inspektor może sporządzić

tok postępowania ograniczający ryzyko prania pieniędzy i finansowania terroryzmu [Internet 2, rozdział 1].

Ustawa wskazuje także środki bezpieczeństwa finansowego, które instytucje obowiązane powinny stosować wobec swoich klientów. Instytucje obowiązane rozpoznając ryzyko prania brudnych pieniędzy lub finansowania terroryzmu biorą pod uwagę w szczególności:

- rodzaj klienta,
- obszar geograficzny,
- przeznaczenie rachunku oraz rodzaj usług/produktów,
- wartość deponowanych środków oraz wykonywanych transakcji z rachunku,
- celowość, długość trwania oraz powtarzalność stosunków gospodarczych.

Środki bezpieczeństwa stosuje się w przypadku:

- a) nawiązania stosunku gospodarczego,
- b) przeprowadzenia operacji okazjonalnej:
 - o równowartości 15 000 euro lub więcej, bez względu na to, czy dana operacja jest przeprowadzona pojedynczo, czy operacje wydają się ze sobą powiązane, lub
 - transfer środków pieniężnych na kwotę przekraczającą 1000 euro,
- c) przeprowadzenia gotówkowej transakcji okazjonalnej o wartości 10 000 euro lub większej w przypadku przedsiębiorców przyjmujących lub płacących za towary w gotówce, niezależnie od tego, czy jest to pojedyncza operacja, czy kilka ze sobą powiązanych,
- d) obstawiania lub odbioru wygranych o równowartości 2000 euro lub większych,
- e) domniemania prania brudnych pieniędzy lub finansowania terroryzmu,
- f) braku wiarygodności lub kompletności otrzymanych dotychczas danych.

Jeśli istnieje podejrzenie o wystąpienie ryzyka prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, to instytucje obowiązane są zobligowane do identyfikacji klienta oraz weryfikacji danych z aktualnym dokumentem potwierdzającym jego tożsamość oraz powiadomienia Generalnego Inspektora o zaistniałym ryzyku [Internet 4].

Może dojść do sytuacji, że instytucja obowiązana nie może zastosować któregoś z punktów środków bezpieczeństwa finansowego. Wtedy nie ma możliwości nawiązania stosunku gospodarczego lub przeprowadzenia jakiejkolwiek transakcji. Instytucja sprawdza, czy niemożność zastosowania bezpieczeństwa stanowi podstawę do poinformowania o tym Generalnego Inspektora [Internet 2, rozdział 5, art. 41.1].

3. Współpraca z zagranicznymi jednostkami

W ustawie pojawiły się także zmiany dotyczące współpracy Generalnego Inspektora z zagranicznymi jednostkami analityki finansowej oraz Europol. To ważny punkt ze względu na poprawę efektywności wykrywania przestępstw prania pieniędzy i finansowania terroryzmu na arenie międzynarodowej, a nie tylko krajowej.

wej. Zgodnie z zapisami ustawy Generalny Inspektor może udostępniać informacje i dokumenty zagranicznym jednostkom analityki finansowej w odpowiedzi na ich wcześniejszy wniosek, w tym także państwom niebędącym członkami Unii Europejskiej. Udostępnienie takich informacji następuje w terminie 30 dni od otrzymania żądania, a ich możliwość wykorzystania została określona w dyrektywie 2015/849, przepisach krajowych wprowadzających tę dyrektywę oraz przepisach międzynarodowych regulujących zadania jednostek analityki finansowej [Internet 2, rozdział 9]. Dane te mogą pomóc jednostkom analityki finansowej podjąć odpowiednie kroki w dalszym postępowaniu w stosunku do osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu.

Generalny Inspektor ma również prawo do pozyskania informacji od zagranicznych jednostek analityki finansowej o podmiotach podejrzanych. Może także uzyskać zgodę na udostępnienie tych danych sądom lub innym organom z nim współpracującym. Generalny Inspektor może dokonywać wymiany informacji z Agencją Unii Europejskiej (Europolem) bezpośrednio lub przy współpracy z Jednostką Krajową Europolu, a warunki takiej wymiany są określane na podstawie umowy między Generalnym Inspektorem a szefem krajowego Europolu [Internet 2, rozdział 9].

4. Kontrola instytucji obowiązanych

Kolejną ważną funkcją wpływającą na efektywne skutki uchwalenia ustawy jest kontrolowanie podmiotów zobligowanych ustawą. Głównym podmiotem uprawnionym do przeprowadzania kontroli w jednostkach obowiązanych jest Generalny Inspektor Informacji Finansowej, który opracowuje i udostępnia informacje o obszarach i podmiotach najbardziej narażonych na pranie pieniędzy lub finansowanie terroryzmu. Dane te są przydatne dla podmiotów uprawnionych do opracowania rocznego planu kontroli oraz jej przeprowadzenia; są nimi m.in. Prezes Narodowego Banku Polskiego, Komisja Nadzoru Finansowego, Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa. Generalny Inspektor oraz podmioty wymienione mają również prawo do przeprowadzenia tzw. kontroli doraźnej, czyli nieuwzględnionej w rocznym planie. Każda kontrola jest wykonywana przez co najmniej dwóch pracowników komórki organizacyjnej upoważnionych w formie pisemnej. Miejscem wykonywania kontroli jest siedziba kontrolowanej jednostki lub każde inne miejsce związane z prowadzoną przez daną jednostkę działalnością, mające wpływ na wyniki kontroli. Kontrolowane jednostki są zobowiązane do zapewnienia odpowiednich warunków i środków do przeprowadzenia sprawnej kontroli – muszą udostępnić w danym momencie wymagane dokumenty, udzielać terminowych informacji, umożliwić sporządzenie kopii dokumentów, udostępnić wszystkie potrzebne materiały mające bezpośredni wpływ na wyniki kontroli [Internet 2, rozdział 12]. Generalny Inspektor ma prawo do przeprowadzenia kontroli przestrzegania przepisów ustawy nie tylko na terytorium naszego kraju, ale także na terytorium krajów będą-

cych członkami UE, co ułatwia działanie systemu zapobiegającemu praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu [Internet 2, rozdział 12].

5. Sankcje administracyjne

Ustawa przewiduje też kary administracyjne za niedopełnienie obowiązków lub naruszenie kompetencji przez instytucje obowiązane. Do kar tych zalicza się:

- kary pieniężne nakładane są w wysokości dwukrotności sumy korzyści lub strat unikniętej przez daną instytucję obowiązaną, a jeśli sumy tej nie można określić, kara jest nakładana maksymalnie do wysokości 1 mln euro, a w przypadku osób fizycznych do wysokości 20 868 500 zł, natomiast jeśli chodzi o osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, to kara nakładana jest maksymalnie do wysokości 5 mln euro albo 10% naliczane od zysku wykazanego w ostatnim zatwierdzonym sprawozdaniu finansowym,
- zaprzestanie wykonywania danej czynności przez jednostkę obowiązaną,
- cofnięcie koncesji lub zezwolenia albo wykreślenie z rejestru działalności regulowanej,
- opublikowanie informacji o naruszeniu przepisów przez jednostkę obowiązaną w Biuletynie Informacji Publicznej,
- nałożenie zakazu wykonywania obowiązków kierownika przez osobę odpowiedzialną za naruszenie przepisów ustawy na okres nie dłuższy niż rok.

W momencie podjęcia decyzji o nałożeniu kary administracyjnej przez podmioty do tego uprawnione bierze się pod uwagę przede wszystkim wagę i czas trwania naruszenia przepisów oraz zakres obowiązków wykonywanych przez daną instytucję obowiązaną, jej możliwości finansowe oraz korzyści, jakie uzyskiwała z tego tytułu. Uwzględnia się także straty poniesione przez osoby trzecie w związku z naruszeniem przepisów ustawy [Internet 2, rozdział 13].

Należy również zwrócić uwagę na to, że za naruszenie przepisów ustawy, grozi również, oprócz kar administracyjnych, odpowiedzialność karna. Z artykułu 156 ustawy wynika, iż każdy, kto działa w imieniu lub na rzecz instytucji obowiązanej, może podlegać karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Dzieje się tak w przypadku niedopełnienia obowiązku poinformowania Generalnego Inspektora o podejrzeniu popełniania przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu albo umyślnego przekazania nieprawdziwych informacji lub ich zatajenie [Internet 2, rozdział 14].

6. Analiza raportów Generalnego Inspektora oraz Najwyższej Izby Kontroli

Jak podaje Sprawozdanie Generalnego Inspektora, w systemie informatycznym Generalnego Inspektora Informacji Finansowej zarejestrowano 4115 zawiadomień

o działalności i transakcjach podejrzanych, na podstawie których było wykonywanych 2567 postanowień analitycznych. Wynikiem postępowań było zgłoszenie 171 spraw do prokuratury na łączną kwotę 6,1 mld zł, zablokowanie 351 rachunków, na których zgromadzono łącznie 140,6 mln zł, a także wstrzymanie 21 transakcji na kwotę 3 mln zł. Nadal największą liczbą zgłoszeń wiąże się z podejrzeniem oszustw podatkowych, tj. wyłudzeniem zwrotu czy niepłaceniem należnego podatku VAT. Inne najczęstsze zgłoszenia dotyczyły m.in. obrotu paliwami, artykułami spożywczymi, sprzętem elektronicznym oraz tekstyliami.

Można wywnioskować również, iż łączna liczba zawiadomień ciągle rośnie, a od 5 lat ich liczba przekracza 3 tys. Przyczynia się to do większych możliwości wykrycia podmiotów naruszających przepisy lub dokonujących przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Głównym zadaniem GIIF i instytucji z nim współpracujących jest jak najszybsze wykrycie podejrzanych transakcji lub podmiotów, ich zidentyfikowanie oraz przeanalizowanie otrzymanych informacji, a także przekazanie ich do właściwych służb. Walka z finansowaniem terroryzmu jest trudna, ponieważ źródła finansowania terroryzmu są różnorodne, dlatego analizie GIIF podlegają transakcje zgłaszane jako podejrzane, a także legalne [Internet 6].

W sprawie poprawy skuteczności polskiego systemu prawnego dotyczącego przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu apelowała Najwyższa Izba Kontroli (NIK), która pozytywnie ocenia prace tylko Narodowego Banku Polskiego (NBP) oraz Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). NIK podkreśla, iż w 2014 r. zabezpieczono majątek na kwotę 1,2 mln zł, pomimo szacowań na 18,2 mld zł, co wskazuje na niską skuteczność systemu kontroli w Polsce. Wskazuje także na malejącą liczbę kontroli Departamentu Informacji Finansowej (w 2013 r. było 17 kontroli, w 2014 r. – 14, a w 2015 – tylko 6) oraz słabe wywiązywanie się ze swoich zadań takich instytucji obowiązanych, jak: sądy apelacyjne, wojewodowie, prezydenci miast [Internet 8].

Z zaprezentowanych rozważań wynika, iż nie wszystkie aspekty naszego systemu funkcjonują prawidłowo i wymagają wprowadzenia zmian, które przyczyniłyby się do poprawy skuteczności zwalczania przestępstw prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

7. Podsumowanie

Przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu jest kluczowym problemem każdego państwa, które chce zapewnić swoim obywatelom bezpieczeństwo. Można zatem stwierdzić, iż odpowiednie uregulowania mogą przyczynić się do szybszego wykrycia podejrzanej transakcji i zminimalizować ryzyko popełnienia przestępstwa. Zadanie to nie jest łatwe i wymaga wielkiej wiedzy i doświadczenia. Rozpatrując raport NIK, nie można być w pełni przekonanym o skuteczności dotychczasowego systemu ze względu na niską efektywność przeprowadzanych kontroli i przekazu informacji [Internet 8]. Należy mieć nadzieję, iż wprowadzone

zmiany, takie jak m.in. zwiększenie liczby instytucji obowiązanych lub poszerzenie kompetencji GIIF, przyczynią się do jej poprawy, a efektem będzie zminimalizowanie liczby przestępstw prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu.

Literatura

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE.

Internet

- [1] <http://libra.ibuk.pl>, Monitor Księgowego, wydanie specjalne, 1/2018.
- [2] <http://orka.sejm.gov.pl>, tekst ustawy przyjętej przez Senat z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, rozdziały 1, 4, 5, 7, 9, 12, 13, 14.
- [3] <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000723>, Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. 2018, poz. 723).
- [4] <https://ksiegowosc.infor.pl/wiadomosci/785951,2,Sankcje-za-naruszenie-obowiazkow-z-ustawy-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu.html>.
- [5] <https://www.infor.pl/prawo/gmina/dzialalnosc-gospodarcza/2698945,2,Ustawa-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-nowe-obowiazki.html>.
- [6] <https://www.mf.gov.pl/documents/764034/1223641/Sprawozdanie+2017> –, Sprawozdanie Generalnego Inspektora informacji finansowej 2017.
- [7] <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-systemie-przeciwdzialania-praniu-pieniedzy-oraz-finansowaniu-terroryzmu.html>.
- [8] <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/bezpieczenstwo>.

FUNDAMENTAL CHANGES IN THE LAW ON COMBATING MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

Summary: The article presents the problem of amendment to the money laundering and terrorist financing act. Changing technology and advanced globalisation cause that to combating these crimes we need changes which will quickly detect the risk of violating the law. For the reason it is important to include the contacts with Europol or increasing competence General Inspector for Financial Information and increasing the number of *obligated institutions*. This is to contribute to the improvement of the security of the inhabitants of Europe, above all, of Polish. The changes aimed at also adaptaion Polish law to European law and improving the effectiveness of Polish services fighting money laundering and terrorist financing. The aim of article is presents changes in act and enable their an objective assessment. During writing the article following research methods were used: jural acts analysis, deduction and induction.

Keywords: amendment to act, money laundering, terrorist financing, Europol obligated institutions.

Streszczenie: W artykule zaprezentowano dostępne rozwiązania optymalizacyjne w podatku od nieruchomości. Przedstawiono w nim definicję oraz istotę optymalizacji obligatoryjnych obciążeń. Ponadto ukazano charakterystykę podatku od nieruchomości. Zwrócono również uwagę na kwestię ryzyka podatkowego. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że wadliwość systemu fiskalnego oraz prawo wyboru stwarzają wiele możliwości optymalizacyjnych w podatku od nieruchomości.

Słowa kluczowe: optymalizacja podatkowa, podatek od nieruchomości, podatki lokalne, ryzyko podatkowe.

1. Wstęp

Otoczająca przedsiębiorstwo rzeczywistość charakteryzuje się wysokim stopniem zmienności oraz złożoności. Wpływa to znacznie na osiąganie fundamentalnego celu jednostki, jakim jest maksymalizacja zysku właścicieli. Wymagane jest stosowanie takich rozwiązań, które zapewnią przedsiębiorstwu przetrwanie oraz możliwość dalszego rozwoju. Właściwe opracowanie strategii organizacji pozwala jej na osiągnięcie sukcesu gospodarczego; istotnym obszarem jest tu między innymi zarządzanie podatkami. Wykorzystanie odpowiednich narzędzi optymalizacji obciążeń fiskalnych może prowadzić do minimalizacji ciężaru oraz ryzyka podatkowego. Niezbędne jest wieloaspektowe podejście do wszystkich zobowiązań fiskalnych w przedsiębiorstwie. W Polsce jednym z obciążeń majątkowych jest podatek od nieruchomości. Ta z pozoru nieskomplikowana danina stała się przedmiotem licznych sporów podatników z organami podatkowymi.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i ocena dostępnych rozwiązań optymalizacyjnych w zakresie podatku od nieruchomości. W publikacji zaprezentowano zarówno istotę samej optymalizacji, jak i charakterystykę przedmiotowego obciążenia. Dodatkowo wyszczególniono obszary, w których możliwe jest zastosowanie metod minimalizujących ciężar fiskalny. W artykule, jako metody badawcze, wykorzystano analizę oraz krytykę literatury przedmiotu i aktów prawnych.

2. Istota optymalizacji podatkowej

Definicja pojęcia „optymalizacja podatkowa” nie została ujęta w przepisach prawnych. Wyrażenie to z reguły używane jest tylko przez praktyków prawa podatkowego, skoncentrowanych na minimalizacji obciążeń fiskalnych. Połączenie definicji dwóch słów: „optymalizacja” i „podatek”, prowadzi do możliwości uzyskania ambiwalentnego rozumienia całego zwrotu. Pierwszy człon omawianego wyrażenia oznacza wykorzystywanie metod matematycznych do otrzymania najkorzystniejszego rozwiązania przy uwzględnieniu danych założeń. Nie wyklucza to zatem rozpatrywania omawianego sformułowania z perspektywy organów fiskalnych, czyli ustalania takiej stawki podatkowej, aby maksymalizować dochody w sektorze publicznym [Ladziński 2008, s. 18].

Powszechnie tego zwrotu używa się jednak w całkowicie odmiennym znaczeniu. Termin „optymalizacja podatkowa” w obrocie gospodarczym oznacza „wybór zgodnego z prawem sposobu osiągnięcia określonego rezultatu ekonomicznego przy założeniu minimalizacji towarzyszących temu obciążeń podatkowych” [Ladziński 2008, s. 18].

Konieczne jest usytuowanie opisywanego zwrotu w aspekcie legalności. W przeciwieństwie do uchylecia się od opodatkowania czynności związane z tak rozumianą optymalizacją obciążeń fiskalnych znajdują się w granicach prawa. Podatnik nie ma konstytucyjnego obowiązku uiszczania maksymalnie wysokich kwot na rzecz państwa. W interesie podatnika jest znajomość własnych praw i umiejętność korzystania z nich. Wydźwięk omawianego wyrażenia z definicji nie jest pejoratywny, co wiąże się z brakiem zasadności w stawianiu wobec podmiotów stosujących metody optymalizacyjne zarzutów dotyczących obchodzenia przepisów prawnych.

Termin „optymalizacja podatkowa” jest conceptualnie bardzo zbliżony do unikania opodatkowania. Jedno i drugie pojęcie dotyczy dopuszczalnych przez prawo działań, zmierzających do uzyskania korzyści podatkowych, na przykład w postaci obniżenia podatku lub odroczenia terminu jego zapłaty na wiele lat. Najistotniejsza różnica przejawia się tym, że optymalizacja jest zgodna nie tylko z treścią, ale również z celem przepisów prawa fiskalnego, natomiast unikanie opodatkowania narusza ten zamiar. Postrzeganie zmniejszania ciężaru fiskalnego zależy od rozpatrywanej strony. Podatnicy i ich doradcy uważają takie działania za prawnie dozwoloną optymalizację. Organy skarbowe niechętnie skłaniają się do traktowania tych czynności jako akceptowalnych w świetle przepisów i rozpatrują je w kontekście unikania opodatkowania [Kuźniacki 2017, s. 16].

Elementem umożliwiającym redukcję obciążeń fiskalnych jest między innymi wadliwość legislacji podatkowej. Zgodnie z zasadą *nullum tributum sine lege* powstanie obowiązku świadczenia na rzecz państwa następuje jedynie na mocy ustawy. W przeciwieństwie do prawa cywilnego nie jest to dobrowolne porozumienie stron, lecz jednostronne kształtowanie przepisów przez ustawodawcę. Z tego względu niezbędne są precyzja i jasność obowiązujących norm prawnych. Jednakże w praktyce bardzo trudno spełnić postulat o całkowitej przejrzystości regulacji. Niejednoznacz-

ne przepisy oraz niesprecyzowane terminy stwarzają możliwość różnorodnej ich interpretacji. Właśnie ta niedoskonałość regulacji może zostać wykorzystana w celach optymalizacyjnych. W razie wątpliwości wykładni prawa obowiązuje reguła *in dubio pro tributario*, oznaczająca rozstrzyganie niejasności na korzyść podatnika [Brejda 2017, s. 78-79].

Optymalizacja pozycji finansowej za pośrednictwem minimalizacji obciążeń podatkowych jest pożądana w każdym podmiocie gospodarczym. Rozeznanie w różnorodnych możliwościach oraz właściwy dobór narzędzi optymalizacyjnych dla konkretnej jednostki to bardzo istotne kwestie. Przyjęcie odpowiednich strategii podatkowych umożliwia bowiem zgromadzenie oszczędności. Niewątpliwie sprzyja to rozwojowi przedsiębiorstwa, ekspansji na nowe rynki lub w pewnym stopniu zabezpiecza przed bankructwem w okresie dekonunktury. Konieczna jest zatem znajomość nie tylko obowiązków, ale i praw przysługujących jednostce, w szczególności prawa wyboru [Wyciślik 2014, s. 229].

3. Charakterystyka podatku od nieruchomości

Podatek od nieruchomości jest jednym z najstarszych obciążeń fiskalnych. Zgodnie z art. 46 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 2018, poz. 1025) za nieruchomości uznaje się części powierzchni ziemskiej, stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), oraz budynki trwale związane z gruntem, pod warunkiem że stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności.

W Polsce wskazane obciążenie należy do grupy podatków lokalnych pobieranych przez samorządy gminne, co uregulowano przepisami Ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. 2018, poz. 1445 ze zm.; dalej: u.p.o.l.).

Analizowany podatek stanowi jedno z największych źródeł dochodów własnych budżetu gminy. Średni udział tego obciążenia, z tytułu podatków lokalnych, w dochodach gmin w latach 2011-2015, wynosił średnio 83%. W całości dochodów gmin udział omawianego podatku w tamtym okresie wynosił średnio 33% [Internet 2].

Ze względu na jego charakterystykę przyporządkowuje się go również do grupy podatków majątkowych. Nałożona z tego tytułu danina obciąża bowiem samo posiadanie nieruchomości. Źródło zapłaty podatku jest wyrażone w ujęciu statycznym, czyli nie ulega zmianom w sensie realnym i nominalnym [Baran (red.) 2014, s. 497].

Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.p.o.l. opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości podlegają grunty, budynki lub ich części oraz budowle lub ich części związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Artykuł 3 ust. 1 u.p.o.l. definiuje podatników przedmiotowego obciążenia. Są nimi osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne będące właścicielami, użytkownikami wieczystymi, samoistnymi posiadaczami, a także w niektórych przypadkach – posiadaczami zależnymi nieruchomości lub ich części stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

Rozróżnieniem wyjściowym, pozwalającym na scharakteryzowanie systemu podatku od nieruchomości, jest sposób ustalania podstawy opodatkowania. W konsekwencji w literaturze wyodrębnia się system tradycyjny oraz katastralny [Lewandowski 2017, s. 62].

Pierwszy z nich bazuje na ilościowym sposobie ustalania podstawy opodatkowania. Jest to metoda najprostsza, silnie zakorzeniona w historii przedmiotowego podatku. Polski ustawodawca zastosował tę metodę do ustalania podstawy opodatkowania budynków i gruntów [Lewandowski 2017, s. 63].

System katastralny polega na ustalaniu podstawy na podstawie wartości nieruchomości. Ta forma opodatkowania jest uważana za sprawiedliwszą społecznie oraz bardziej odpowiadającą realiom gospodarczym. W polskim systemie prawnym ma zastosowanie jedynie do opodatkowywania budowli [Lewandowski 2017, s. 63].

Maksymalna wysokość stawek podatku od nieruchomości została określona w art. 5 ust. 1 u.p.o.l., jednakże to rada gminy w drodze uchwały ustala ich wysokość. Ponadto może ona różnicować wielkość stawek dla poszczególnych rodzajów przedmiotów opodatkowania, mając na uwadze m.in. lokalizację, stan techniczny budynków czy rodzaj prowadzonej działalności.

Na stronie Ministerstwa Finansów 18 czerwca 2018 r. opublikowano bazę stawek podatku od nieruchomości obowiązujących w poszczególnych gminach. W zestawieniu tym znajdują się również informacje o uchwałach rad gmin w zakresie przedmiotowego obciążenia. Takie wyszczególnienie stanowi niewątpliwie duże ułatwienie dla przedsiębiorców posiadających majątek w wielu lokalizacjach. Ponadto może być pomocnym narzędziem podczas podejmowania decyzji o miejscu nowej inwestycji [Internet 1].

Konstrukcja podatku od nieruchomości z pozoru może wydawać się nieskomplikowana. W ustawie o podatkach i opłatach lokalnych reguluje go zasadniczo niewiele przepisów. Jednakże praktyka stosowania prawa wykazała liczne wątpliwości interpretacyjne oraz kontrowersje. Świadczy o tym przede wszystkim znaczna liczba postępowań prowadzonych na gruncie analizowanego obciążenia. Wspomniane przepisy odsyłają bowiem do innych aktów prawnych, w tym do prawa budowlanego oraz cywilnego.

4. Rozwiązania optymalizacyjne w podatku od nieruchomości

Dobór odpowiednich narzędzi optymalizacji podatkowej zależy od indywidualnych charakterystyk przedsiębiorstwa. Konieczna jest zatem wieloaspektowa ocena obligatoryjnych obciążeń dotyczących danego podmiotu. Z tego względu niezasadne wydaje się poszukiwanie oszczędności fiskalnych jedynie w zakresie podatków podstawowych, tj. podatków dochodowych oraz podatku od towarów i usług. Skoncentrowanie wyłącznie na tych pozornie istotniejszych obciążeniach skutkuje niewykorzystaniem możliwości optymalizacyjnych na gruncie podatku od nieruchomości. W wielu przedsiębiorstwach wartość zobowiązania z tytułu omawianego obciąże-

nia przewyższa wartość podatku dochodowego. Przedstawiona sytuacja zachodzi w szczególności w podmiotach posiadających znaczny majątek trwały, lecz wykazujących relatywnie niski dochód.

Mimo że przepisy normujące podatek od nieruchomości nie są rozbudowane, pozostawiają podatnikowi do dyspozycji pewne możliwości. Wynikają one z intencji ustawodawcy, ale także z licznych wątpliwości interpretacyjnych, które co do zasady powinny być rozstrzygane na korzyść podatnika. Przedsiębiorstwa mogą wykorzystywać między innymi narzędzia w następujących obszarach:

- zwolnienia podmiotowego oraz przedmiotowego,
- klasyfikacji obiektów budowlanych.
- klasyfikacji gruntów,
- przedmiotu opodatkowania budowli.

Tabela 1 przedstawia wspomniane instrumenty optymalizacyjne z uwzględnieniem ryzyka wystąpienia sporu z organem podatkowym.

Tabela 1. Metody optymalizacji podatkowej w podatku od nieruchomości

Obszary optymalizacji podatkowej	Przykłady	Ryzyko sporu z organem podatkowym
Zwolnienia podmiotowe	Zwolnienie dla podmiotów prowadzących żłobki i kluby dziecięce w zakresie nieruchomości zajętych na prowadzenie żłobka lub klubu dziecięcego	Niskie
Zwolnienia przedmiotowe	Grunty stanowiące nieużytki, niezajęte na prowadzenie działalności gospodarczej	Niskie
	Budowle infrastruktury portowej	Niskie
Klasyfikacja obiektów budowlanych	Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego (sygn. akt SK 48/15) obiekt budowlany spełniający ustawowe cechy budynku nie może zostać uznany za budowlę, np. kontenery	Średnie
Klasyfikacja gruntów	Grunty rolne niezajęte na prowadzenie działalności gospodarczej, nawet jeżeli są w posiadaniu przedsiębiorcy, podlegają jedynie opodatkowaniu podatkiem rolnym – kilkukrotnie niższym	Średnie
Przedmiot opodatkowania budowli	Wyłączenie z opodatkowania części niebudowlanych budowli, np. urządzeń technicznych	Wysokie
	Kable w gruncie są opodatkowywane jako budowla. Natomiast w przypadku linii kablowych usytuowanych w kanalizacji kablowej opodatkowaniu podlega wyłącznie sama obudowa kabli	Średnie

Źródło: opracowanie własne.

Analizując przedstawione informacje, można zauważyć, że zarówno małe, średnie, jak i duże przedsiębiorstwa mogą wykorzystywać instrumenty w zakresie podat-

ku od nieruchomości. Jednakże to dla podmiotów o niskiej rentowności, a ogromnym majątku, często niewykorzystywanym do prowadzonej działalności gospodarczej, optymalizacja w zakresie przedmiotowego obciążenia ma szczególne znaczenie.

Ryzyko sporu z organem podatkowym jest w niektórych przypadkach relatywnie wysokie. Najmniej obciążone tym zagrożeniem są narzędzia wynikające wprost z ustawy, np. zwolnienia podmiotowe oraz przedmiotowe, natomiast kwestie związane z opodatkowaniem budowli stwarzają znaczne wątpliwości.

5. Podsumowanie

Podatek od nieruchomości z pozoru może wydawać się mało skomplikowany w konstrukcji i założeniach. Jednakże dokładniejsza analiza omawianego obciążenia prowadzi do odmiennych wniosków. Prawidłowe ustalenie wysokości zobowiązania fiskalnego wymaga bowiem od podatnika orientacji nie tylko w przepisach ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, ale również w prawie budowlanym, ustawach o podatku dochodowym czy kodeksie cywilnym. Niezbędna jest także znajomość orzecznictwa sądów administracyjnych. To jednak nie stanowi gwarancji uniknięcia sporu z organem podatkowym.

Nierzadko można zauważyć rozbieżności w stosowaniu prawa w różnych gminach. Wskazuje to niewątpliwie na wadliwość systemu fiskalnego w zakresie przedmiotowego obciążenia. W ostatnich latach odnotowano próby doskonalenia omawianych przepisów przez ustawodawcę. Jednakże nie wyeliminowano dotychczas wszystkich wątpliwości interpretacyjnych.

Wspomniana niedoskonałość oraz prawo wyboru stwarzają wiele możliwości optymalizacyjnych w podatku od nieruchomości. Mimo że przedmiotowe obciążenie w polskim systemie fiskalnym nie zalicza się do grupy podatków podstawowych, wymaga równie dokładnej analizy w wielu przedsiębiorstwach. Szczególne znaczenie odgrywa dla tych podmiotów, które charakteryzują się posiadaniem dużego majątku. Dopiero wykorzystanie odpowiednich instrumentów optymalizacyjnych ze wszystkich istotnych grup obciążeń fiskalnych może prowadzić do efektywnego zarządzania zobowiązaniami podatkowymi. Tym samym może skutkować poprawą kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa.

Literatura

- Baran B. (red.), 2014, *Meritum. Nieruchomości. Zagadnienia prawne i zarząd*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Brejda P., 2017, *Bezpieczeństwo podatników w świetle określoności prawa*, De Securitate et Defensio. O Bezpieczeństwie i Obronności, nr 1.
- Kuźniacki B., 2017, *Optymalizacja podatkowa w podatkach dochodowych*, Warszawa.
- Ladziński A., 2008, *Prawne granice optymalizacji podatkowej*, Przegląd Podatkowy, nr 6.

Lewandowski M., 2017, *Zasady opodatkowania nieruchomości na gruncie ustawy o podatkach i opłatach lokalnych w świetle nowelizacji z dnia 25 czerwca 2015 roku*, Rynek – Społeczeństwo – Kultura, nr 3 (24).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2018, poz. 1025 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. 2018, poz. 1445 z późn. zm.).

Wyciśłok J., 2014, *Spółki kapitałowe i ich opodatkowanie. Optimalizacja podatkowa spółek kapitałowych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.

Internet

[1] www.finanse.mf.gov.pl/podatki-i-opłaty-lokalne/sprawozdanie-sp1 (24.09.2018).

[2] www.pwc.pl/pl/pdf/25-lat-podatku-od-nieruchomosci-w-polsce-raport-pwc.pdf (26.09.2018).

TAX OPTIMIZATION IN A RANGE OF REAL ESTATE TAX

Summary: The article presents available methods of tax optimization in a real estate tax. Definition and essence of tax optimization are pictured. Furthermore, the characterisation of real estate tax is featured. Likewise, attention is drawn to the issue of tax risk. It follows from the considerations that the imperfections of the fiscal system and the right to choose create a number of optimization possibilities in real estate tax.

Keywords: tax optimization, real estate tax, local taxes, tax risk.

ROKSANA WĄSOWSKA

e-mail: roksana.wasowska@gmail.com

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

OECD WOBEC KONKURENCYJNOŚCI STAWEK PODATKU DOCHODOWEGO OD OSÓB PRAWNYCH

JEL Classification: H25

Streszczenie: W artykule zaprezentowano problematykę konkurencji podatkowej w państwach wchodzących w skład Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu konkurencyjność w zakresie opodatkowania dochodów korporacyjnych decyduje o lokalizacji inwestycji oraz w jaki sposób zwalczana jest szkodliwa konkurencja. W tekście poruszono temat konkurencji podatkowej, jej korzystnych i niekorzystnych skutków, a także omówiono działania OECD mające na celu ograniczenie nieuczciwych praktyk. W części empirycznej przeanalizowano, w jaki sposób korzystne stawki podatku dochodowego od osób prawnych przekładają się na wpływy z bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Artykuł został przygotowany na podstawie dostępnej literatury, a także informacji o wysokości wpływu z bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Słowa kluczowe: konkurencja podatkowa, podatek dochodowy od osób prawnych, OECD.

1. Wstęp

Dostępne publikacje oraz liczne dyskusje ekonomistów jedynie utwierdzają w przekonaniu, że ocena wpływu międzynarodowej konkurencji podatkowej oraz decyzja o jej ewentualnym ograniczeniu wywołuje trudności. W debatach pojawiają się głosy przemawiające za taką polityką fiskalną, a także argumenty wskazujące na zasadność ograniczenia, szczególnie szkodliwej, konkurencji podatkowej. Jednak rzetelna ocena omawianego zjawiska nie jest możliwa bez dogłębnej analizy przyczyn jego występowania oraz skutków i korzyści, jakie ono wywołuje w gospodarkach państw i gospodarcze światowej.

Konkurencja podatkowa nasiliła się w Europie po 2000 r. W okresie 2000-2012 stawka podatku CIT została zredukowana we wszystkich państwach OECD z wyjątkiem Chile i Węgier [OECD 2015]. Konkurencja między państwami polega na sukcesywnym obniżaniu stawek podatku, by przeciwdziałać odpływowi mobilnych czynników produkcji z kraju o wysokich podatkach do kraju o niższych zobowiązaniach podatkowych [Razin, Sadka 1991, s. 69-76]. H.W. Sinn sugeruje jednak, że „wyścig w dół”, który w skrajnym przypadku spowodowałby zredukowanie stawki podatku do zera, zrujnowałby gospodarkę, ponieważ już znaczne obniżanie stawek podatku generuje dochody zbyt niskie, by sfinansować wystarczającą podaż dóbr publicznych [Sinn 1994, s. 85-107]. Kryzys finansów publicznych, jaki dotknął

wiele państw OECD w latach 2008-2009, sprawił, że tempo redukcji stawek CIT zmniejszyło się. Powodu należy doszukiwać się w konieczności zapewnienia równowagi budżetowej i związanych z tym źródeł podatkowych.

Celem niniejszego artykułu jest zestawienie konkurencyjnego opodatkowania dochodów korporacyjnych z wpływami z bezpośrednich inwestycji zagranicznych w państwach OECD oraz omówienie konkurencji podatkowej wraz ze sposobami zwalczania jej szkodliwego oddziaływania. Poruszony problem badawczy dotyczy konkurencyjności stawek omawianego podatku oraz jej wpływu na lokalizację inwestycji zagranicznych. Przyjęta hipoteza zakłada, że wysokość opodatkowania dochodów korporacyjnych nie jest głównym czynnikiem decydującym o lokalizacji inwestycji.

2. Istota konkurencji podatkowej

Konkurencja podatkowa to zjawisko związane bezpośrednio z procesami globalizacyjnymi. Liberalizacja przepływu kapitału przyczyniła się do poszukiwania przez inwestorów dogodnej lokalizacji do inwestycji, często poza granicami kraju. Przejawem międzynarodowej konkurencji podatkowej jest redukcja stawek podatkowych oraz wprowadzenie preferencji podatkowych w formie ulg i zwolnień przez władze publiczne w celu zwiększenia atrakcyjności państwa w oczach potencjalnych inwestorów zagranicznych [Krajewska, Krajewski 2005, s. 101-103].

Międzynarodowa konkurencja podatkowa ma zarówno swoich zwolenników, jak i przeciwników. Rysunek 1 przedstawia wybrane korzystne oraz niekorzystne konsekwencje prowadzenia aktywnej polityki przyciągania inwestorów.

Zalety	Wady
Zracjonalizowanie wydatków publicznych	Podniesienie stawek podatków pośrednich
Rozwój przedsiębiorczości i ożywienie gospodarcze	Zmniejszenie wydatków na infrastrukturę i edukację
Napływ zagranicznego kapitału	Utrata hipotetycznych wpływów do budżetu

Rys. 1. Argumenty przemawiające za wprowadzeniem konkurencji podatkowej i przeciw jej wprowadzeniu

Źródło: [Krajewska 2012, s. 14].

Obserwując konkurencję podatkową, można wyodrębnić jej dwie formy: pełzającą konkurencję podatkową i, stosując terminologię Komisji Europejskiej, nieuczciwą konkurencję podatkową. Pierwszy rodzaj to długoterminowy, powolny proces, polegający na tym, że państwo, jako inicjator konkurencji podatkowej, redukuje stopniowo stawki podatkowe. W efekcie jest więcej środków finansowych na inwestycje oraz postęp technologiczny przedsiębiorstw. Natomiast nieuczciwa konkurencja podatkowa polega na wyizolowanych działaniach pojedynczych państw, mających na celu odciążenie potencjalnych inwestorów zagranicznych od innych państw za pomocą niskich stawek podatkowych i skierowanie ich na własne terytorium [Krajewska, Krajewski 2005, s. 6]. Nieuczciwa konkurencja podatkowa, często nazywa również szkodliwą, prowadzi do odpływu kapitału i siły roboczej. Właśnie dlatego organizacje międzynarodowe, takie jak OECD czy UE, obrały za cel ograniczenie nieuczciwych praktyk i zminimalizowanie ich negatywnych skutków.

3. Działania OECD mające na celu ograniczenie szkodliwej konkurencji podatkowej

OECD tworzy najważniejsze forum współpracy państw rozwiniętych w kwestiach podatkowych związanych z międzynarodowym przepływem kapitału. Pierwszym krokiem w stronę umocnienia współpracy państw członkowskich było opublikowanie przez OECD w 1998 r. raportu *Szkodliwa konkurencja podatkowa: powstające zjawisko globalne* (*Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*). Głównym celem dokumentu było zainicjowanie walki ze szkodliwą konkurencją podatkową, będącą jednym z efektów procesu globalizacji, która może prowadzić do zniekształceń w handlu i inwestycjach, a rozprzestrzenianie się tego zjawiska może nie tylko wywołać erozję bazy podatkowej, lecz również stanowić przeszkodę w osiąganiu własnych celów gospodarczych i społecznych państw.

Wraz z akceptacją raportu państwa członkowskie zobowiązały się do wdrożenia rekomendacji oraz wytycznych w celu identyfikacji i wyeliminowania we własnych systemach prawnych regulacji, które zgodnie z kryteriami uwzględnionymi w raporcie kwalifikują się jako szkodliwe podatkowo. W tym celu działający w ramach OECD Komitet ds. Podatkowych (Committee on Fiscal Affairs) zaprezentował kryteria pomagające określić, czy stosowane przez niektóre państwa preferencyjne systemy podatkowe są faktycznie szkodliwe, a także wskazówki, jak należy postępować w razie wykrycia szkodliwych praktyk. Kryteria wskazane przez Komitet są następujące:

- niska stawka podatku bądź jej brak w stosunku do określonych rodzajów dochodów,
- brak przejrzystości systemu podatkowego,
- oddzielenie systemu podatkowego od gospodarki wewnętrznej kraju,
- brak efektywnej wymiany informacji na temat podatników korzystających z preferencyjnych systemów podatkowych [OECD 1998, s. 27].

Tego samego roku powołano Forum ds. Szkodliwej Konkurencji Podatkowej, którego zadania to identyfikacja potencjalnie szkodliwych praktyk podatkowych w obrębie państw członkowskich, nawiązywanie współpracy z państwami nienależącymi do OECD, a także wykrywanie rajów podatkowych [OECD 1998, s. 56].

26 czerwca 2000 r. OECD wydała kolejny raport *Postęp w identyfikacji i eliminacji szkodliwej konkurencji podatkowej* (*Progress In Identifying and Eliminating Harmful Tax Practises*). W tym dokumencie stworzono listę państw zarówno należących do OECD, jak i nienależących do tej organizacji, które stosują szkodliwą konkurencję podatkową. Raport wykazał, iż współpraca międzynarodowa odgrywa kluczową rolę. Jeśli podatki staną się dominującym czynnikiem brany pod uwagę przy wyborze lokalizacji inwestycji, wiele państw będzie ponosiło straty w dochodach budżetowych. Proponowana przez OECD współpraca miałaby również ograniczyć zjawisko uchylania się od opodatkowania oraz prania pieniędzy [OECD 2000, s. 5].

Cechą wspólną obu raportów jest nacisk położony na współpracę między państwami nastawioną na zmniejszenie roli rajów podatkowych. W tym celu autorzy raportu z 2000 r. zwrócili się do władz państw, by zachęcić do uczestnictwa w wymianie informacji w sprawie dochodów pozyskiwanych przez rezydentów pochodzących z innych krajów. W razie odmowy państwa musiałyby liczyć się z potraktowaniem ich jako nieprzyjazne i z ewentualnym zastosowaniem wobec nich restrykcji.

W maju 2006 r. ukazał się raport OECD, w którym obszernie scharakteryzowano stan realizacji wymienionych postulatów związanych z wymianą informacji i współpracą międzynarodową [Oręziak 2007, s. 2]. W badaniu wzięły udział 82 kraje (w tym kraje członkowskie OECD). Wynik okazał się pozytywny. Stwierdzono bowiem, że współpraca podatkowa stale się poprawia. Wiele państw dokonało reformy systemów podatkowych, m.in. poprzez wprowadzenie mechanizmów minimalizujących zjawisko uchylania się od podatków oraz aktywnie udzielając się w międzynarodowej wymianie informacji podatkowej. Kolejną dobrą wiadomością jest taka, że z roku na rok coraz więcej państw uznawanych za raje podatkowe zaczęło udostępniać dane zarejestrowanych podatników. W 2009 r. Komitet ds. Podatkowych zdecydował o usunięciu Andory, Księstwa Monako i Liechtensteinu z listy rajów podatkowych niespełniających standardów wymiany informacji. Były to ostatnie z państw znajdujących się w tym zestawieniu. Oznacza to, iż aktualnie żaden kraj nie utrudnia współpracy ani dostępu do informacji o rachunkach bankowych i zawartych transakcjach, aczkolwiek zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. Księstwo Monako oraz Andora wciąż figurują w katalogu państw, które kwalifikują się jako kraje o szkodliwych systemach podatkowych [Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. ...].

4. Wpływ konkurencyjnych stawek CIT na lokalizację inwestycji zagranicznych

Stawka podatku dochodowego od osób prawnych jest bardzo ważną determinantą wzrostu gospodarczego i decyduje o konkurencyjności gospodarki. W raporcie *International Tax Competitiveness Index* z 2017 r. zaprezentowano ranking 35 państw OECD. W klasyfikacji uwzględniono miejsce zajmowane pod względem stawki podatku dochodowego od osób prawnych, a także ogólnie miejsce przyznane po analizie wszystkich rodzajów podatku. Omawiany ranking przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Ranking konkurencyjności podatkowej państw OECD w 2017 r.

Państwo	Miejsce pod względem atrakcyjności stawek wszystkich rodzajów podatku	Miejsce pod względem atrakcyjności stawki CIT
1	2	3
Estonia	1	1
Nowa Zelandia	2	18
Szwajcaria	3	7
Łotwa	4	2
Luksemburg	5	26
Szwecja	6	6
Australia	7	25
Holandia	8	19
Czechy	9	8
Słowacja	10	10
Turcja	11	15
Korea	12	20
Austria	13	16
Wielka Brytania	14	17
Norwegia	15	14
Irlandia	16	4
Kanada	17	21
Słowenia	18	9
Finlandia	19	5
Węgry	20	3
Dania	21	13
Japonia	22	34
Niemcy	23	23
Islandia	24	12

1	2	3
Meksyk	25	31
Izrael	26	29
Belgia	27	30
Hiszpania	28	27
Grecja	29	24
Stany Zjednoczone	30	35
Polska	31	11
Chile	32	22
Portugalia	33	32
Włochy	34	28
Francja	35	33

Źródło: [Pomerleau, Hodge, Walczak 2017].

Po raz czwarty Estonia zajęła pierwsze miejsce, udowadniając tym samym, że jej system podatkowy wyróżnia się największą atrakcyjnością spośród wszystkich państw OECD. Niestety, mimo pozycji lidera, w 2017 r. wysokość wpływu z bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Estonii wynosiła jedynie 784 milionów dolarów. Łotwa, będąca na drugim miejscu w tabeli, osiągnęła wpływ w wysokości 721 milionów dolarów. Dla porównania: wysokość wpływu z bezpośrednich inwestycji zagranicznych Stanów Zjednoczonych, które zamykają ranking, wyniosła ponad 275 miliardów dolarów, a we Francji wartość tychże inwestycji przekroczyła 49 miliardów dolarów [UNCTAD 2018]. Relacja między przyjętym systemem podatkowym w danym państwie a wpływem z międzynarodowych inwestycji wskazuje jednoznacznie, że korzystne opodatkowanie dochodów korporacyjnych nie wystarczy, by pozyskiwać wielu zagranicznych inwestorów.

5. Zakończenie

Zdobywanie przez państwa zagranicznego kapitału odbywa się często kosztem redukcji wpływów budżetowych, który przekłada się na rosnący dług publiczny. Niemniej jednak porównanie wysokości opodatkowania dochodów korporacyjnych państw OECD udowodniło, że podatki bezpośrednie są instrumentem często wykorzystywanym do zwiększenia konkurencyjności na arenie międzynarodowej. Okazało się, że nawet niewielkie państwo może dokonać transformacji systemu podatkowego, stwarzając tym samym inwestorom dogodne warunki. Dobrym przykładem jest Estonia, która od kilku lat utrzymuje się na szczycie rankingu zarówno pod względem stawki podatku dochodowego od osób prawnych, jak i w ogólnym zestawieniu. Jednakże przeprowadzona analiza wskazuje na to, że atrakcyjność systemu podatkowego Estonii nie przekłada się istotnie na realizację inwestycji zagranicznych, tak więc hipoteza postawiona na początku pracy została udowodniona.

Literatura

- Krajewska A., Krajewski S., 2005, *Wpływ systemu podatkowego w Polsce, transformujących się gospodarkach i Unii Europejskiej na konkurencyjność gospodarki*, [w:] *Konkurencyjność gospodarki Polski*, red. R. Piasecki, SWSPiZ, Łódź.
- Krajewska A., Krajewski S., *Is Corporate Income Tax Harmonization Possible in an Enlarged European Union?*, http://www.comparative.uni.lodz.pl/attachments/article/12/01_full.pdf (10.09.2018).
- Krajewska A., 2012, *Podatki w Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa.
- OECD, 1998, *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, Paris.
- OECD, 2000, *Towards Global Tax Co-operation: Report to the 2000 Ministerial Council Meeting and Recommendations by the Committee on Fiscal Affairs*, Paris, <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV> (12.09.2018).
- Oręziak L., 2007, *Raj podatkowy*, [w:] K. Białecki, W. Januszkiewicz, L. Oręziak (red.), *Leksykon handlu zagranicznego*, PWE, Warszawa.
- UNCTAD, 2018, *World Investment Report*.
- Pomerleau K., Hodge S., Walczak J., 2017, *International Tax Competitiveness Index 2017*.
- Razin A., Sadka E., 1991, *International Tax Competition and Gains from Tax Harmonization*, Economics Letters, vol. 37.
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. w sprawie określania krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (Dz.U. 2017, poz. 997).
- Sinn H.W., 1994, *How much Europe? Subsidiarity, centralization and fiscal competition*, Scottish Journal of Political Economy, vol. 41.

OECD TOWARDS COMPETITIVE CORPORATE INCOME TAX RATES

Summary: The article presents the issue of tax competitiveness in OECD countries in order to determine to what extent CIT rates competitiveness affect the location of foreign investments and how to combat harmful tax practices. The first part of this paper focuses on tax competition, its advantages and disadvantages and discusses OECD action against harmful tax competition. The empirical part analyses the connection between the beneficial CIT rates and Foreign Direct Investment flows in OECD countries in 2017. Research hypothesis in this paper assumes that the rate of CIT is not the main factor in determining the location of investments. The article is based on available scientific literature and Foreign Direct Investment flows.

Keywords: tax competition, corporate income tax, OECD.

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest analiza obszarów, w których występują wyłudzenia związane z podatkiem VAT, oraz przedstawienie działań ograniczających te oszustwa. Przeanalizowano problem luki podatkowej, dotyczący nie tylko Polski, ale i innych krajów Unii Europejskiej. Pokazano skalę tego zjawiska i metody radzenia sobie z nim. W opracowaniu dokonano analizy aktów prawnych, komentarzy do ustaw, interpretacji podatkowych i studiów literaturowych. Rozważania zawarte w artykule mają charakter zarówno teoretyczny, jak i praktyczny.

Słowa kluczowe: VAT, luka podatkowa, oszustwa podatkowe, kontrola podatkowa.

1. Wstęp

Podatek od towarów i usług (VAT, *Value Added Tax*) należy do głównych podatków występujących w polskiej gospodarce. Stanowi podstawowy trzon dochodów Skarbu Państwa, jednak jego wydajność jest narażona na liczne oszustwa podatkowe. W Polsce został wprowadzony w 1993 r., natomiast w roku 2004, z powodu przystąpienia kraju do Unii Europejskiej, ustawodawca został zobligowany do harmonizacji polskiego prawa z prawem unijnym [Wilga 2017, s. 52].

Wyłudzenia VAT stanowią poważny problem zarówno w Polsce, jak i w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Nie polega on na nieświadomie popełnianych błędach księgowych lub niewłaściwym wyborze formy opodatkowania przez podatnika wskutek niewłaściwych interpretacji podatkowych. Największym zagrożeniem są bowiem świadome oszustwa podatkowe, często organizowane w ramach międzynarodowych grup przestępczych [Business Center Club 2015, s. 1].

2. Luka w VAT – przyczyny jej występowania

Pojęcie „luka podatkowa” nie zostało zdefiniowane w polskim prawie. Termin ten funkcjonuje na potrzeby badań, raportów oraz analiz porównawczych dla organizacji międzynarodowych. Amerykańska instytucja Internal Revenue Service uznała, że luka podatkowa pozwala zmierzyć skalę, w jakiej podatnicy nie płacą podatku zgodnie z terminem i nie dostarczają zeznań podatkowych. Jest to różnica między sumą podatków, które powinny być zapłacone, a kwotą faktyczną, która trafia do Skarbu Państwa.

Istnieje wiele przyczyn występowania luki podatkowej i są one różnie grupowane [Małecka-Ziemińska 2016, s. 46] (zob. rys. 1).

Znaczna luka podatkowa od towarów i usług powstaje wskutek procedur wyłudzenia tego podatku na dużą skalę, jak również z działalności gospodarczej w szarej strefie.

Rys. 1. Przyczyny wystąpienia luki w VAT

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Małecka-Ziemińska 2016].

Oszustwa podatkowe polegają najczęściej na:

- kradzieży numerów identyfikacji podatkowej,
- zawyżaniu obrotów z tytułu eksportu i wspólnotowej dostawy towarów,
- nierozliczaniu wewnątrzwspólnotowego nabycia towaru,
- zaniżaniu zobowiązania podatkowego, polegającego na zastosowaniu stawki 0%,
- ukrywaniu lub fałszowaniu faktur,
- wystawianiu i ewidencjonowaniu tzw. pustych faktur, czyli faktur dokumentujących czynności, które nigdy nie zostały wykonane,
- wystawianiu i ewidencjonowaniu faktur na pozorne świadczenia, by ukryć faktycznie wykonane czynności,
- wystawianiu i ewidencjonowaniu faktur, które dokumentują czynności wykonane przez inny podmiot,
- realizacji transakcji karuzelowych.

Transakcje karuzelowe są jednymi z najbardziej skomplikowanych i trudnych do wykrycia oszustw podatkowych. Polegają one na łańcuchu dostaw tego samego produktu, często fikcyjnego, który zachowuje się tak, jak karuzela, tzn. wraca do podmiotu, który zapoczątkował to przestępcze działanie [Business Center Club 2015, s. 1-2].

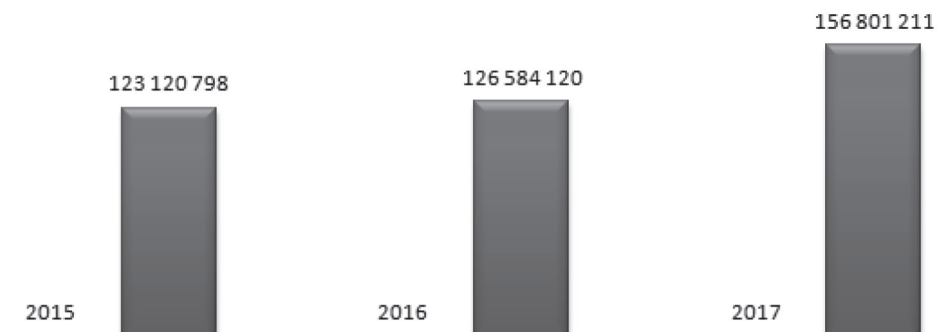
Najczęstszym przypadkiem wyłudzeń jest ewidencjonowanie faktur przez firmę, która nie świadczyła usługi, jednak czynność została wykonana, ale podatnikiem był ktoś inny. Oznacza to, że usługa została zrealizowana, ale przez inne przedsiębiorstwo. Często w ten sposób ukrywa się kradzione towary lub produkty pochodzące z nieopodatkowanego obrotu.

Przedsiębiorstwa księgujące faktury na czynności, które nigdy nie miały miejsca, tworzą strefę zorganizowanej działalności optymalizacyjnej. Usługa nie istnieje, ale dokument został wystawiony. W ten sposób tworzy się fikcyjny podatek naliczony. Jest to głównie sfera nazywana zagranicznym doradztwem biznesowym.

Częstym zjawiskiem jest również wystawianie faktur przez fikcyjne podmioty, które istnieją jedynie po to, aby takie dokumenty wystawiać. Nieprawdziwa firma udaje podatnika, nie składa żadnych deklaracji podatkowych, nigdy nie płaci zobowiązań podatkowych.

Oszustwem na dużą skalę, którego kwoty wyłudzeń są mniejsze niż poprzednio opisane przypadki, jest wystawienie dokumentów celnych na pozorną czynność, czyli obiektywnie istniejącą, która ukrywa inną usługę, w rzeczywistości będącą innym zdarzeniem. Polega to na tym, że podatnik wystawia fakturę na faktycznie istniejącą czynność, jednak albo nie daje prawa do odliczenia, albo odliczenie jest tylko częściowe. W ten sposób świadomie zmienia się treść dokumentu i dzięki temu usługodawca dokonuje odliczenia lub zyskuje zwrot podatku [Internet 3].

Polski resort finansów podał, że w roku 2017 luka z tytułu podatku VAT zmniejszyła się i wynosi około 14% potencjalnych wpływów. W roku 2016 wyniosła 20% (34 mld zł), zaś w 2015 – 24% (40 mld zł) przypuszczalnych wpływów [Internet 1]. Z danych Ministerstwa Finansów wynika zaś, że w ciągu ostatnich trzech lat wpływ budżetowy z tytułu podatku od towarów i usług w Polsce się zwiększają. W roku 2017 nastąpił przyrost o 23% w porównaniu z rokiem 2016 (rys. 2).

Rys. 2. Wpływy budżetowe z tytułu VAT w Polsce w tys. zł w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 2].

3. Działania ograniczające lukę w VAT

W związku z dużą skalą tego negatywnego zjawiska kluczowe są działania, których celem jest ograniczenie luki w podatku od towarów i usług. Mają one charakter organizacyjny, legislacyjny lub prewencyjny [Małecka-Ziembińska 2016, s. 53].

Jednym ze sposobów walki z oszustami podatkowymi jest kontrola przedsiębiorcy na etapie rejestracji, tzn. sprawdzenie, czy firma podatnika rzeczywiście istnieje i czy prowadzi rzeczywistą działalność gospodarczą. Możliwym rozwiązaniem jest również likwidacja internetowej rejestracji. Urzędnik powinien mieć możliwość odmowy rejestracji podmiotu, jeśli ten nie jest wiarygodny i nie spełnia wymaganych norm.

Największym i najbardziej kosztownym problemem jest wyeliminowanie tzw. karuzel VAT-owskich. Dlatego proponowanym rozwiązaniem jest instytucja odwrotnego obciążenia. Jest to skuteczna metoda – niestety, tylko krótkookresowo. Polega ona na tym, że podatek należny jest rozliczany przez nabywcę usługi lub towaru, który w Polsce jest zarejestrowany jako czynny podatnik VAT i w deklaracji podatkowej staje się podatkiem naliczonym do odliczenia. Dzięki temu danina jest pobierana na ostatnim etapie obrotu. W tym przypadku zagrożeniem jest sytuacja, w której konsument podaje się za podatnika – wtedy podatek może w ogóle nie zostać pobrany.

Ograniczanie lub zakazanie rozliczeń kwartalnych jest jednym z działań ograniczającym wyłudzenia. Dotyczy to podatników, którzy zarządzają wrażliwymi towarami. Ujednolicone deklaracje po stronie zarówno nabywcy, jak i dostawcy przyczyniają się do łatwiejszej i szybszej kontroli nieprawidłowości. Obowiązkiem przedsiębiorcy byłoby składanie miesięcznych deklaracji [Business Center Club 2015, s. 2-3].

Sposobem na ograniczenie szarej strefy w branży paliwowej jest podjęcie działań uszczelniających dostawę paliwa z innych państw członkowskich. Zagrożenie stanowią przedsiębiorstwa zagraniczne nierozliczające VAT-u w Polsce; prowadzą one działalność w Polsce, mają koncesję na obrót paliwem z państwami zagranicznymi, co wywołuje przypuszczenia, że paliwa przywożone za ich pośrednictwem nie opuszczają terytorium Polski. Na uwagę zasługuje również obrót detaliczny tymi towarami. Jedną z propozycji poprawy sytuacji jest zastąpienie obecnie używanych kas rejestrujących kasami *on-line*. Branża paliwowa jako pierwsza skorzystałaby z tego rozwiązania, a dalsze kroki ograniczenia szarej strefy należałoby kontynuować w branży gastronomicznej i napraw samochodów, w których zgodnie z badaniami GUS-u relacja szarej strefy do PKB jest najwyższa [Tratkiewicz 2016, s. 192].

Skuteczną metodą walki z luką VAT wydaje się wprowadzenie centralnego rejestru faktur. W ten sposób moment wystawienia dokumentu księgowego zostałby skorelowany z wysłaniem go na serwer administracji podatkowej i jednocześnie z udostępnieniem na konto podatkowe nabywcy usługi lub towaru. Wysłanie i wystawienie faktury mogłoby jedynie nastąpić przez uwierzytelnienie operacji. Nabywca, chcący odliczyć podatek, musiałby posiadać fakturę na swoim koncie podatkowym.

Jednym ze sposobów zaproponowanych przez Komisję Europejską jest koncepcja *split payment* (podzielona płatność), która polega na obrocie jedynie kwotami netto. Polega to na przeniesieniu obrotu podatku na organy podatkowe. Jest to jednak tylko doraźny środek walki z przestępstwami podatkowymi. Dzięki temu rozwiązaniu płatność mogłaby być dokonywana na dwa sposoby. Po pierwsze automatycznie: podmiot wysyła kontrahentowi pełną sumę, a system samodzielnie dzieli ją na wartość netto i VAT, po czym odpowiednio przekazuje na rachunki bankowe. Drugi sposób manualny polegałby na tym, że to przedsiębiorca wyliczałby właściwe kwoty i przelewałby je na rachunki bankowe. W chwili złożenia deklaracji podatkowej płatnik mógłby zarządzać środkami na koncie skarbowym – przez złożenie wniosku o nadpłatę lub przez wniesienie dopłaty. Rozwiązanie *split payment* jest kompleksowe oraz długofalowe i już na etapie rozliczania transakcji zapobiega nadużyciom.

Mechanizm podzielonej płatności wpływa na zmniejszenie zobowiązania w VAT. Uprawnieni będą do tego podatnicy, którzy wpłacają do urzędu skarbowego VAT w całości z rachunku VAT oraz opłacają VAT przed wymaganym terminem zapłaty. Suma, o jaką będzie można pomniejszyć zobowiązanie podatkowe, zależeć będzie od tego, kiedy podatnik zapłaci VAT do urzędu skarbowego. Obniżka będzie tym większa, im szybciej podatek zostanie zapłacony. Skorzystanie z niewielkiej obniżki skutkuje zwiększonym nakładem pracy przez podatnika. Będzie on musiał jak najszybciej dostarczyć deklarację VAT i jak najszybciej zsumować swoją sprzedaż oraz zgromadzić wszystkie faktury zakupowe od dostawców. Ponadto będzie musiał zgromadzić wystarczającą ilość pieniędzy na rachunku VAT, aby zapłacić w całości należny VAT do urzędu skarbowego. Dzięki *split payment* podatnik może w przyspieszonym terminie 25 dni otrzymać zwrot VAT. Warunkiem tego zwrotu jest złożenie wniosku o zwrot podatku na rachunek VAT [Internet 4].

W walce z oszustwami podatkowymi ważną rolę odgrywają także organy administracyjne. W tym celu w Polsce powołano Krajową Administrację Skarbową (KAS), której zadaniem jest m.in. wykrywanie przestępstw skarbowych, ich zwalczanie oraz zapobieganie im, ściganie winnych i obsługa podatników w należytych opłacaniu podatków oraz cła. Organ ten walczy z nieuczciwymi podatnikami, jednocześnie chroniąc rzetelnych przedsiębiorców, którzy rozliczają podatki oraz wpłacają je do budżetu Skarbu Państwa. Nadzorem KAS zajmuje się Ministerstwo Finansów.

Minister Finansów nałożył także obowiązek regularnego przysyłania jednolitego pliku kontrolnego na podmioty uiszczające należności podatkowe do centralnej bazy ministerstwa. Celem tego działania miało być polepszenie skuteczności działania organów podatkowych, jednak okazało się utrudnieniem dla przedsiębiorców, księgowych i rewidentów. W konsekwencji nie wpłynęło to na wzrost wpływów podatkowych, ponieważ Ministerstwo Finansów nie posiada właściwych systemów, które pozwoliłyby na bieżącą i kompleksową analizę danych. Ponadto konieczność wysyłania pliku nie ma faktycznego przełożenia na realne istnienie zdarzeń gospodarczych, gdyż jest to zadanie właściwego urzędnika urzędu skarbowego, który faktycznie przeanalizuje i potwierdzi realizację obrotu. Problem stanowi również

infrastruktura informatyczna umożliwiająca ciągłą i bieżącą analizę danych, ponieważ jest ona w ciągłej budowie, a co za tym idzie – pochłania duże koszty [Wilga 2017, s. 54].

4. Zakończenie

Wpływy z podatku VAT są głównym dochodem budżetu polskiego państwa. Jednak są one poważnie zagrożone przez szerzące się oszustwa podatkowe. W ciągu ostatnich lat wdrożono wiele rozwiązań mających na celu ograniczenie tego negatywnego procesu [Małecka-Ziembińska 2016, s. 57].

Z problemem tym walczy nie tylko Polska, ale też czynią to inne kraje Unii Europejskiej. Następstwa tego zjawiska są dotkliwe dla sektora zarówno publicznego, jak i prywatnego, dlatego tak istotne są diagnoza i działania zapobiegawcze. Zmniejszenie luki podatkowej wiąże się nie tylko z wyższymi dochodami dla budżetu państwa, ale również z uczciwą konkurencją między jednostkami gospodarczymi [Szczypińska 2018, s. 17-18].

Literatura

Business Center Club, 2015, *Mechanizmy wyludzenia podatku VAT – proponowane środki zapobiegawcze*, Warszawa.

Małecka-Ziembińska E., 2016, *Luka w podatku od towarów i usług oraz sposoby jej ograniczania*.

Szczypińska A., 2018, *Luka VAT w UE*, MF Working Paper Series.

Tratkiewicz T., 2016, *Luka w VAT – sposoby przeciwdziałania w Polsce i Unii Europejskiej*, Katowice.

Ustawa z dnia 11 marca 2004 roku o podatku od towarów i usług (Dz.U. 2004 nr 54, poz. 535).

Wilga D., 2017, *Sposoby przeciwdziałania wyludzeniom podatku VAT oraz ocena aktualnych działań*.

Internet

[1] www.businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/wysokosc-luki-vat-w-2017-roku/8qxvfnc.

[2] www.finanse.mf.gov.pl/budzet-panstwa/wplywy-budzetowe.

[3] www.ksiegowosc.infor.pl/podatki/vat/odliczanie-i-zwrot-podatku/695477,Wyludzenia-VAT-w-Polsce.html.

[4] www.rp.pl/VAT/306259966-Split-payment-zalety-i-wady-podzielonej-platnosci.html.

METHODS OF COUNTERACTION OF VAT FRAUDS

Summary: The aim of this article is to analyse the areas where VAT fraud is present and to show measures to reduce it. The problem of the tax gap which concerns not only Poland, but also other European Union countries, was analysed. The scale of the phenomenon and methods of coping with it were shown. The study analyses legal aspects, comments on laws, tax interpretations and literature studies. The considerations contained in this article are theoretical as well as practical.

Keywords: Value Added Tax, tax gap, tax frauds, tax inspection.

JAGODA ZALECIŃSKA

e-mail: jagoda.zalecinska@gmail.com

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

OBOWIĄZEK W ZAKRESIE PROWADZENIA EWIDENCJI OBROTU ORAZ KWOT PODATKU NALEŻNEGO PRZY UŻYCIU KAS REJESTRUJĄCYCH

JEL Classification: K34

Streszczenie: W artykule poruszono kwestię obowiązku prowadzenia ewidencji obrotu oraz kwot podatku należnego z użyciem kas rejestrujących przez określone grupy podatników. W tekście wskazano przypadki zwolnień od stosowania kas rejestrujących. Przedstawiono również planowane zmiany zawarte w nowym projekcie rozporządzenia MF w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących obowiązującym od 1 stycznia 2019 r. Celem artykułu jest wskazanie, kto podlega obowiązkowi stosowania kas rejestrujących, komu przysługują zwolnienia z tego obowiązku, a także przybliżenie zmian, które nastąpią na początku roku 2019. W tekście, jako metody badawcze, wykorzystano analizę aktów prawnych oraz wnioskowanie.

Słowa kluczowe: kasa rejestrująca, ewidencja obrotu, podatek należny, podatek od towarów i usług.

1. Wstęp

Kasa rejestrująca stanowi jedną z form ewidencji podatkowej o charakterze ewidencji sprzedaży. Urządzenie to ewidencjonuje w sposób trwały i niepodlegający późniejszym modyfikacjom kwotę obrotu oraz podatek należny z tytułu dokonanej sprzedaży z podziałem na stawki podatkowe. O ile w transakcjach, w których kontrahenci są podatnikami VAT, następuje duża wzajemna kontrola prawidłowości wystawiania dokumentów sprzedaży i odprowadzania należnego z tego tytułu podatku VAT, to gdy sprzedaż dokonywana jest na rzecz podmiotu niebędącego podatnikiem VAT, mechanizm ten nie działa. Zatem obowiązek stosowania kasy rejestrującej (nazywanej potocznie kasą fiskalną) wprowadzono głównie po to, by utrzymać kontrolę nad rzetelnością deklarowanych przez określone grupy podatników podstaw opodatkowania, a także, by przeciwdziałać sytuacjom, w których obroty zostałyby zaniżone. Na coraz większą liczbę przedsiębiorców zostaje nałożony obowiązek ewidencjonowania sprzedaży przez kasę fiskalną.

Głównym celem artykułu jest nakreślenie problemu obowiązku stosowania kas rejestrujących, zwolnień z niego, a także przedstawienie zmian dotyczących tej kwestii, wchodzących w życie od stycznia 2019 r. Do napisania artykułu konieczna była analiza oraz interpretacja aktów prawnych: ustawy o podatku od towarów i usług, nazywanej w dalszej części artykułu ustawą o VAT, Rozporządzenia Ministra Roz-

woju i Finansów z dnia 4 października 2018 r. w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących (nazywane w dalszej części rozporządzeniem), a także projektu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących.

2. Podmioty zobowiązane do ewidencji obrotów z zastosowaniem kas rejestrujących

Grupą zobowiązaną do prowadzenia ewidencji obrotu i kwot podatku należnego przy zastosowaniu kas rejestrujących są podatnicy dokonujący sprzedaży na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz rolników ryczałtowych (art. 111 ust. 1 ustawy o VAT). Jedynym kryterium, które decyduje o wymienionym obowiązku, jest więc rodzaj odbiorcy sprzedawanych przez podatnika towarów i usług. Przy tym nie jest ważny status prawny sprzedawcy – to, czy zajmuje się handlem hurtowym, czy też jest producentem. Nieistotny jest również fakt dokumentowania sprzedaży fakturami.

Działalnością gospodarczą nazywa się wszelką działalność producentów, handlowców bądź ustawodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody. Działalność gospodarcza obejmuje w szczególności czynności polegające na wykorzystywaniu towarów lub wartości niematerialnych i prawnych w sposób ciągły dla celów zarobkowych (art. 15 ust. 2 ustawy o VAT).

Status rolnika ryczałtowego w świetle ustawy mają rolnicy, którzy dokonują dostaw produktów rolnych pochodzących z własnej działalności rolniczej lub świadczą usługi rolnicze i korzystają ze zwolnienia od podatku na podstawie art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy o VAT.

Określona grupa podatników może stosować do ewidencji obrotu i kwot podatku należnego wyłącznie takie kasy rejestrujące, które nabyto w okresie, kiedy kasy te były objęte potwierdzeniem Prezesa Głównego Urzędu Miar. Kasy, o których mowa, muszą zapewniać prawidłowe zaewidencjonowanie podstawowych danych dotyczących zawieranych transakcji, w tym wysokości uzyskiwanego przez podatnika obrotu i kwot podatku należnego, oraz muszą przechowywać te dane lub też zapewniać bezpieczny ich przekaz na zewnętrzne nośniki danych, co sprecyzowano w art. 242 dyrektywy VAT z 2006 r., w którym jest mowa o tym, że należy prowadzić ewidencję na tyle szczegółowo, by umożliwiała stosowanie podatku od towarów i usług, a także kontrolę przez organ podatkowy. Co więcej, pamięć fiskalna kasy rejestrującej powinna mieć unikatowy numer, nadawany w ramach czynności materialno-technicznych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych (art. 111, ust. 3 lit. c oraz ust. 6 lit. a ustawy o VAT).

W tabeli 1 znajduje się wykaz typów kas rejestrujących, które otrzymały od 1 stycznia 2018 r. do 31 marca 2018 r. potwierdzenie spełniania funkcji, kryteriów

i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać [Dziennik Urzędowy Głównego Urzędu Miar...].

Tabela 1. Wykaz typów kas rejestrujących mających potwierdzenie w okresie 1 stycznia 2018 r.- 31 marca 2018 r. spełniania funkcji, kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać

Lp.	Typ kasy rejestrującej	Numer potwierdzenia	Data potwierdzenia	Termin obowiązywania potwierdzenia	Nazwa producenta krajowego, podmiotu dokonującego wewnątrzwspólnotowego nabycia lub importu kas rejestrujących
1	POSNET ERGO	PT 1/2018	05.01.2018	08.01.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)
2	EMAR NOVA	PT 2/2018	24.01.2018	25.01.2022	EMAR – Samoraj i Spółka – Spółka Jawna (producent)
3	Fawag Lite	PT 3/2018	24.01.2018	25.01.2022	FAWAG Spółka Akcyjna (producent)
4	ELAZB Jota E	PT 4/2018	05.02.2018	06.02.2022	Zakłady Urzędzeń Komputerowych „ELZAB” Spółka Akcyjna (producent)
5	ELAZB Jota E	PT 5/2018	05.02.2018	06.02.2022	Zakłady Urzędzeń Komputerowych „ELZAB” Spółka Akcyjna (producent)
6	POSNET THERMAL XL2	PT 6/2018	14.02.2018	19.02.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)
7	POSNET BINGO HS EJ	PT 7/2018	28.02.2018	28.02.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)
8	POSNET THERMAL XL	PT 8/2018	08.03.2018	09.03.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)
9.	NOVITUS HD E	PT 9/2018	16.03.2018	16.03.2022	COMP Spółka Akcyjna (producent)
10	POSNET POSPAY	PT 10/2018	19.03.2018	20.03.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)
11	POSNET MOBILE HS	PT 11/2018	30.03.2018	03.04.2022	„POSNET POLSKA” Spółka Akcyjna (producent)

Źródło: [Dziennik Urzędowy Głównego Urzędu Miar...].

Podsumowując, należy stwierdzić, że podatnicy dokonujący sprzedaży na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz rolników ryczałtowych zobowiązani są do prowadzenia ewidencji obrotu i kwot podatku należnego przy zastosowaniu kas rejestrujących. Jednakże w związku z tym, że na rynku są dostępne różne modele kas rejestrujących, podczas ich zakupu trzeba zwrócić szczególną uwagę na to, czy producent kas posiada decyzję Ministra Finansów, która uznaje, że określony model spełnia odpowiednie kryteria oraz warunki techniczne. Jest to warunek konieczny do skorzystania z ulgi na zakup kasy rejestrującej.

3. Zwolnienia z obowiązku stosowania kas rejestrujących

Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 20 grudnia 2017 r. w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących, które weszło w życie z początkiem 2018 r., określa zwolnienia obowiązujące od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. Można je podzielić na trzy rodzaje:

- zwolnienie przedmiotowe, które zwalnia tylko ściśle określone czynności,
- zwolnienie podmiotowe, które zwalnia podatnika w zakresie całej prowadzonej przez niego działalności,
- zwolnienie podmiotowo-przedmiotowe, które zwalnia ze względu na udział określonych czynności zwolnionych z ewidencjonowania w sprzedaży ogółem dokonanej na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz rolników ryczałtowych.

Rozporządzenie, o którym mowa, nie wprowadziło zmian w zakresie zwolnienia podmiotowego. Limit obrotów z tytułu sprzedaży na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej lub rolników ryczałtowych dla podatników kontynuujących działalność wynosi 20 000 zł. Dla podatników rozpoczynających działalność w trakcie roku podatkowego limit 20 000 zł określany jest proporcjonalnie do okresu wykonywania tych czynności (§ 3 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia). Do wyliczenia kwoty limitu przyjmuje się obroty netto, czyli bez podatku VAT (art. 111 ust. 1 lit. a ustawy o VAT). Limit, po którego przekroczeniu podatnik utraci zwolnienie i będzie zobowiązany do stosowania kasy rejestrującej, można zatem wyznaczyć za pomocą następującego wzoru:

$$A = B \times C/D,$$

gdzie: A – graniczna kwota obrotu w proporcji do okresu prowadzonej działalności, której przekroczenie powoduje utratę zwolnienia, B – limit określony w rozporządzeniu (20 000 zł), C – liczba dni prowadzenia sprzedaży pozostała do końca roku, D – liczba dni w roku podatkowym.

W przypadku przekroczenia limitu zwolnieniowego – kwoty 20 000 zł – lub limitu, o którym mowa wcześniej, liczonego proporcjonalnie do okresu wykonywania sprzedaży, zwolnienie traci moc po upływie dwóch miesięcy następujących po miesiącu, w którym obroty przekroczyły limit (§ 5 ust. 1 i 2 rozporządzenia).

Zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia zwolnieni są w danym roku podatkowym (nie później jednak niż do końca 2018 r.) podatnicy dokonujący sprzedaży towarów i usług zwolnionych z ewidencjonowania, wymienionych w części I załącznika do rozporządzenia (poz. 1-35), gdy w poprzednim roku podatkowym udział procentowy obrotu – udział obrotów z tytułu tej sprzedaży w całkowitym obrocie podatnika realizowanym na rzecz podmiotów wymienionych w art.111 ust. 1 ustawy o VAT – był wyższy niż 80%. Jednakże zwolnienie to nie ma zastosowania w odniesieniu do podatników, którzy w pierwszym lub drugim półroczu poprzedniego roku podatkowego osiągnęli udział procentowy obrotu równy 80% lub mniej (§ 3 ust. 3 rozporządzenia). Do wyliczenia współczynnika przyjmuje się wyłącznie wartość sprzedaży na rzecz osób fizycznych oraz rolników ryczałtowych. Tym samym uwzględnienie sprzedaży na rzecz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą jest niedopuszczalne.

4. Planowane zmiany dotyczące kas rejestrujących

Na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji pojawił się ogłoszony 8 października 2018 r. projekt nowego rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących. Zgodnie z nim zakres zwolnień zostanie przedłużony na okres trzech lat (2019-2021) przy utrzymaniu dotychczasowym poziomie kryterium wysokości obrotu, tj. 20 000 zł dla podmiotów zarówno kontynuujących, jak i rozpoczynających działalność gospodarczą (dla tych ostatnich liczone w proporcji, o której była mowa w podpunkcie 3 artykułu). Projekt nowego rozporządzenia przewiduje m.in. utratę zwolnienia dla niektórych czynności, które zostały zawarte w załączniku do projektu rozporządzenia Ministra Finansów z 4 października 2018 r. Wśród nich znalazły się:

- transport drogowy pasażerski pojazdami napędzanymi siłą mięśni ludzkich lub ciągniętymi przez zwierzęta (PKWiU 49.39.35.0);
- usługi związane z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowywaniem terenów zieleni, z wyłączeniem usług związanych z zagospodarowywaniem terenów zieleni (PKWiU 81.30.10.0);
- przyjmowanie przez rewizorów, w przypadku braku odpowiedniego dokumentu przewozu albo dokumentu uprawniającego do przejazdu bezpłatnego lub ulgowego, należności związanych z wykonywaniem usług przewozu osób oraz przewożonych przez nie rzeczy i zwierząt, a w przypadkach tego wymagających – również opłat dodatkowych (w transporcie kolejowym dotyczy to również należności pobieranych na pokładzie pociągu przez osoby uprawnione do ich poboru na rzecz przewoźnika kolejowego, a w szczególności przez drużyny konduktorskie);
- usługi w zakresie transportu osób na rzece Dunajec przez flisaków pienińskich.

Likwidacja zwolnień z ewidencji z użyciem kas rejestrujących wymienionych czynności ma nastąpić ze skutkiem od 1 czerwca 2019 r.

Co więcej, zgodnie z nowym projektem rozporządzenia w przypadku niektórych rodzajów czynności zwolnienie będzie zależne od tego, czy ich świadczenie zostało w całości udokumentowane fakturą. Ma to dotyczyć m.in. czynności, których przedmiotem są: energia elektryczna, paliwa, usługi związane z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków oraz usługi zagospodarowania odpadów promieniotwórczych.

Wprowadzenie zmian przewidziane w projekcie Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących z 4 października 2018 r. ma na celu głównie wprowadzenie rozwiązań, które miałyby uszczelnić system podatkowy, a w efekcie zapobiegać unikaniu opodatkowania oraz zaniżania wartości obrotów przez określone grupy podatników. Rozporządzenie to obowiązuje od 1 stycznia 2019 r.

5. Zakończenie

Zgodnie z projektem nowego rozporządzenia MF w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących transakcji z podmiotami prywatnymi, które muszą być bezwzględnie ewidencjonowane na kasie rejestrującej, jest coraz więcej. Tym samym docelowo zwolnienia z obowiązku stosowania kas rejestrujących w związku z prowadzoną ewidencją sprzedaży realizowanej na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz rolników ryczałtowych będą stopniowo zanikać. Wprowadzone zostaną rozwiązania mające na celu zwiększenie rzetelności deklarowanych podstaw opodatkowania u poszczególnych grup podatników, a także uszczelnienie systemu podatkowego.

Literatura

- Dziennik Urzędowy Głównego Urzędu Miar, Obwieszczenie Prezesa Głównego Urzędu Miar z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie wykazu typów kas rejestrujących, które otrzymały w okresie od dnia 1 stycznia 2018 r. do dnia 31 marca 2018 r. potwierdzenie spełniania funkcji, kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać z dnia 18 kwietnia 2018 r.
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28.11.2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej.
- Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących – projekt z dnia 04.10.2018 r.
- Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 20 grudnia 2017 r. w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących (Dz.U. 2017, poz. 2454 oraz 2018, poz. 635).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. 2017, poz. 1221, 2491; 2018, poz. 62, 86, 650, 1499, 1629, 1669).
- Załącznik do Projektu Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 4 października 2018 r.

OBLIGATION TO KEEP RECORDS OF TURNOVER AND AMOUNTS OF TAX DUE BY USING CASH REGISTERS

Summary: The article raises the issue of obligation to keep records of turnover and amounts of tax due by using cash registers by specific groups of taxpayers. There were specified the cases of exemptions from the use of cash registers. The planned changes included in the new draft of ordinance of the Minister of Finance regarding exemptions from the obligation to keep records with the use of cash registers which will be in force since January 1, 2019 are also presented. The aim of the article is to show who is the subject of the obligation to use cash registers, who are entitled to exemptions from this obligation, and to approximate changes in this area, which will take place at the beginning of 2019. In the article were used following research methods: analysis of legal acts and inference.

Keywords: cash register, trade register, tax due, tax on goods and services.

Streszczenie: W artykule przedstawiono zmiany w podatku od osób fizycznych i zmiany w Funduszu Pracy, które ma wprowadzić ustawa o solidarnościowym wsparciu osób niepełnosprawnych. Mające obowiązywać od roku 2019 nowe przepisy zostały scharakteryzowane oraz porównane z dotychczasowym prawem. W tekście przedstawiono również dane udostępnione przez Ministerstwo Finansów, dotyczące prognozowanych przychodów na Fundusz dla Niepełnosprawnych. Dodatkowo zaprezentowano różne opinie na ten temat. Cele artykułu to przedstawienie głównych założeń daniny solidarnościowej i jej ocena. Zastosowano w nim takie metody badawcze, jak: analiza aktów prawnych oraz literatury, wnioskowanie przez analogię, dedukcja, indukcja.

Słowa kluczowe: osoby niepełnosprawne, danina solidarnościowa, podatek dochodowy, Fundusz Pracy.

1. Wstęp

Podatki funkcjonują już od czasów starożytnych. Nie bez powodu B. Franklin stwierdził, że w życiu pewne są tylko dwie rzeczy: śmierć i podatki [Internet 3].

Zmianie stawki podatkowej lub wprowadzaniu nowej należności podatkowej zawsze towarzyszy wiele kontrowersji. Tak było również po ogłoszeniu projektu ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych (UoS-FWON), która ma wprowadzić tzw. daninę solidarnościową na rzecz osób niepełnosprawnych.

Głównym celem artykułu jest określenie zmian, jakie ma wprowadzić ustawa o solidarnościowym wsparciu osób niepełnosprawnych odnośnie do podatku od osób fizycznych i Funduszu Pracy oraz przedstawienie różnych poglądów na ten temat.

Do przeprowadzenia analiz niezbędna była analiza aktów prawnych oraz literatury dotyczącej podatku od osób fizycznych oraz Funduszu Pracy. Zastosowano także wnioskowanie przez analogię, dedukcję i indukcję.

2. Specyfika Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych

Podatek od osób fizycznych w Polsce regulują głównie dwa akty prawne: Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 2018, poz. 200 ze zm.) oraz Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. 2017, poz. 2157 ze zm.).

Podmiotem opodatkowania są osoby zarówno mające miejsce zamieszkania w Polsce (nieograniczony obowiązek podatkowy), jak i osoby, które nie mają miejsca zamieszkania na terenie kraju (ograniczony obowiązek podatkowy). Nieograniczony obowiązek podatkowy charakteryzuje się tym, że płatnik zobligowany jest do uwzględnienia w zeznaniu podatkowym wszystkich swoich dochodów, niezależnie od miejsca powstania przychodu. Przy ograniczonym obowiązku podatkowym w deklaracji ujmuje się tylko dochody osiągnięte na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej [Bartosiewicz, Kubacki 2015 s. 45-47].

Przedmiot opodatkowania jest dokładnie określony ustawą (art. 3); należą do niego między innymi: „dochody/przychody z:

- pracy wykonywanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie stosunku służbowego, stosunku pracy, pracy nakładczej oraz spółdzielczego stosunku pracy, bez względu na miejsce wypłaty wynagrodzenia,
- działalności wykonywanej osobiście na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, bez względu na miejsce wypłaty wynagrodzenia,
- działalności gospodarczej prowadzonej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym poprzez położony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zagraniczny zakład,
- położonej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nieruchomości lub praw do takiej nieruchomości, w tym ze zbycia jej w całości albo w części lub zbycia jakichkolwiek praw do takiej nieruchomości,
- papierów wartościowych oraz pochodnych instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi, dopuszczonych do publicznego obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w ramach regulowanego rynku giełdowego, w tym uzyskane ze zbycia tych papierów albo instrumentów oraz z realizacji praw z nich wynikających,
- tytułu przeniesienia własności udziałów (akcji) w spółce, ogółu praw i obowiązków w spółce niebędącej osobą prawną lub tytułów uczestnictwa w funduszu inwestycyjnym, instytucji wspólnego inwestowania lub innej osobie prawnej lub z tytułu należności będących następstwem posiadania tych udziałów (akcji), ogółu praw i obowiązków lub tytułów uczestnictwa – jeżeli co najmniej 50% wartości aktywów takiej spółki, spółki niebędącej osobą prawną, funduszu inwestycyjnego, instytucji wspólnego inwestowania lub osoby prawnej, bezpośrednio lub pośrednio, stanowią nieruchomości położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub prawa do takich nieruchomości,
- tytułu należności regulowanych, w tym stawianych do dyspozycji, wypłacanych lub potrącanych, przez osoby fizyczne, osoby prawne albo jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, mające miejsce zamieszkania, siedzibę lub zarząd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, niezależnie od miejsca zawarcia umowy i wykonania świadczenia” [Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. ...].

Zgodnie z obowiązującym prawem stosuje się kilka stawek podatkowych. Najczęściej podczas ustalania zobowiązania podatkowego wykorzystuje się skalę podatkową przedstawioną w tab. 1.

Tabela 1. Skala podatkowa

Podstawa obliczenia podatku	Podatek wynosi:	
Do 85 528 zł	18% minus kwota zmniejszająca podatek	minus kwota zmniejszająca podatek
Ponad 85 528 zł	15 395 zł 04 gr + 32% nadwyżki ponad 85 528 zł	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 6].

Oprócz skali podatkowej są inne sposoby ustalania podatku od osób fizycznych. Zaliczyć do nich można podatek dochodowy w wysokości 19% od dochodów m.in. z pozarolniczej działalności gospodarczej, z kapitałów pieniężnych bądź z odpłatnego zbycia nieruchomości, a także opodatkowanie ryczałtem od dochodów określonych w art. 29, 30 i 30a ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Internet 6].

Ustawa o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych przede wszystkim wprowadza nowe zobowiązanie podatkowe. Będzie ono dotyczyło osób fizycznych zarabiających powyżej 1 mln zł w ciągu jednego roku podatkowego. Stawka będzie wynosiła 4% dochodu od nadwyżki ponad 1 mln zł, przy czym dochody będą pomniejszone o zapłacone przez podatnika składki na ubezpieczenie społeczne. Według Ministerstwa Finansów nowa stawka podatku dochodowego od osób fizycznych zostanie wprowadzona już w 2019 r.

Opodatkowane zostaną dochody wykazane w następujących zeznaniach:

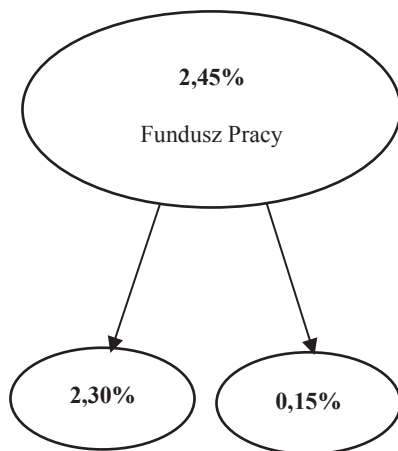
- „PIT-37 – dochody krajowe z: pracy, emerytur, rent, umów zlecenia, umów o dzieło, praw majątkowych (opodatkowane według skali podatkowej),
- PIT-36 – dochody krajowe i zagraniczne z: działalności gospodarczej, najmu, pracy, emerytur, rent, umów zlecenia, umów o dzieło, praw majątkowych (opodatkowane według skali podatkowej),
- PIT-36L – dochody z działalności gospodarczej (opodatkowane tzw. podatkiem liniowym),
- PIT-38 – dochody z zysków kapitałowych, np. ze zbycia papierów wartościowych i pochodnych instrumentów finansowych (opodatkowane jednolitą 19% stawką),
- PIT-40A – dochody z emerytur i rent (opodatkowane według skali podatkowej i rozliczane przez organy rentowe, np. ZUS)” [Internet 7].

Po wpłacie do właściwego urzędu skarbowego jego naczelnik będzie zobowiązany przekazać daninę na wydodrębniiony rachunek Funduszu w terminie do dwóch miesięcy od wpływu daniny na rachunek urzędu. Nie może się to jednak odbyć

wcześniej niż „przed dniem 1 sierpnia roku następującego po roku podatkowym, za który jest składana deklaracja” [Projekt ustawy o Solidarnościowym Funduszu...].

Nowa ustawa wprowadza zmiany nie tylko w podatku dochodowym, ale również w składce na Fundusz Pracy. Nie zmieni się podmiot płacący składkę – nadal będzie nim płatnik. Również stawka wynosząca 2,45% podstawy wymiaru pozostanie taka sama. Zmieni się jednak rozdysponowanie środków z tej składki. Dotychczas pieniądze z Funduszu wydatkowane były głównie na pomoc osobom bezrobotnym (m.in. w formie zasiłków lub darmowych szkoleń przyuczających do nowego zawodu), na przeciwdziałanie bezrobociu w kraju oraz na inne świadczenia dla młodzieży i osób w wieku przedemerytalnym [Owsiak 2017, s. 763-764].

Po wprowadzeniu ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych świadczenie to ma zostać podzielone na dwie części, co prezentuje rys. 1. Większa część będzie finansować dotychczasowe wydatki, natomiast mniejsza przeznaczona zostanie na wsparcie osób niepełnosprawnych [Internet 5].

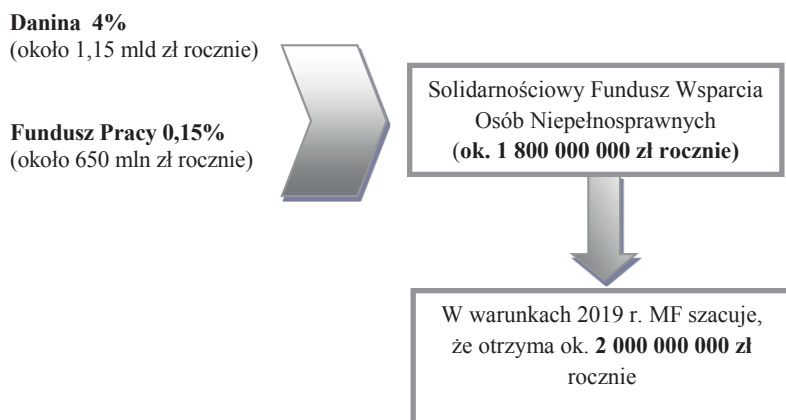

Rys. 1. Podział składki na Fundusz Pracy

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych będzie miał dwa źródła finansowania: daninę w postaci podatku od osób najbogatszych oraz część składki z Funduszu Pracy. W prasie i w mediach często można się spotkać ze stwierdzeniem, że tylko najbardziej zamożni zostaną objęci nowymi przepisami. Nie jest to prawdziwa informacja, bo każdy pracownik będzie partycypował w tworzeniu nowo powstałego Funduszu przez płacenie odpowiedniej części składki w ramach Funduszu Pracy.

Ministerstwo Finansów oszacowało przewidywane środki, które wpłynąć mają na Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, co prezentuje rys. 2. Jak widać, większą część – około 64% wpływów – będzie stanowiła danina solidarnościowa.

Rys. 2. Kanały finansowania Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 7].

3. Ocena proponowanych zmian

Pomysł wprowadzenia ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych pojawił się podczas trwającego w Sejmie od 18 kwietnia do 27 maja 2018 r. protestu rodziców osób niepełnosprawnych. Protestujący domagali się zrównania renty socjalnej z minimalną rentą z tytułu niezdolności do pracy oraz wprowadzenia dodatku dla osób niepełnosprawnych, które nie są zdolne do samodzielnego życia po ukończeniu 18 lat. Ogłoszenie tego projektu bardzo podzieliło świat polityki i biznesu [Internet 10].

Rząd RP stoi na stanowisku, że w państwie sprawiedliwym i solidarnym osoby bardziej zamożne powinny pomagać tym biedniejszym i potrzebującym. Dodatkowo zaznacza, że tak naprawdę skutki wprowadzenia daniny solidarnościowej odczują tylko najbogatsi, stanowiący około 0,5% populacji Polski.

Prezes PKN Orlen, jako przedstawiciel spółki, również tłumaczy słuszość wprowadzenia zmian. Przekonuje, że najzamożniejsi będą w stanie płacić nowy podatek i nie będzie to dla nich bardzo duże obciążenie finansowe [Internet 4].

Społeczeństwo również pozytywnie ocenia pomysł daniny. Spotkać się można z opiniami, że osoby bardziej zamożne będą w stanie wspomóc niepełnosprawnych i nie będzie to bardzo odczuwalne dla ich portfeli. Dzięki takiej pomocy komfort życia dotkniętych kalectwem może się polepszyć.

Nie zabrakło jednak negatywnych komentarzy i opinii. L. Balcerowicz twierdzi, że problem osób niepełnosprawnych jest tylko pretekstem do wprowadzenia nowego podatku i rząd w ten sposób chce zgromadzić pieniądze na kolejne wydatki i programy społeczne [Internet 9].

Nie tylko wśród polityków zauważyć można niechęć do projektu ustawy. Właściciel firmy Szynaka Meble nową inicjatywę rządu postrzega jako zagrożenie dla polskich przedsiębiorstw. Martwi się, że nowy podatek odbije się negatywnie na polskiej gospodarce. Najbogatsi w kraju, którzy mają swoje firmy, mogą zacząć inwestować poza granicami Polski, przez co rozwój systemu gospodarczego zostanie spowolniony. Podkreśla, że w tym wypadku nie chodzi o kwotę podatku, ale o działanie rządu – nie ma on pieniędzy, więc najbardziej zamożni będą zmuszani do finansowania wydatków państwa [Internet 8].

Michał Mordel, starszy analityk w domu Maklerskim Michael/Ström, zwraca uwagę na inną ważną kwestię; na to mianowicie, że aktualnie w Polsce jest niska stopa bezrobocia, więc przeznaczenie pewnej części pieniędzy z Funduszu Pracy na rzecz nowej daniny dla niepełnosprawnych nie będzie stanowiło problemu. Kiedy jednak sytuacja na rynku pracy pogorszy się, może się okazać, że zabraknie środków na zasiłki i aktywizację bezrobotnych. Dodatkowo wspomina o możliwości zwiększenia się liczby osób działających w szarej strefie oraz o odpływie kapitału do innych krajów, w których stawki podatkowe są niższe [Internet 2].

Wprowadzenie kolejnego progu podatkowego spowoduje, że system podatkowy w Polsce będzie bardziej skomplikowany. Jeden z pracowników Centrum Analiz Ekonomicznych zwraca na to uwagę, przedstawiając jednocześnie pomysł, aby zmienić system, zamiast wprowadzać do niego kolejny element [Internet 1].

Można pokusić się o stwierdzenie, że pomysł daniny solidarnościowej nie został w pełni przemyślany przez rząd i służyć miał głównie zakończeniu protestu rodziców osób niepełnosprawnych w sejmie. Oczywiście, sama idea pomocy potrzebującym jest dobra, lecz zabierania pieniędzy z Funduszu Pracy oraz wprowadzania nowego progu podatkowego i odstraszenia tym przedsiębiorców nie można ocenić pozytywnie.

4. Zakończenie

Ustawa o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych będzie obowiązywać od 2019 r. Mimo że Ministerstwo Finansów przedstawiło cały projekt, nadal nie wiadomo, jak te pieniądze zostaną rozdysponowane. Nikt nie określił, czy będą one służyły jako dodatkowy zasiłek dla niepełnosprawnych, czy może zostaną przeznaczone na aktywizację niepełnosprawnych i ich włączenie do życia społecznego i zawodowego. Tak naprawdę dopiero po pewnym czasie będzie można stwierdzić, czy wprowadzenie takiego rozwiązania było słuszne, czy było tylko kolejnym sposobem na wyciąganie pieniędzy od podatników.

Literatura

Bartosiewicz A., Kubacki R., 2015, *PIT. Komentarz 2015*, Wolters Kluwers, Warszawa.

Owsiak S., 2017, *Finanse publiczne. Współczesne ujęcie*, PWN, Warszawa.

Projekt ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych z dnia 12 lipca 2018 r.

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 1991 nr 80, poz. 350 z późn. zm.).

Internet

- [1] <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1123275,kto-zaplaci-danine-solidarnosciowa.html> (2.10.2018).
- [2] <http://forsal.pl/artykuly/1128406,danina-solidarnosciowa-czyli-nowy-prog-podatkowy.html> (2.10.2018).
- [3] <http://www.newsweek.pl/podatki-2014,2127,t.html> (2.10.2018).
- [4] <https://businessinsider.com.pl/finanse/podatek-dla-najbogatszych-szczegoly/73487kp> (2.10.2018).
- [5] <https://ksiegowosc.infor.pl/wiadomosci/2698765,Danina-solidarnosciowa-od-2019-roku-jest-projekt-ustawy.html> (2.10.2018).
- [6] <https://www.finanse.mf.gov.pl/pit/informacje-podstawowe> (2.10.2018).
- [7] https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/wiadomosci/aktualnosci/-/asset_publisher/M1vU/content/id/6388333.
- [8] <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/podatek-dla-najbogatszych-bedzie-my,248,0,2404088.html> (2.10.2018).
- [9] <https://www.salon24.pl/u/polska-gospodarka/863311,danina-solidarnosciowa-wspolczesny-patriotyzm-gospodarczy-czy-wyjatkowa-perfidia-rzadu> (2.10.2018).
- [10] <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/sejm-wystawi-rachunek-za-koszty-protestu-osob-niepelnosprawnych,841693.html>.

THE SOLIDARITY TRIBUTE – ASSUMPTIONS AND ASSESSMENT OF CHANGES

Summary: The subject of the article presents changes in the personal income tax and Labour Fund, which are going to be introduced in Polish law based on *ustawa o Solidarnościowym Wsparciu Osób Niepełnosprawnych*. Described legal rules are well characterized and compared with current law. This document presents data provided by the Ministry of Finance about forecasted revenue of disabled people fund. A reader can find out about different views on this matter. The main goal of this article is to show the main assumptions of solidarity tribute and its assessment. During writing the article following research methods were used: jural acts analysis, literature study, conclusion by analogy, deduction and induction.

Keywords: disabled people, solidarity tribute, income tax, Labour Fund.